

Regeringens proposition

1975/76: 50

om ändring i ärvdabalken, m. m.;

beslutad den 20 november 1975.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

LENNART GEIJER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en uppmjukning av den obligatoriska skyldigheten att förrätta bouppteckning efter avliden person. När den dödes tillgångar inte räcker till annat än begravningskostnader och andra utgifter som belastar dödsboet med anledning av dödsfallet, skall i stället en enkel s. k. dödsboanmälan få göras hos tingsrätten. Dödsboanmälan skall göras av socialnämnden.

Förslaget förutsätter ändringar i ärvdabalken och lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt. De nya bestämmelserna avses träda i kraft den 1 juli 1976.

1 Förslag till Lag om ändring i ärvdabalken

Häriigenom föreskrives i fråga om ärvdabalken

dels att 18 kap. 2 §, 20 kap. 1 och 9 §§ samt rubriken till 20 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 20 kap. skall införas en ny paragraf, 8 a §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

2 §

Till dess att egendomen omhändertagits av samtliga dödsbodelägare eller av den som eljest har att förvalta boet, skall egendomen, där den ej står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den avlidne eller eljest kan taga vård om egendomen; och har han att ofördröjligen underrätta övriga delägare om dödsfallet samt, där god man för delägare tarvas, hos rätten göra anmälan såsom i 18 kap. föräldrabalken sägs. Vad nu är sagt om delägare gäller ock efterlevande make som ej är delägare i boet.

Är ej någon som sålunda tager vård om den dödes egendom, skall husfolk, husvärd eller annan som är närmast därtill omhändertaga egendomen samt tillkalla delägare eller *hos rätten göra anmälan om dödsfallet*. Polismyndigheten är ock pliktig att utföra vad nu sagts, om dess biträde äskas eller eljest finnes erforderligt. Då anmälan skett, skall *rätten*, där så erfordras, *förordna god man att fullgöra* vad enligt första stycket åligger delägare.

Är ej någon som sålunda tager vård om den dödes egendom, skall husfolk, husvärd eller annan som är närmast därtill omhändertaga egendomen samt tillkalla delägare eller *anmäla dödsfallet till socialnämnden*. Polismyndigheten är ock pliktig att utföra vad nu sagts, om dess biträde äskas eller eljest finnes erforderligt. Då anmälan skett, skall *socialnämnden*, där så erfordras, *fullgöra* vad enligt första stycket åligger delägare. *För kostnaderna med anledning härav äger kommunen erhålla ersättning av boet.*

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

20 kap.

Om bouppteckning

Om bouppteckning och dödsboanmälan

1 §

Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet, såframt ej på ansökan inom samma tid rätten med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden.

Om dödsboanmälan och undantag på grund av sådan anmälan från skyldigheten att förrätta bouppteckning föreskrives i 8 a §.

8 a §

Förstå den dödes tillgångar eller, när han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods icke till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet och omfatta tillgångarna ej fast egendom eller tomträtt, behöver bouppteckning icke förrättas, om dödsboanmälan göres till rätten av socialnämnden.

Dödsboanmälan skall vara skriftlig och upptaga den dödes fullständiga namn, personnummer, hemvist, bostadsadress och dödsdag samt intyg, utvisande att beträffande tillgångarna föreligger fall som avses i första stycket. I anmälan skola även angivas namn och bostadsadresser beträffande dödsbodelägare, om uppgifter därom kunna inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt. Dödsboanmälan bör göras inom två månader efter dödsfallet. Den skall förvaras hos rätten.

Även om dödsboanmälan gjorts, skall bouppteckning förrättas, om det begäres av dödsbodelägare eller annan vars rätt kan bero därav och denne ställer säkerhet för boupptecknings-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

kostnaden eller om ny tillgång yppas och det därför ej längre föreligger sådant fall som avses i första stycket. Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter det att begäran därom gjordes och säkerhet ställdes eller den nya tillgången yppades. Om förlängning av tiden för boupptecknings förrättande äger 1 § första stycket motsvarande tillämpning.

9 §

Det åligger rätten att tillse, att bouppteckning inom laga tid förrättats och ingivits. Finnes det vara försummat, äger rätten vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning ej skett, förordna någon att föranstalta därom. Sådant förordnande utgör ej hinder att vara god man vid förrättningen.

Registrering av bouppteckning må ej äga rum, där vid bouppteckningen finnes ej hava så förfarits som i detta kapitel sägs. Är bouppteckningen bristfällig, äger rätten med föreläggande av vite utsätta tid inom vilken bristen skall avhjälpas.

Den som är pliktig att lämna uppgift till bouppteckning må vid vite hållas därtill.

Det åligger rätten att tillse att bouppteckning, när sådan erfordras, inom laga tid förrättats och ingivits. Finnes det vara försummat äger rätten vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning ej skett, förordna någon att föranstalta därom. Sådant förordnande utgör ej hinder att vara god man vid förrättningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om dödsfall som har inträffat före ikraftträdandet.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt

Härigenom föreskrives att 45 § lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

45 §

Deklaration skall av den, som är skattskyldig, avgivas

A) angående förvärv av arvs- eller testamentslott, när lotten utgöres av

1) egendom i dödsbo efter svensk medborgare i fall, då denne vid sin död ej hade hemvist i riket och skyldighet ej inträtt att efter honom här förrätta bouppteckning enligt svensk lag;

2) egendom i dödsbo efter utlänning, som vid sin död ej hade hemvist i riket;

3) äganderätt eller rättighet, vilken jämlikt 6–9 §§ beskattas senare än vid arvlåtarens (testators) död, dock icke där fråga är om förvärv efter den som på livstid innehaft egendom med i 8 § första stycket avsedd rätt;

4) egendom i dödsbo, som avträtts till konkurs, i fall där arvsskatt skall beräknas med tillämpning av 33 § 1 mom.;

B) angående förvärv, som vid försäkringsstagares död tillfallit förmånstagare, vilken icke tillika är arvinge eller testamentstagare;

B) angående förvärv, som tillfallit förmånstagare vid försäkringsstagares död; är förmånstagaren tillika arvinge eller testamentstagare, skall han dock avgiva deklARATION endast om dödsboanmälan enligt 20 kap. 8 a § ärvdebalken gjorts och bouppteckning därför ej förrättats.

C) angående sådan i 32 § a), b), c), e) och f) samt i 33 § 2 mom. angiven omständighet, som föranleder efterbeskattning, dock ej där i fall som avses i 32 § a) testamente, varom kännedom erhållits, blivit bevakat;

D) angående förvärv genom gåva eller annat jämlikt 37 § därmed i beskattningshänseende likställt fäng.

Skall enligt vad nu stadgas deklARATION avgivas angående lott i dödsbo efter den som vid sin död ej hade hemvist i riket och är den för lotten skattskyldige ej bosatt inom riket, åligger det den som omhänderhar dödsboets egendom att i den skattskyldiges ställe avgiva deklARATION.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976. Äldre bestämmelser gäller fortfarande när försäkringsstagares död har inträffat före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:857.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1975-08-21

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, statsråden Sträng, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Norling, Lidbom, Carlsson, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén

Föredragande: statsrådet Lidbom

Lagradsremiss med förslag till lag om ändring i ärvdabalken, m. m.

1 Inledning

I en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria (Ds Ju 1975:6) har lagts fram förslag om vissa ändringar i ärvdabalken (ÄB) m. m. Förslaget innebär en uppmjukning av den undantagslösa skyldigheten att förrätta bouppteckning efter avliden person. Promemorians lagförslag bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Yttranden över promemorian har efter remiss avgetts av hovrätten för Västra Sverige, Malmö tingsrätt, Halmstads tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, rikspolisstyrelsen, domstolsväsendets organisationsnämnd (DON), socialstyrelsen, kammarkollegiet, statistiska centralbyrån, riksrevisionsverket, riksskatteverket, statens personalpensionsverk, bankinspektionen, försäkringsinspektionen, riksarkivet, länsstyrelsen i Malmöhus län, socialutredningen, familjelagssakkunniga, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stockholms kommunstyrelse, Malmö sociala centralnämnd, Luleå kommunstyrelse, Sveriges domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen, Svenska försäkringsbolags riksförbund och Folksam. Riksarkivet har bifogat yttranden av landsarkiven i Vadstena och Göteborg. Post- och Kreditbanken har förklarat att den ansluter sig till innehållet i Svenska bankföreningens yttrande.

2 Nuvarande ordning

Bestämmelser om bouppteckning finns i 20 kap. ÄB. Med bouppteckning avses såväl bouppteckningshandlingen (ibland kallad bouppteckningsinstrument) som den förrättning vilken äger rum för handlingens upprättande. Bouppteckning skall upprättas efter varje person som dör. Bouppteckningen skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet och bouppteckningshandlingen skall inom en månad efter upprättandet ges in för registrering till den tingsrätt där den döde skulle ha svarat i tvistemål (1 och 8 §§). Bo-

uppteckningen skall förrättas av två kunniga och trovärdiga gode män. Det ankommer på dödsbodelägare, som har den dödes egendom i sin vård, eller också på boutredningsman eller testamentsexekutor att bestämma tid och ort för förrättningen samt att utse de gode männen. Tas egendom inte om hand av delägare, boutredningsman eller testamentsexekutor kommer det an på annan som enligt 18 kap. 2 § ÄB har egendomen i sin vård – t. ex. husfolk, husvärd, polismyndighet eller av domstol särskilt förordnad god man – att föranstalta om bouppteckning (20 kap. 2 §). Efterlämnar den döde egendom på flera orter har delägarna möjlighet att låta förrätta särskild bouppteckning på varje ort. I en av bouppteckningarna skall då tas in en sammanfattning av boets tillgångar och skulder (7 §). Det åligger rätten att se till att bouppteckning inom laga tid har förrättats och getts in. För att framtvinga bouppteckningspliktens fullgörande kan rätten förelägga vite eller, där bouppteckning inte skett, förordna någon att föranstalta därom (9 §). Om det föranleds av boets beskaffenhet eller annan särskild orsak kan rätten på ansökan som inkommer före förrättningsfristens utgång förlänga denna (1 §).

Till bouppteckningsförrättningen skall i god tid kallas samtliga dödsbodelägare. Efterlevande make skall kallas även om maken inte är delägare. Sekundosuccessor som i egenskap av arvinge eller universell testamentstagare skall tillträda sin lott först sedan annan arvinge eller testamentstagare har avlidit skall likaledes kallas till bouppteckningen (2 §).

I bouppteckningen anges dagen för förrättningen, den dödes fullständiga namn, yrke och hemvist samt dödsdagen. I regel anges även födelsedatum eller personnummer. Vidare anges namn och hemvist för alla dem som skolat kallas till förrättningen. För den som inte är myndig eller av annan orsak är ur stånd att bevaka sin rätt lämnas uppgift om förmyndare eller god man. Det skall också av bouppteckningen framgå vilka som har närvarit vid förrättningen (3 §).

I bouppteckningen antecknas den dödes tillgångar och skulder (4 §). Tillgångarna tas upp med angivande av värdet enligt bestämmelser i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt (AGL). Huvudregeln vid värdering av fast egendom ansluter till taxeringsvärdet året före dödsfallet och av lös egendom till det värde som egendomen kan antas ha vid en försäljning som föranleds av boets avveckling. Vid framräkningen av boets behållning medges avdrag för även begravnings- och bouppteckningskostnader eftersom dessa skuldposter är direkt hänförliga till dödsfallet. Annars blir tidpunkten för dödsfallet avgörande för vad som skall antecknas. Var den döde gift, redovisas i normalfallet också den efterlevande makens tillgångar och skulder. Det anges om egendom utgör giftorättsgods eller enskild egendom. Egendomens art får betydelse för egendomens förvaltning, utredning av makarnas skuldförhållanden samt bodelningen mellan efterlevande make och dödsboet.

Har den döde efterlämnat testamente eller, om han var gift, äktenskapsförord angående förmögenhetsordningen, skall det tas in i bouppteckningen

eller i bestyrkt avskrift fogas till denna såsom bilaga. Finns efter den döde livförsäkring, till vilken förmånstagare inte är insatt, skall försäkringsbeloppet tas upp bland dödsboets tillgångar. Beträffande livförsäkring till vilken förmånstagare är insatt gäller att bouppteckningen skall innehålla uppgift om försäkringen trots att den inte ingår i kvarlåtenskapen. På begäran av dödsbodelägare skall vidare i bouppteckning tas upp vissa arvsförskott och gåvor som kan inverka på arvslotternas storlek (20 kap. 5 § ÄB). I bouppteckningen lämnas också en särskild försäkran beträffande vissa gåvoförvärv som behandlas i 19 § AGL.

Uppgifterna till bouppteckningen lämnas av den som är bäst förtrogen med boet. Bouppgivaren försäkrar skriftligen under edlig förpliktelse att lämnade uppgifter är riktiga och att inte något har utelämnats. De gode männen tecknar bevis på bouppteckningshandlingen att allt har blivit rätteligen antecknat och tillgångarna efter bästa förstånd värderade (20 kap. 6 § ÄB).

Skyldigheten att förrätta bouppteckning omfattar även en plikt att i förekommande fall göra tillägg eller rättelse. Yppas efter boupptecknings förrättande ny tillgång eller gäld eller annan felaktighet i bouppteckningen, skall nämligen inom en månad göras s. k. tilläggsbouppteckning som innefattar erforderligt tillägg eller rättelse (10 §).

När bouppteckning getts in till tingsrätten, skall denna registrera bouppteckningen. Före registreringen sker en granskning som i första hand går ut på att kontrollera att bouppteckning har förrättats och boets tillgångar och skulder redovisats i enlighet med föreskrifterna i ÄB och AGL. Syftet med granskningen är att varje bouppteckning i angivna hänseenden skall vara komplett. Att bouppteckningen är fullständig utgör en väsentlig förutsättning för att den skall kunna användas som underlag vid bodelning och arvskifte. Det offentligrättsliga momentet gör registrerad bouppteckning till även en användbar legitimationshandling med vars hjälp dödsboföreträdare under avvecklingsperioden på ett enkelt sätt kan styrka sin behörighet inför myndigheter, banker, m. fl. En särskild föreskrift om boupptecknings legitimerande verkan finns i 18 kap. 4 § ÄB. Avtal som tredje man i god tro har ingått med dem som enligt bouppteckningen är dödsbodelägare är giltigt, även om annan delägare finns. Registrerad bouppteckning har betydelse även vid handläggningen av vissa andra domstolsärenden, t. ex. inskrivningsärenden och förmynderskapsärenden. Vid transaktioner med dödsbos fasta egendom styrks sålunda i regel undertecknarnas behörighet med bouppteckning.

Om ingiven bouppteckning skulle befinnas bristfällig, får rätten med föreläggande av vite bestämma tid inom vilken bristen skall avhjälpas. Skulle komplettering av bouppteckning hindras av att någon som är skyldig att lämna uppgift till denna inte gör det, kan han få vitesföreläggande. Det åligger varje delägare och även efterlevande make som inte är delägare att på anmaning lämna uppgifter till bouppteckningen (20 kap. 6 och 9 §§ ÄB).

Vid inregistrering av bouppteckning eller tilläggsbouppteckning skall tingsrätten även fastställa den skatt som skall betalas till staten enligt AGL. Bouppteckningen blir därigenom vanligaste beskattningshandling vid arvsbeskattningen. Erinras bör i det sammanhanget om bestämmelserna i 19 § AGL. Enligt huvudregeln i denna paragraf skall arvs- eller testamentslott vid skattens beräkning läggas samman med skattepliktig gåva som arvingen eller testamentstagaren fått av den avlidne inom en tidsperiod av tio år före dödsfallet.

I vissa fall fastställs arvsskatt på grundval av deklaration. Bestämmelser om sådan deklaration finns i 45 § AGL. Av särskilt intresse i det sammanhanget är att arvinge eller testamentstagare inte är deklarationsskyldig beträffande förvärv som vid försäkringstagares död tillfallit honom som förmanstagare. Detta sammanhänger med att bouppteckningen som nyss angetts redovisar sådana förvärv.

Innan bouppteckning kan komma till stånd måste den dödes egendom omhändertas, om den inte redan står under vård av förmyndare, syssloman eller annan. Egendomen tas om hand av dödsbodelägare som sammanbodde med den döde eller som eljest kan ta vård om egendomen. Motsvarande skyldighet åvilar efterlevande make som ej är dödsbodelägare. Den som tar hand om egendomen har vissa andra skyldigheter. Han skall sålunda underrätta övriga delägare om dödsfallet och, om det behövs god man för delägare, göra anmälan därom hos rätten. Tas den dödes egendom inte om hand av någon som nu angetts, åligger det husfolk, husvärd eller annan som är närmast därtill att göra det samt att tillkalla delägare eller göra anmälan hos rätten om dödsfallet. När det behövs är även polismyndigheten skyldig att vidta dessa åtgärder. Har anmälan om dödsfallet gjorts hos rätten, skall denna vid behov förordna god man att fullgöra vad som åligger delägare (18 kap. 2 § ÄB).

I 21 kap. ÄB finns regler om den dödes gäld. Grundläggande är regeln att dödsbodelägarna svarar för den dödes skulder i den mån dessa var kända för dem vid bouppteckningen. Genom att sist en månad efter bouppteckningen ansöka att dödsboets egendom avträds till förvaltning av boutredningsman eller till konkurs har delägarna möjlighet att undgå gäldsansvaret. Blir skuld känd först efter bouppteckningen, börjar en ny månadsfrist löpa under vilken delägarna kan ansöka om egendomens avträdande (1 §).

Delägare som har boet i sin vård skall svara för den dödes alla skulder, om han försitter tiden för boupptecknings förrättande (14 §).

Efterlämnar den döde bara egendom som enligt utsökningslagen inte hade kunnat tas i mät hos honom äger reglerna om personligt gäldsansvar inte tillämpning (19 §).

3 Tidigare reformförslag

Frågan huruvida bouppteckning är ofrånkomlig, när boets egendom är ringa, var på tal redan år 1932 i *lagberedningens* förslag till lag om bouppteckning och arvskifte. Beredningen konstaterade att det vid åtskilliga underrätter hade utbildat sig en praxis att efterge kravet på bouppteckning, när enligt tillgängliga uppgifter tillgångarna var så obetydliga att de inte förslog till annat än begravningskostnaderna och andra utgifter i anledning av dödsfallet. Lagberedningen ansåg inte att en sådan ordning kunde accepteras. Enligt beredningens mening hörde det till god ordning att, också när varken gäld eller tillgångar fanns, genom bouppteckning slå fast vilka som var dödsbodelägare samt att lämna övriga uppgifter som skulle förekomma i bouppteckningen. Ny gäld liksom nya tillgångar kunde nämligen sedermera yppa sig och då var det till nytta att redan i samband med dödsfallet ha fått dessa uppgifter fastslagna. Beredningen ansåg också att i många dithörande fall en bouppteckningsförrättning var nödvändig för vinnande av klarhet angående boets verkliga ställning. Lagberedningens ställningstagande ledde till att den ovillkorliga bouppteckningsplikten slogs fast.

Frågan om en uppmjukning av bouppteckningsskyldigheten har sedermera aktualiserats vid åtskilliga tillfällen. Det skedde under arbetet på den nya ärvdabalken (SOU 1954:6 s. 122). Man tänkte därvid särskilt på det fallet att den avlidne var en medellös, på ålderdomshem avliden person eller att han varken efterlämnat nämnvärda tillgångar eller haft skulder utöver skuld till hemkommunen för åtnjuten socialvård. I sådana situationer ansågs bouppteckningen praktiskt taget sakna funktion. Härtill kom att släktutredningen efter den døde inte sällan erbjöd stora svårigheter. *Ärvdabalks-sakkunniga* fann emellertid, liksom tidigare lagberedningen, att den obligatoriska bouppteckningsplikten borde behållas. I de fall när den avlidnes egendom inte togs om hand av dödsbodelägare ansågs det ofta vara naturligt att uppgifterna att föranstalta om bouppteckning ankom på en socialvårds tjänsteman. Var det uppenbart att den avlidnes tillgångar var obetydliga och skulden för åtnjuten socialvård i varje fall uppgick till väsentligt högre belopp, kunde det inte vara rimligt att allt för stor möda lades ned på att efterforska dödsbodelägarnas adresser. Var det omöjligt att utan omgång få reda på vissa delägars adress, kunde antecknas att han vistades på okänd ort. Någon kallelse behövde då inte ske och inte heller någon arvs kungörelse eftersom den bortovarande i realiteten inte hade något arv att få.

Stockholms rådhusrätt föreslog år 1959 en utredning om befrielse från bouppteckningsplikten, när tillgångarna var ringa (SvJT 1959 s. 627). En förenkling borde i vart fall kunna tillåtas när tillgångarna var så ringa att de inte förslog till begravningskostnaderna och andra utgifter i anledning av dödsfallet.

Bouppteckningsplikten har behandlats av riksdagen år 1961, 1963, 1964, 1966, 1967, 1971, 1972 och 1974.

Vid 1961 års riksdag väcktes sålunda motioner (I:497 och II:577) om uppmjukning av bouppteckningsskyldigheten. Efter remissbehandling anförde första lagutskottet (ILU 1961:21) bl. a. att de svårigheter som angetts vara förenade med bouppteckningsplikten inte syntes påkalla en ändrad ståndpunkt. Beaktas måste att bouppteckningen var av grundläggande betydelse för alla som hade intressen att bevaka i dödsboet. Utskottet hemställde därför i sitt av riksdagen godkända utlåtande att motionen inte skulle föranleda någon åtgärd.

Även vid 1963 års riksdag väcktes motioner i ämnet (I:31 och II:37). Första lagutskottet hemställde i sitt av riksdagen godkända utlåtande (ILU 1963:6) att motionerna inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. I utlåtandet erinrade utskottet om de överväganden som tidigare gjorts i frågan samt tillade att det av motionärerna ifrågasatta förfarandet i många fall ej torde komma att medföra någon egentlig förenkling. Den utredning som i allt fall måste göras för att domstolen skulle kunna bedöma, huruvida bouppteckning skulle upprättas eller ej, kunde nämligen enligt utskottet förutsättas få sådan omfattning, att den ej skulle väsentligen skilja sig från den utredning som verkställdes när det var fråga om att förrätta bouppteckning efter avliden som saknade tillgångar.

I sin till riksdagen år 1964 avgivna ämbetsberättelse anförde justitiebudsmannen (JO) att det vid inspektioner hade iakttagits att på en del domstolar bouppteckning ej infordrades när barn hade avlidit och man kunde anta att barnet ej hade ägt några eller i varje fall helt obetydliga tillgångar. JO ansåg för sin del att undantag från bouppteckningsplikten inte kunde medges.

Med anledning av motioner vid 1966 års riksdag (I:140 och II:187) samt vid 1967 års riksdag (II:30) uttalade första lagutskottet i sina av riksdagen godkända utlåtanden (ILU 1966:5 och ILU 1967:17) att utskottet ej funnit anledning att frånga sin tidigare uppfattning i frågan samt hemställde att motionerna ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Frågan behandlades på nytt vid 1971 års riksdag (motion 1971:56). Lagutskottets majoritet fann i betänkandet LU 1971:3 att det inte inträffat någon omständighet, som kunde ge anledning att frånga den av riksdagen tidigare intagna ståndpunkten, samt hemställde att motionen inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottets minoritet (4 ledamöter) ansåg att riksdagen borde i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om utredning rörande viss uppmjukning av bouppteckningsplikten. Utskottsmajoritetens förslag godkändes av riksdagen.

År 1972 övervägdes frågan av riksdagen i anledning av motionen 1972:16. Lagutskottet beslöt därvid inhämta utlåtanden över motionen. Meningarna hos remissinstanserna var delade med någon övervikt i antalet för dem som tillstyrkte utredning. Utskottet ansåg för sin del i betänkandet LU 1972:21 att det inte var uteslutet att man i fråga om avlidna spädbarn i flertalet fall skulle kunna tillämpa ett enklare förfarande än bouppteckning.

Även i andra fall syntes en förenkling vara möjlig, t. ex. när den avlidne var helt medellös eller utlänning som efterlämnade bara obetydliga tillgångar och saknade släktingar i Sverige. En uppmjukning av bouppteckningsplikten skulle emellertid medföra bara begränsade lättnader för dem som var skyldiga att ta initiativ till bouppteckning. Inte heller de möjliga rationaliseringsvinsterna för tingsrätterna skulle innebära någon nämnvärd fördel. Lagutskottets majoritet, vars förslag bifölls av riksdagen, fann det därför inte påkallat att begära en särskild utredning. Utskottets minoritet (7 ledamöter) hemställde om en översyn av bouppteckningsplikten.

I en motion (1974:973) till 1974 års riksdag hemställdes på nytt att riksdagen skulle begära översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten. Bärande skäl för upprättande av bouppteckning ansågs inte föreligga i de fall då den avlidne var medellös eller i det närmaste medellös och utan kända arvingar eller då den avlidne varit barn utan efterlämnade tillgångar. Ett ytterligare fall skulle kanske vara när den avlidne var utlänning, som efterlämnade endast obetydliga tillgångar och helt saknade släktingar i Sverige. Bouppteckningen skulle enligt motionen kunna ersättas av en skriftlig anmälan till rätten som i sin tur fick avgöra huruvida en fullständig bouppteckning var nödvändig eller ej. Någon direkt uppteckning av boets tillgångar behövde ej företas. Om rätten skulle finna att boets tillgångar var så ringa att dessa inte täckte boets skulder, kunde rätten därmed anse den inlämnade anmälan tillräcklig. Skulle det visa sig att dödsboet efter anmälan inlämnande hade tillförts medel, skulle bouppteckning företas på sätt som sker genom tilläggsbouppteckning. Enligt motionen skulle en uppmjukning i angivna fall medföra dels besparingar för berörda enskilda, dels betydande arbetslättnad och minskade kostnader för åtminstone de större tingsrätterna. Att domstolarna efter vad som har blivit känt i vissa fall har funnit sig nödsakade att ge efter på kravet om upprättande av bouppteckning, innebar från allmän synpunkt en icke acceptabel olikhet i rättstillämpningen.

DON yttrade i remissvar till lagutskottet att det inom DON pågick ett arbete med att konstruera ett formulär för bouppteckningar som skulle användas obligatoriskt. Formuläret torde kunna utformas så att det medförde förenklingar för såväl dödsboet som tingsrätten i de fall som åsyftades i motionen. I enkla fall borde man kunna komma den föreslagna skriftliga anmälan mycket nära.

Lagutskottet (LU 1974:24) uttalade bl. a. att utskottet hyste full förståelse för syftet med motionen. I flera av de angivna fallen borde man sålunda enligt utskottets mening kunna tillämpa ett enklare förfarande än förrättande av fullständig bouppteckning. Med hänsyn till arbetet inom DON med bouppteckningsrutinerna borde dock t. v. inte påbörjas en översyn av ÄB:s bestämmelser om bouppteckningsplikt. Skulle arbetet med rutinerna inte leda till ett väsentligt förenklat bouppteckningsförfarande i åsyftade fall och till en enhetlig rättstillämpning vid inregistreringen av bouppteckningar, borde bestämmelserna i ÄB snarast ses över. Utskottet framhöll att även

om en godtagbar lösning kunde uppnås genom administrativa förenklingar skulle en uppmjukning av själva bouppteckningsplikten kunna innebära vissa ytterligare fördelar. Utskottet förutsatte därför att denna fråga under alla förhållanden prövades i lämpligt sammanhang. Det skulle t. ex. kunna ske vid översyn av dödsbolagstiftningen eller av förfarandet i bouppteckningsärenden. Utskottets minoritet (7 ledamöter) reserverade sig för en översyn.

4 Promemorian

4.1 Allmänna synpunkter

I promemorian konstateras att mer än 80 000 personer årligen dör i Sverige. Enligt bestämmelserna i ÄB skall bouppteckning förrättas efter var och en av dem. I samband med förrättningen redovisas vissa föreskrivna uppgifter i en bouppteckningshandling. Till hjälp vid handlingens upprättande har man ofta förtryckta blanketter som finns att köpa i allmänna handeln. Någon av det allmänna auktoriserad blankett för ändamålet finns ännu inte men förbereds f. n. inom DON. Bouppteckningshandlingen granskas vid den tingsrätt där den döde hade sitt tvistemålsforum och registreras när den är i författningsenligt skick. Ofta föregås registreringen av mer eller mindre omfattande kompletteringsåtgärder. Förfarandet kompliceras enligt promemorian av att hänsyn måste tas inte bara till ÄB:s bestämmelser utan också till de detaljerade föreskrifterna i AGL och en omfattande rättspraxis.

Enligt promemorian torde i praktiken till förrättningsman vanligen anlitas någon som mer eller mindre yrkesmässigt åtar sig bouppteckningsuppdrag. Bland dem som kommer i fråga märks jurister vid advokatbyrå, tjänstemän i bankernas notariatavdelningar eller hos begravningsföreningarna, kommunala förtroendemän eller tjänstemän samt enskilda som anvisas av t. ex. begravningsbyråerna. När någon har anlåtits för uppdraget är det enligt promemorian regel att han själv anskaffar den föreskrivne andre förrättningsmannen. Dennes medverkan i förrättningen inskränker sig i praktiken ofta till påskrift av bouppteckningshandlingen.

Enligt promemorian tar gällande regelsystem inte någon hänsyn till att de ekonomiska förhållandena är oerhört skiftande i olika dödsbon. Bestämmelserna om kallelse till bouppteckningsförrättning är i princip tillämpliga på även okomplicerade dödsbon med små tillgångar och skulder där varken arvs- eller skattefrågor utgör något problem. Vissa olikheter i sättet att göra bouppteckning finns emellertid. Detaljrikedomen vid redovisningen av lösöre kan sålunda variera.

Även kostnaderna för en bouppteckning varierar enligt promemorian mycket. Därvidlag inverkar självfallet boets omfång och komplikation. När de sociala förhållandena är ömmande, förekommer det att kommunala förtroendemän eller andra utan särskild ersättning ombesörjer bouppteckning.

En normal bouppteckning brukar annars kosta några hundra kronor att få utförd. Bankerna debiterar enligt promemorian ersättning efter tidsåtgången, ofta med tillägg beräknat efter behållningens storlek. Arvoden på flera tusen kronor är inte ovanliga.

Enligt promemorian har kraven på en bouppteckningsreform på senare tid tagit sikte på några särskilt typiska fall där man tycker att gällande ordning tvingar fram ett alltför otympligt och för både det allmänna och den enskilde kostnadskrävande förfarande. Gemensamt för dessa fall är enligt promemorian att den avlidne vid sin död var helt medellös eller efterlämnade bara obetydliga tillgångar. Till stor del rör det sig om barn och personer utan kända arvingar eller, när det gäller utlänningar, utan kända arvingar i Sverige.

Som skäl för att lätta på bouppteckningsplikten när det gäller avlidna barn har anförts att barnets föräldrar uppfattar bouppteckningen som en tom formalitet vilken är stötande och plågsam. Tvångsåtgärder för att framtvunga bouppteckning ter sig i sådana situationer onödiga och motbjudande. Oftast efterlämnar minderåriga inga tillgångar och något intresse av att bouppteckning upprättas finns därför inte av den anledningen. Också när bouppteckningen avser vuxna personer som är medellösa eller nästan medellösa framstår bouppteckningsskyldigheten många gånger som helt meningslös. Det är enligt promemorian inte ovanligt att den dödes ansförvanter vägrar att befatta sig med saken. För den som slutligen måste föranstalta om bouppteckning blir åtgärden ofta förenad med arbetskrävande och kostsamma släktutredningar och andra efterforskningar.

Bouppteckningsinstitutet har enligt promemorian flera olika syften. Det främsta anses vara det civilrättsliga. Genom bouppteckningen klarläggs och dokumenteras vissa grundläggande fakta på ett otvetydigt och formbundet sätt. Förfarandet tillgodoser dödsbodelägares och borgenärs intressen, och även andra rättsägare efter den avlidne drar nytta av förrättningen. Genom bouppteckningen minskar man riskerna för manipulationer med dödsboets egendom och lägger en grund för efterföljande bodelning eller arvskifte. Bouppteckningen ger även underlag för bedömning av den dödes gäld och hur ansvaret för denna enligt bestämmelserna i 21 kap. ÄB kan komma att fördelas i framtiden. Skulle ytterligare tillgång eller gäld i boet bli känd, ger bouppteckningen en hållpunkt för den fortsatta bouppteckningen. Bouppteckningsplikten kan också bidra till att undanröja tvist och onödig misstänksamhet i det ömtåliga läge som ofta råder efter ett dödsfall. Som behörighetshandling fyller bouppteckningen en väsentlig funktion gentemot tredje man samt bildar underlag vid förordnande av god man och inskrivning av förmynderskap. Ingår fast egendom bland den avlidnes tillgångar, kommer bouppteckningen till användning som grundhandling eller stödhandling vid inskrivning enligt bestämmelserna i jordabalken.

I promemorian anförts vidare att en annan viktig funktion som bouppteckningen har är att bilda underlag för arvskattningen. Den noggranna

redovisningen av boets tillgångar och skulder utgör en viktig förutsättning för att värdet av skattskyldigs lott rätt skall kunna fastställas.

Det tredje huvudintresset som tillgodoses genom bouppteckningsinstitutet är enligt promemorian av kulturell art. Från kulturhistorisk och ekonomisk-vetenskaplig synpunkt ger redovisningen i bouppteckningen ett värdefullt material som f. n. omfattar hela befolkningen.

I promemorian konstateras att om kravet på bouppteckning efterges i vissa fall, det är uppenbart att angivna intressen kommer att bli sämre tillgodosedda än f. n. För att det skall vara befogat att reformera systemet bör nämligen förenklingen drivas så långt att en verklig rationaliseringseffekt blir märkbar både för det allmänna och för enskilda. Skulle man i avsedda fall alltjämt kräva t. ex. en fullständig delägarredovisning, kallelse till förrättning eller komplett egendomsförteckning är det inte troligt att någon verklig lättnad skulle åstadkommas.

Enligt promemorian torde intresset från civilrättslig synpunkt av en bouppteckning vara klart mindre när boets tillgångar och skulder är små. Detta gäller för såväl delägare som allmänna arvsfonden. Anspråket på redovisning minskar naturligen, om rätten till arv gäller bara obetydliga värden. Var den döde gift och förelåg giftorättsgemenskap mellan makarna, torde enligt promemorian även bestämmelserna i 13 kap. 12 § giftermålsbalken bidra till att bouppteckningen får minskad betydelse. Enligt dessa bestämmelser får efterlevande make i princip tillgodoräkna sig egendom till ett värde som motsvarar fyra basbelopp, innan några arvslotter läggs ut. Även för borgenärernas del torde enligt promemorian intresset av en fullständig redovisning vara väsentligt mindre, när tillgångarna är obetydliga. I praktiken torde de skuldförhållanden som här kommer i fråga i de allra flesta fall kunna regleras utan en fullständig bouppteckning.

I promemorian framhålls dock att det även i mycket små dödsbon kan förekomma att delägare hyser misstänksamhet mot varandra och inte kan bli överens om vad som tillhör boet eller hur det bör avvecklas. Enligt promemorian ligger det nära till hands att alltid låta dödsbodelägare ta initiativ till bouppteckning även om sådan i det enskilda fallet inte är obligatorisk.

När det gäller boupptecknings funktion som behörighetshandling gentemot tredje man framhålls i promemorian att den tämligen lätt bör kunna ersättas av annan handling, t. ex. släktintyg från folkbokföringsmyndighet. Det konstateras även att bouppteckningens betydelse som underlag vid inskrivning av förmynderskap minskar genom de ändringar i förmynderskapslagstiftningen som träder i kraft den 1 januari 1976 (SFS 1974:1038). Ändringarna medför att om inte särskilda skäl föreligger skall förmynderskap för underårig skrivas in bara när den underårige har förvärvat egendom till ett värde som överstiger två basbelopp. Enligt promemorian torde i de situationer där bouppteckningsplikten

kan tänkas bli eftergiven de ekonomiska förhållandena sällan vara av den art att förmynderskap behöver skrivas in på grund av dödsfallet.

Enligt promemorian torde dödsbon av ringa omfattning endast i sällsynta undantagsfall innehålla fast egendom. Eftersom bouppteckning förefaller oundgänglig för att vissa inskrivningsåtgärder skall kunna vidtas beträffande den fasta egendomen, torde dock skyldigheten att upprätta sådan inte kunna efterges i dessa fåtaliga fall.

Från fiskalisk synpunkt torde enligt promemorian ett förenklat förfarande inte möta något hinder, om man på betryggande sätt tillser att arvskatt inte blir undandragen staten. Slutsatsen blir att någon form av offentlig kontroll av boets tillgångar alltid bör förekomma.

Vad slutligen angår bouppteckningen som källmaterial för forskning synes det enligt promemorian uppenbart att dess betydelse i detta hänseende numera har minskat väsentligt. En ingående uppföljning av olika befolkningsgruppers ekonomiska och sociala förhållanden sker i skilda sammanhang. Det är enligt promemorian knappast troligt att bouppteckningarna efter mindre bemedlade i dag ger sådana uppgifter som inte kan hämtas på annat håll. Något hinder mot att begränsa bouppteckningsplikten synes därför inte heller föreligga från allmänkulturell utgångspunkt.

I promemorian sammanfattas de allmänna övervägandena så, att det inte finns något absolut hinder mot att mjuka upp bouppteckningsplikten. I följande avsnitt av promemorian undersöks därför vilka kriterier som bör föreligga för att ett förenklat förfarande, kallat dödsboanmälan, skall kunna tillämpas och hur detta förfarande kan utformas.

4.2 Förutsättningar för dödsboanmälan

Bland de omständigheter som skulle kunna föranleda undantag från bouppteckningsskyldigheten har i reformyrkandena angetts att den avlidne är ett barn, att han är utan kända arvingar eller att han är utlänning som saknar släktingar i Sverige. Enligt promemorian är ingen av dessa omständigheter i sig ägnad att läggas till grund för en dödsboanmälan. Kravet på undantag för barn baserar sig naturligtvis på vetskapen att flertalet underåriga inte har några större tillgångar. Yrkandet grundar sig också på att bouppteckningsformaliteter, även i sin enklaste form, ofta är svåruthärdliga för barnets föräldrar. Även om det vanliga alltså är att ett avlidet barn inte har några större tillgångar, förekommer det emellertid enligt promemorian inte sällan undantag. Även nyfödda kan äga stora tillgångar och alla barn kan i princip förvärva egendom genom arv, testamente eller gåva. Att generellt införa lättnader för exempelvis vissa åldersgrupper av barn är enligt promemorian svårt att motivera.

För att bouppteckning skall få underlätas beträffande barn kan man ställa upp tilläggskravet att det skall vara fråga om barn utan tillgångar. Med denna förutsättning kan man emellertid enligt promemorian fråga om det

inte är likgiltigt huruvida den döde är ett barn eller en vuxen person.

Beträffande den som inte har några kända arvingar eller som är utlänning utan släktingar i Sverige är det uppenbarligen tillfälligheter som avgör om bouppteckning kan underlåtas utan olägenhet. I promemorian framhålls att dödsboet även när det gäller nu angivna kategorier kan innehålla beaktansvärda tillgångar. Vidare har det betydelse hur energiskt dödsbodelägare efterforskas i det enskilda fallet.

Enligt promemorian får det med hänsyn till det anförda anses mindre lämpligt att knyta lättnader i bouppteckningsplikten till sådana omständigheter som nu har angetts. Frågan i vilka fall bouppteckningskravet kan efterges bör enligt promemorian i stället avgöras med utgångspunkt i ett rent ekonomiskt kriterium. Boets behållning bör därvid inte vara avgörande. En i och för sig obetydlig behållning eller rent av brist kan redovisas t. ex. när avsevärda tillgångar balanseras av stora skuldposter. Enligt promemorian är det uppenbart att boet i sådana fall kan behöva granskas närmare och att det därför är nödvändigt med bouppteckning.

Utgångspunkten när det gäller att avgöra i vilka fall bouppteckningskravet kan efterges bör enligt promemorian i stället vara tillgångarnas storlek. Både successionsrättsliga och fiskaliska intressen talar för att bouppteckning förrättas, när de tillgångar som enligt 20 kap. 4 § ÄB skall tas upp i bouppteckningen är av någon större betydenhet. Hur stora tillgångar som bör tillåtas blir en avvägningsfråga. Enligt promemorian bör man från civilrättslig synpunkt förmodligen kunna gå ganska långt när det gäller att efterge kravet på bouppteckning. Hänsynen till arvsskattereglerna talar emellertid för att man stannar vid ett förhållandevis lågt belopp. I promemorian föreslås som lämplig utgångspunkt det skattefria avdragsbeloppet 3 000 kr. som avgår från varje lott vilken beskattas enligt klass II eller klass III i 28 § AGL. Enligt promemorian torde det emellertid inte vara nödvändigt att stanna vid detta belopp. Från tillgångarna i ett dödsbo avgår i princip alltid begravnings- och bouppteckningskostnader. Som begravningskostnad räknas även kostnad för traktering och för sorgkläder åt närmaste anförvanter. Mot bakgrund härav synes det enligt promemorian rimligt att ersätta bouppteckning med dödsboanmälan, om värdet av den dödes tillgångar inte överstiger 5 000 kr.

Vid bedömande av tillgångssidan bör uppmärksammas förekomsten av försäkringar. Belopp, som betalas ut på grund av t. ex. livförsäkring utan förordnande om förmånstagare, ingår i den dödes kvarlåtenskap och skall alltså räknas in bland tillgångarna. Tvekan kan emellertid enligt promemorian uppstå om man i detta sammanhang också skall räkna in försäkringsbelopp som tillfaller någon som förmånstagare. Sådana belopp ingår inte i den dödes kvarlåtenskap men skall anges i bouppteckning efter den döde. I 12 § AGL föreskrivs att sådana belopp skall anses som arvfallen egendom vid beräkning av arvsskatt. Enligt samma lagrum skall emellertid vid skattens beräkning 45 000 kr. (numera 51 000 kr.) avräknas från värdet

av vad som har tillfallit någon i egenskap av förmånstagare. I de fall då boets tillgångar är så små som 5 000 kr. torde det mera sällan inträffa att förmånstagare erhåller försäkringsbelopp som överstiger 45 000 kr. En sådan situation kan dock inte uteslutas. Med hänsyn härtill bör man enligt promemorian inräkna de nu angivna beloppen i boets tillgångar när det gäller att avgöra om bouppteckning behöver göras. Bouppteckning bör sålunda alltid ske, om summan överstiger 5 000 kr.

Enligt promemorian bör från den föreslagna 5 000-kronorsregeln göras undantag i några angivna situationer. Det gäller först fall då bland den dödes tillgångar finns fast egendom. Av inskrivningstekniska skäl bör då alltid förrättas bouppteckning. Motsvarande bör även gälla vid innehav av tomträtt.

Särskilda regler behövs vidare när den döde efterlämnar make. Enligt 20 kap. 4 § andra stycket ÄB gäller som huvudregel att man i bouppteckning skall anteckna även efterlevande makes tillgångar och skulder varvid tillgångarnas värde anges. Bestämmelsen har betydelse för bl. a. den schematiska bodelning och bestämning av arvslotter som föregår beslut om arvsskatt. Även om den dödes tillgångar inte är värda 5 000 kr., kan den på honom belöpande andelen i makens giftorättsgods leda till att hans arvtagare skall erlägga arvsskatt. För att staten inte skall gå förlustig arvsskatt bör därför enligt promemorian som förutsättning för dödsboanmälan föreskrivas att värdet av makarnas sammanlagda giftorättsgods inte får överstiga 10 000 kr.

I promemorian påpekas att det i 20 kap. 4 § ÄB finns vissa särskilda bestämmelser för det fall att den dödes make har enskild egendom. Bestämmelserna innebär bl. a. att sådan egendom alltid skall tas upp och värderas i bouppteckningen, när den döde har efterarvinge. Anledning härtill är att det vid efterlevande makes död behövs underlag för att beräkna lott som tillkommer efterarvinge. I 3 kap. 2 § första stycket ÄB föreskrivs nämligen att om makarna eller en av dem ägde enskild egendom vid den först avlidnes död eller om kvarlåtenskapen efter den först avlidne eljest motsvarade annan andel än hälften av makarnas egendom, så skall den först avlidnes arvingar erhålla motsvarande andel i boet efter den sist avlidne.

I promemorian konstateras att efterarv är uteslutet – förutom när den först avlidne har efterlämnat bröstarvinge och efterlevande make inte alls ärver – också när efterlevande make i annat fall har tagit hela kvarlåtenskapen med tillämpning av 13 kap. 12 § giftermålsbalken. Enligt promemorian kunde man allvarligt överväga att genom uttrycklig lagregel utesluta efterarv också i de undantagsfall då dödsboanmälan skett utan att någon av nyss angivna situationer föreligger. I promemorian konstateras emellertid att frågor som rör efterarv f. n. övervägs av familjelagssakkunniga. I avvaktan på förslag från de sakkunniga bör inte nu göras någon ändring i reglerna om efterarv och hur efterarvinges lott skall beräknas. Det är då också nödvändigt att behålla nuvarande bestämmelser om anteckning och värdering

av enskild egendom vid den först avlidne makens död. Detta leder i sin tur enligt promemorian till att bouppteckningsplikten inte kan efterges i hithörande fall, dvs. om den efterlevande maken har enskild egendom eller om den döde efterlämnar egendom av sådant slag.

Enligt promemorian kan efterarvinge grunda sin rätt till arv även på testamenteriskt förordnande. Också i denna situation torde bouppteckning efter den först avlidne vara erforderlig för att efterarvingens lott sedermera skall kunna beräknas. Med hänsyn härtill anses i promemorian dödsboanmälan inte heller böra komma i fråga, när efter den döde finns testamente. Ett sådant förbehåll tillgodoser även helt allmänt testators och testamentstagares intressen.

Vad beträffar skuldsidan påpekas i promemorian att borgenärer inte alls får betalt, om boets tillgångar är så små att de inte överstiger begravningskostnaden. För sådan kostnad åtnjuts nämligen allmän förmånsrätt enligt förmånsrättslagen (1970:979), när gäldenär har avlidit före ett konkursbeslut. Även om tillgångarna är större än begravningskostnaderna synes enligt promemorian borgenärsintresset i regel inte kräva att bouppteckning upprättas. Åtminstone torde detta gälla, när det är fråga om ordinära småskulder för t. ex. mat, hyra, elektricitet eller vård. Den som handhar bouppteckningen får tillgodose kända fordringsägare med de medel som kan finnas i boet, sedan begravningskostnaden har betalats. Fordringarna ges i princip lika rätt inbördes.

I vissa fall kan dock förekomma att borgenär som inte får hela sin fordran betald vill ha bouppteckning förrättad. Anledning härtill kan vara misstanke om dolda tillgångar eller favorisering av annan fordringsägare. I sådana och liknande situationer kan enligt promemorian borgenärens intresse lämpligen tillgodoses så, att han utan hinder av att dödsboanmälan har skett ges rätt att få bouppteckning förrättad. Motsvarande rätt bör enligt promemorian tillkomma envar av dödsbodelägarna eller annan vars rätt kan vara beroende av att bouppteckning förrättas, t. ex. efterarvinge. Bouppteckning bör förrättas inom viss tid, förslagsvis tre månader, efter det att begäran härom har gjorts hos någon som enligt allmänna regler är bouppteckningsskyldig. Finns ingen som är pliktig att föranstalta om bouppteckning bör enligt promemorian rätten förordna någon att göra det.

I promemorian framhålls att med nu angivna principlösning hänsynen till borgenärer inte torde utgöra hinder mot att dödsboanmälan används i fall när den dödes tillgångar är små. Det kan givetvis inträffa att en borgenär inte får kännedom om dödsfallet förrän lång tid efter det att dödsboanmälan har gjorts. Det kan också tänkas att en borgenär eller en dödsbodelägare till en början inte anser sig ha anledning att påfordra bouppteckning men att han senare finner att bouppteckning bör ske. I sådana fall kan det sedermera vara svårt att få boet uppgett i detalj. Denna omständighet bör dock enligt promemorian inte tillmätas avgörande betydelse, eftersom det, om inte ny tillgång yppas, rör sig om dödsbon med endast obetydliga till-

gångar och bouppteckning kan väntas bli påkallad bara undantagsvis.

Sammanfattningsvis bör enligt promemorian dödsboanmälan kunna ske om den dödes tillgångar med hänsyn tagen till förekommande försäkringar inte överstiger ett värde av 5 000 kr. och inte heller omfattar fast egendom eller tomträtt. Om den döde efterlämnar make, får makarnas giftorättsgods tillsammans vara värt högst 10 000 kr. Bouppteckning bör alltid ske, om den döde efterlämnar testamente eller enskild egendom eller om efterlevande make har sådan egendom. Utan hinder av att dödsboanmälan har skett bör bouppteckning alltid förrättas, om dödsbodelägare, borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende därav begär det. Enligt promemorian bör de förordade bestämmelserna tas in i en ny paragraf, 8 a §, i 20 kap. ÄB.

Enligt promemorian bör bouppteckning – förutom i det fall då det särskilt har begärts – också alltid förrättas, om det sedan dödsboanmälan har skett yppas ny tillgång och det därigenom inte längre föreligger förutsättningar för dödsboanmälan. I sådant fall åligger det enligt vanliga regler den som har egendomen i sin vård att föranstalta om bouppteckning. I sista hand kan rätten även i denna situation förordna någon att se till att bouppteckning kommer till stånd. Även bestämmelsen om bouppteckning när ny tillgång har yppats kan enligt promemorian lämpligen tas in i 20 kap. 8 a § ÄB.

För att utröna vilka effekter ett system med dödsboanmälan skulle kunna få har enligt promemorian genomgåts 1 500 av de 9 761 bouppteckningar som år 1973 inregistrerades vid Stockholms tingsrätt. Hade ett institut med dödsboanmälan funnits och utformats på sätt promemorian anger skulle sannolikt mer än 20 % av bouppteckningarna kunna ha ersatts av dödsboanmälan. Enligt promemorian synes alltså inte obetydliga rationaliseringsvinster vara att hämta för myndigheter och enskilda.

4.3 Utformningen av dödsboanmälan

Enligt promemorian måste ett anmälningsförfarande uppenbarligen göras mycket enkelt, om det skall innebära bestämda fördelar jämfört med den okomplicerade bouppteckningen. Sättet blir i stor utsträckning beroende på vem som får göra anmälan och vem som svarar för att den är sakligt riktig.

I promemorian avvisas tanken på att tingsrätten skall avgöra huruvida en fullständig bouppteckning är nödvändig eller inte. En sådan ordning skulle kunna ge upphov till svårbedömbara gränsfall och medföra ett ökat arbete för tingsrätterna. Normalt saknar rätten underlag för att bedöma om bouppteckning måste upprättas. Att skaffa in utredning på denna punkt skulle bli betungande för rätten och förorsaka de enskilda besvär. Enligt promemorian ligger det därför nära till hands att i ett normalt anmälningsfall bara kräva att domstolen gör en formalprövning. En sådan förutsätter emellertid att garantier kan erhållas för att anmälan är riktig i sak. Sådana garantier synes man enligt promemorian bäst kunna få, om anmälan görs av en företrädare för det allmänna. Redan i dag ombesörjer på många håll kom-

munala förtroendemän eller tjänstemän bouppteckning och boutredning efter personer som vid sin bortgång var ensamstående, utan tillgångar eller omhändertagna för vård. Eftersom dessa kategorier i stor utsträckning kommer att omfattas av ett system med dödsboanmälan är det naturligt att anknyta till denna praxis. Ett annat skäl för att anmälan skall göras av socialvårdstjänstemän eller liknande är att de inte sällan torde ha känt den döde i livstiden eller i sin tjänst har haft med hans angelägenheter att skaffa. I övriga fall där dödsboanmälan kan komma i fråga är det lätt för anförvanter och andra att vid inträffat dödsfall vända sig till socialnämnden. I promemorian föreslås därför att dödsboanmälan skall göras av socialnämnden eller av person som nämnden har särskilt förordnat. Normalt torde enligt promemorian sådant förordnande böra ges åt tjänsteman inom socialvården. Även nämndeman eller annan förtroendeman med erfarenhet av bouppteckningsförrättningar bör emellertid kunna komma i fråga. I kommuner som har inrättat social centralnämnd ersätter denna nämnd socialnämnden.

Beträffande formen för dödsboanmälan sägs i promemorian att den uppenbarligen måste vara skriftlig. I anmälan bör till en början tas in den dödes fullständiga namn, personnummer, bostadsadress och dödsdag. Även den dödes hemvist, dvs. den kommun och församling i vilken han var mantalsskriven, bör anges. Mantalskrivningsorten är avgörande för vilken domstol som skall ta emot anmälan. F. n. åligger det varje tingsrätt att se till att bouppteckning efter den som har avlidit inom domstolens jurisdiktion ges in inom laga tid. Enligt promemorian bör denna skyldighet uppenbarligen ändras så, att tingsrätten kontrollerar att det sker antingen bouppteckning eller dödsboanmälan. Identifieringsuppgifterna i anmälan kommer till användning, när rätten prickar av inkommande anmälningar mot de underrättelser om dödsfall som sänds in från pastorsämbetena enligt 40 § folkbokföringskungörelsen (1967:495).

En särskild fråga som behandlas i promemorian är om dödsbodelägarerna bör antecknas i dödsboanmälan. Ett krav på att anmälan alltid måste innehålla fullständiga uppgifter om dödsbodelägare skulle komplicera anmälningsförfarandet, eftersom nödvändig släktutredning kan vara svår och fordra mycket arbete. Från ordningssynpunkt och för framtida bruk kan det å andra sidan vara värdefullt att uppgifter om dödsbodelägare dokumenteras i en anmälan. En kompromiss som enligt promemorian inte förefaller alltför betungande för anmälaren är att föreskriva att anmälan skall uppta namn och bostadsadress på dödsbodelägare, i den mån uppgifterna är kända för anmälaren.

I promemorian framhålls att den centrala delen i en dödsboanmälan blir anmälarens intyg att tillgångarna inte överstiger föreskrivna gränsbelopp. Till ledning för dem som kan komma att göra dödsboanmälan bör lämpligen utfärdas anvisningar för värderingen av tillgångarna. Uppenbarligen bör värderingen ske efter samma principer som gäller beträffande värdering av tillgångar som skall tas in i bouppteckning. Uppstår någon tvekan huruvida

värdet av tillgångarna överstiger gränsbeloppen, bör enligt promemorian dödsanmälan inte få ske. I stället måste bouppteckning förrättas enligt vanliga regler.

I promemorian framhålls vidare att anmälaren uppenbarligen bör ha en viss plikt att själv besiktiga eller på annat sätt undersöka den dödes och i förekommande fall efterlevande makes tillgångar. Detta innebär emellertid inte att några mer omfattande efterforskningar skall behöva göras. Tillgångarna kan emellertid ibland behöva utökas med lön eller semesterersättning som betalas ut först efter dödsfallet. I undantagsfall bör anmälaren få godta andras uppgifter att tillgångar saknas. Ett sådant förfarande kan enligt promemorian vara tillräckligt när ett barn har dött och föräldrarna kan tillfrågas. Har anmälaren vetskap om någon omständighet som talar för att tillgångar kan finnas, måste han enligt promemorian undersöka saken närmare. I normala fall bör det räcka med att besöka den dödes bostad samt gå igenom lösöret och efterlämnade handlingar. Särskilt testamenten, bodelningsinstrument, äktenskapsförord och försäkringshandlingar är av intresse, eftersom de kan utgöra hinder för dödsboanmälan. Kompletterande upplysningar kan behöva inhämtas från anhöriga eller samboende.

Enligt promemorian ligger det i sakens natur att den som avser att göra dödsboanmälan avstår därifrån, om han får reda på att dödsbodelägare, borgenär eller annan behörig person motsätter sig sådan anmälan och i stället vill ha bouppteckning till stånd.

Till dödsboanmälan bör i regel kunna användas förtryckt blankett som tillhandahålls av det allmänna. Formulärets närmare avfattning bör enligt promemorian lämpligen bestämmas av DON. För att underlätta bruket av dödsboanmälan, när den avlidne inte har fyllt 18 år, bör övervägas om pastorsämbetet, samtidigt som underrättelse om dödsfallet sänds till tingsrätten, även skall direkt underrätta vederbörande socialnämnd. Det skulle därvid enligt promemorian kunna åligga nämnden att låta undersöka om förutsättningar för dödsboanmälan föreligger i det enskilda fallet. Den som i förekommande fall skall göra dödsboanmälan bör fullgöra uppdraget på sådant sätt att barnets föräldrar inte åsamkas mer besvär än uppgifternas inhämtande kräver. I spädbarnsfallen torde ofta ett telefonsamtal vara tillräckligt för ändamålet.

4.4 Följdändringar m. m.

Enligt promemorian medför institutet dödsboanmälan att vissa jämkningar av formell eller redaktionell art bör vidtas i ÄB. Därutöver föreslås emellertid även några ändringar av saklig natur, bl. a. när det gäller reglerna om ansvar för den dödes gäld. Enligt promemorian bör betalningsskyldighet för den dödes skulder åvila delägarna bara intill värdet av den dödes egendom, när dödsboanmälan har gjorts. Bestämmelserna om ansvar för gäld i 21 kap. ÄB bör alltså inte vara tillämpliga. En föreskrift härom föreslås

i 21 kap. 19 § ÄB. Enligt denna paragraf gäller motsvarande redan för egendom som inte hade kunnat tas i mät hos den döde. Genom ansvarsbefrielsen avlägsnas ett hinder mot skifte av kvarlåtenskapen.

Skulle skyldighet att föranstalta om bouppteckning uppstå efter det att dödsboanmälan har gjorts, bör gäldsansvar föreligga som om anmälan aldrig hade skett, på samma sätt som gäldsansvar enligt 21 kap. 13 § ÄB föreligger i fall då dödsbodelägare, sedan boet har blivit avträtt till förvaltning av boutredningsman, har utverkat rättens förordnande att boet inte längre skall förvaltas på det sättet. En bestämmelse härom föreslås bli intagen i 21 kap. 19 §.

Enligt promemorian är det givet att vissa olägenheter kan uppkomma, om det uppstår ett gäldsansvar i efterhand. Beaktas bör emellertid att även om bouppteckning sedermera förrättas, så torde det ofta inte uppstå gäldsansvar till följd av regeln i 21 kap. 19 § om utmätningsfri egendom. Vidare bör uppmärksammas bestämmelsen i 21 kap. 18 § om ansvarsfrihet för dödsbodelägare som ej har njutit förmån av boet och inte heller har tagit annan befattning med det än att han har fullgjort vad som åligger honom enligt 18 kap. 2 § och deltagit i förrättandet av bouppteckning. Vid tillämpning av bestämmelsen i 21 kap. 14 § om gäldsansvar på grund av försummelse att förrätta bouppteckning i rätt tid gäller den tremånaderstid som har angetts i 20 kap. 8 a § tredje stycket.

En särskild fråga som behandlas i promemorian gäller omhändertagandeplikten i 18 kap. 2 § ÄB. Enligt detta lagrum skall – som redan angetts i avsnitt 2 – den dödes egendom vårdas av den som är närmast därtill i avvaktan på att egendomen kommer under förvaltning av samtliga dödsbodelägare. Vårdnadsskyldig är bl. a. bodelägare som i praktiken kan se till egendomen. Sådan delägare är vidare skyldig att underrätta övriga delägare om dödsfallet och göra anmälan till rätten när behov av god man för delägare föreligger (jfr 18 kap. 4 § andra stycket föräldrabalken). När det inte finns någon som är vårdnadsskyldig enligt de nu återgivna reglerna inträder en tillfällig omhändertagandeplikt för den dödes husfolk eller husvård eller för annan som är närmast därtill. Skyldighet föreligger även att tillkalla dödsbodelägare, som tar egendomen i sin vård, eller att anmäla dödsfallet till rätten. Nu berörda åligganden tillkommer dessutom alltid polismyndigheten. Har anmälan om dödsfallet gjorts till rätten, skall denna vid behov förordna god man att vårda egendomen, underrätta dödsbodelägarna och undersöka behovet av god man enligt föräldrabalken.

Det blir alltså tingsrätten som får försöka skaffa en god man att ta hand om den dödes egendom i de fall när det är svårt att uppbringa någon annan som mer varaktigt åtar sig uppdraget. Det framhålls i promemorian att det i smärre dödsbon är en föga lockande uppgift att tjänstgöra som god man, eftersom ringa eller ingen ersättning i förhållande till besväret kan väntas utgå. Stundom kan den gode mannen inte ens få ersättning för sina utlägg. En sådan ordning är uppenbarligen otillfredsställande. I promemorian föreslås därför att anmälan om dödsfall inte längre skall göras till rätten utan

i stället till socialnämnden. Det bör därefter åligga nämnden att fullgöra vad som ankommer på delägare. Bl. a. bör nämnden vara skyldig att föranstalta om bouppteckning, när ingen annan gör det. När förutsättningar finns, bör nämnden enligt promemorian liksom annan bouppteckningspliktig vara oförhindrad att i stället ta initiativ till dödsboanmälan.

I 7 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden anges att rätten skall förordna god man att företräda fonden när denna är arvinge eller universell testamentstagare. Undantag görs dock bl. a. för det fallet att boet utvisar brist och god man inte behövs för att ta vård om boets tillgångar. Undantag torde enligt promemorian också alltid böra medges när boet har så ringa omfattning att dödsboanmälan sker. Med hänsyn härtill föreslås en ändring i berörda paragraf.

I promemorian föreslås vidare en ändring i 26 § protokollskungörelsen (1971:1066) av innebörd att dödsboanmälan skall tas in i rättens bouppteckningsprotokoll.

4.5 Kostnader m. m.

I promemorian påpekas att kommunala förtroendemän och tjänstemän redan i dag är engagerade i arbetet med upprättande av bouppteckningar. Detta gäller i inte obetydlig utsträckning smärre dödsbon. Stockholms kommun t. ex. har årligen löneutgifter på mer än 200 000 kr. för tjänstemän som upprättar bouppteckningar och utreder sådana dödsbon. En skyldighet för kommunerna att genom socialnämnden medverka vid dödsboanmälan m. m. kan naturligtvis i vissa fall innebära ökade kostnader. I de kommuner där man redan nu sysslar med bouppteckningar o. d. torde dock de sammanlagda kostnaderna bli lägre, eftersom systemet med dödsboanmälan blir mindre kostnadskrävande än motsvarande arbete med bouppteckningar.

Samtliga i promemorian föreslagna författningsändringar föreslås träda i kraft den 1 januari 1976. De nya bestämmelserna anses böra vara tillämpliga i fråga om dödsfall som inträffar efter ikraftträdandet.

5 Remissyttrandena

5.1 Allmänna synpunkter

Det i promemorian framförda huvudförslaget om en uppmjukning av bouppteckningsplikten har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av flertalet remissinstanser. Till dessa hör *Malmö tingsrätt*, *Göteborgs tingsrätt*, *rikspolisstyrelsen*, *DON*, *socialstyrelsen*, *kammarkollegiet*, *statistiska centralbyrån*, *riksrevisionsverket*, *statens personalpensionsverk*, *bankinspektionen*, *riksarkivet*, *landsarkivet i Göteborg*, *länsstyrelsen i Malmöhus län*, *socialutredningen*, *familjelagssakkunniga*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Stockholms kommunstyrelse*, *Malmö sociala centralnämnd*, *Luleå kommunstyrelse*, *Sveriges domareförbund*, *Sveriges advokatsamfund*, *Svenska bankföreningen* och *Svenska sparbanksföreningen*.

Malmö tingsrätt konstaterar att bouppteckningsförfarandet många gånger är onödigt betungande för de efterlevande. Det gäller särskilt när barn dör vid späd ålder utan att efterlämna tillgångar. I andra fall – exempelvis då ensamstående avlidit utan att efterlämna anhöriga och andra närstående och utan några egentliga tillgångar – upplevs ett upprätthållande av den obligatoriska bouppteckningsplikten som meningslöst. Stundom kan det t. o. m. vara ogörligt att få en bouppteckning till stånd därför att någon bouppteckningspliktig inte kan anträffas och möjligheter att av allmänna medel ersätta särskilt förordnad bouppteckningsförrättare saknas. Det arbete som i sådana fall läggs ned på att upprätthålla bouppteckningsplikten är utan motsvarande nytta för vare sig enskild eller det allmänna. Tingsrätten hälsar därför med tillfredsställelse en ordning som förenklar förfarandet i avsedda fall och som till offentlig myndighet knyter det praktiska ansvaret för att erforderlig utredning av avlidens bo kommer till stånd. *Riksrevisionsverket* understryker det angelägna i att förenkla bouppteckningsförfarandet. Verket ifrågasätter om man inte på vissa punkter kan gå längre än promemorieförslaget och uppnå ytterligare förenklingar. *Bankinspektionen* anser de föreslagna ändringarna vara i väsentliga delar väl motiverade och ägnade att i betydande utsträckning underlätta såväl enskildas som myndigheters befattning med dödsbon som upptar endast obetydliga tillgångar.

Riksarkivet framhåller att bouppteckningarna för äldre tid utgör ett centralt och viktigt källmaterial både då det gäller redovisningen av dödsbodelägare och redovisningen av boet. Den detaljerade specifikationen av lösöret har stort värde för forskningen. Även senare tiders bouppteckningar utgör ett värdefullt material för t. ex. ekonomisk-historisk forskning. Så har exempelvis studium av förmögenhetsbildning gjorts med bl. a. bouppteckningar

från 1930- och 1940-talen som källmaterial. Bouppteckningar har också använts för att studera utbredningen av vissa maskintyper inom jordbruket. Källvärdet av bouppteckningarna är emellertid beroende av hur fullständig och detaljerad redovisningen av boets lösöre är. Under de senare årtiondena redovisas lösöret alltmer summariskt och schablonmässigt. Särskilt gäller detta mindre dödsbon. Ur kulturhistorisk synvinkel har därför bouppteckningarnas källvärde minskat samtidigt som ersättningsmaterial från annat håll otvivelaktigt ökat. Det informationsbortfall som dödsboanmälan skulle medföra då det gäller mindre bemedlades egendomsförhållanden torde därför inte innebära en alltför stor förlust. Även från släktforskningsynpunkt torde en ofullständig uppräknings av dödsbodelägarerna få accepteras då det gäller dödsbon efter mindre bemedlade. Därigenom undviks tidsödande efterforskningar. Även *landsarkivet i Göteborg* konstaterar att man utan överdrift kan säga att redovisningen i bouppteckningarna har blivit mer och mer summarisk och att detta förhållande minskat deras värde för kulturhistorisk forskning. Det finns numera annat material, t. ex. tidningar, som ger ett bättre material för sådana undersökningar.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att det i nu avsedda dödsbon knappast föreligger något behov av ett formbundet bouppteckningsförfarande med kallelser till dödsbodelägarerna och i många fall mycket omfattande utredning om vilka som är dödsbodelägare, åtgärder som vid anlitan av t. ex. advokat kan förorsaka kostnader som överstiger boets tillgångar. Genom dödsboanmälan kan man bespara dödsbodelägarerna onyttig pappersexercis och troligen ge tingsrätterna en inte obetydlig lättnad i arbetet med inregistrering av bouppteckningar. Innan förslaget genomförs, bör dock ett mer allsidigt statistiskt material inhämtas för bedömning av de väntade rationaliseringsvinsterna. *Familjelags-sakkunniga* framhåller att de upprepade framställningarna om bouppteckningsplikts begränsning visar att det nuvarande obligatoriet i många hänseenden upplevs såsom onödigt och besvärande. En uppmjukning är därför påkallad och de sakkunniga ansluter sig helt till den principiella tanken bakom förslaget att göra undantag från skyldighet att förrätta bouppteckning. Också *kommunförbundet* ställer sig uttryckligen positivt till promemoriaförslaget. *Luleå kommunstyrelse* konstaterar att det har förekommit att socialhjälp har utgått till begravningskostnader eftersom befintliga tillgångar använts till bestridande av bouppteckningskostnader för att efterforska anhöriga, boende såväl inom som utom landet. Handläggningen av sådana ärenden är tids- och kostnadskrävande. Det har förekommit att dödsbodelägare kallats men att förrättningen har ägt rum utan att någon av delägarna har infunnit sig. Detta har främst gällt när äldre syskon eller avlägsna anhöriga är dödsbodelägare.

Domareförbundet anser att den väsentliga vinsten med promemoriaförslaget ligger i att allmänheten befrias från skyldigheten att förrätta bouppteckning i sådana fall, där det framstår som onödigt och ibland t. o. m. som stötande att

framtvunga en bouppteckning. För tingsrätternas del torde förslaget knappast medföra någon påtaglig minskning i arbetsbelastningen. Arbetsinsatsen för att granska och registrera en dödsboanmälan torde nämligen enligt förbundet vara nästan lika stor som när det gäller en enkel bouppteckning. *Advokatsamfundet* vitsordar att behov föreligger av att i synnerligen enkla dödsbon ersätta den ordinarie bouppteckningen med ett anmälningsförfarande. Den föreslagna dödsboanmälan förfaller enligt samfundet vara väl lägnad att fylla ett sådant behov. Också *Svenska bankföreningen* delar uppfattningen att ett förenklat förfarande bör kunna anordnas när den avlidne efterlämnar endast smärre tillgångar. Föreningen finner den förordade lösningen ändamålsenlig.

Hovrätten för Västra Sverige, Halmstads tingsrätt, riksskatteverket, Svenska försäkringsbolags riksförbund, Folksam och landsarkivet i Vadsena ställer sig kritiska till förslaget om uppmjukning av bouppteckningsskyldigheten.

Hovrätten för Västra Sverige anser att de fall som avses med förslaget är av relativt okomplicerad natur och att de för den enskilde med nu gällande ordning inte kan anses vara särskilt betungande ur arbets- och kostnadsynpunkt. De obetydliga lättnader som ett eftergivande av bouppteckningsplikten i dessa fall skulle innebära för den enskilde kommer däremot att medföra ökad arbetsbelastning för socialnämnden och dess tjänstemän som enligt förslaget har att föranstalta om dödsboanmälan. Enligt hovrätten kan även antas att allmänheten kommer att försöka utnyttja möjligheten till dödsboanmälan i oträngt mål med åtföljande onödigt arbete för den tjänsteman inom socialvården som har att ombesörja dödsboanmälan. Hovrätten anser att de fördelar som förslaget kan innebära för den enskilde skulle resultera i så stora nackdelar för det allmänna att någon rationalisering inte skulle uppnås.

Halmstads tingsrätt ifrågasätter om förslaget bör genomföras utan att man något mera ingående belyser och diskuterar frågor om bouppteckningens funktioner i civilrättsligt hänseende. Förvaltnings- och redovisningsuppgifter uppkommer så snart det finns några tillgångar. Även om tillgångarna bara förslår till att betala begravningskostnaderna och andra av dödsfallet föranledda utgifter är någon form av förvaltning nödvändig. I princip är det den avlidnes rättsinnehavare som disponerar tillgångarna för berörda utgifter. Blir det medel över skall dessa fördelas. Erfarenheten torde visa att delägarna ofta har intresse av en sådan delning även när behållningen är obetydlig. Enligt tingsrättens mening torde en dödsboanmälan, i vart fall då någon behållning kan väntas uppkomma, inte kunna föranleda befrielse från vissa förvaltnings- och redovisningsbestyr. Även perifera och kanske svårnådda andelsägare har rättigheter som i gällande regelsystem inte kan negligeras. Det måste alltid utrönas vem som är delägare. De förvaltnings- och redovisningsbestyr som har berörts torde knappast i praktiken kunna fullgöras enklare än genom en kontrollerad bouppteckning och en slutuppgörelse i form av slutredovisning – arvskifte. Sannolikt skulle ett eftergivande av bouppteckningskravet föra med sig att redovisningsskyl-

digheten inte sällan helt åsidosattes. Tingsrätten ifrågasätter därför om det är lämpligt att i föreslagen omfattning låta dödsboanmälan ersätta bouppteckning. Införs dödsboanmälan, bör användningen strängt begränsas till de huvudgrupper av fall som berörs i promemorian. Det rör sig sålunda om fall av klar medellöshet och när minderårig avlidit. Medellöshetsfallen torde kunna avgränsas genom att det exempelvis anges att tillgångarna uppenbarligen inte förslår till annat än begravningskostnader och andra med dödsfallet sammanhängande kostnader. Redovisnings- och skiftesfrågorna får i sådana fall ingen aktualitet. Ifall den döde är minderårig kan exempelvis begränsningar göras till de okomplicerade fall, när egendomen är av mindre värde och skall tillfalla samboende föräldrar som redan före dödsfallet förvaltade den. Enligt tingsrättens mening skulle önskvärda förenklingar kunna nås utan att man behöver överge en generell bouppteckningsskyldighet. De formulär som har utarbetats av DON och som nu prövas vid bl. a. tingsrätten har syns mycket ändamålsenliga. Ytterligare förenklingar kan vara möjliga med några lagändringar och en mera liberal praxis. Tingsrätten nämner också att den inte har erfarenhet av några svårigheter att få in bouppteckningar. Sådana svårigheter är troligen i huvudsak begränsade till de största orterna.

Riksskatteverket avstyrker att promemorieförslaget läggs till grund för lagstiftning. Verket anser till en början att släktutredningar med anledning av ett dödsfall inte kan få underlätas utan att gällande regler om rätt till och fördelning av arv ändras. Av ÄB måste framgå i vilka situationer nämnda regler inte skall gälla samt när man på grund därav skall få underlätta att forska efter arvingar. Vidare måste regleras vilka personer som skall ha rätt till kvarlåtenskapen i sådana fall. I sammanhanget måste beaktas att det i de flesta fall som avses med dödsboanmälan torde finnas något att skifta. Vidare bör beaktas föremål som kan ha affektionsvärde. Ett visst mått av ansträngningar för efterforskning av arvingar och testamentstagare bör krävas även om tillgångarnas värde efter ekonomiska bedömningar är ringa. Den effektivare personregistreringen torde för övrigt i allt högre grad bidra till att underlätta efterforskningar. Från exekutionsrättslig synpunkt försämrar en dödsboanmälan utmätningssmannens möjligheter genom att det inte anges vilka tillgångar som finns. Det är inte ovanligt med skattekulder i små bon. Promemorieförslaget innebär att frågan huruvida bouppteckning får ersättas av dödsboanmälan kan avgöras helt oberoende av skuldernas storlek. Riksskatteverket delar inte de i promemorian redovisade bedömningarna på denna punkt utan anser att så snart det finns skulder i ett dödsbo den nu gällande formella ordningen bör iaktas. Enligt verkets mening vore det en alltför stor inkonsekvens i vårt rättssystem att på ett så förenklat sätt som dödsboanmälan innebär lyfta av betalningsansvaret för skulder, samtidigt som betalningsansvaret hos den levande gäldenären är omgärdad med så många centrala civilrättsliga regler. Verket anser att det bör undersökas om en förenkling av bouppteckningsförfarandet i stället

kan uppnås med en obligatorisk blankett för bouppteckning och att man därför bör avvakta resultatet av DON:s arbete i detta avseende.

Försäkringsinspektionen framhåller att bouppteckningen såsom rättsligt institut har en central betydelse i skilda händelser. Det förefaller inspektionen synnerligen tveksamt, om man bör införa ett enklare institut där mycket viktiga fakta ej blir klart utredda och redovisade. De allt mer spridda grupp-försäkringarna – liv, olycksfall, barnolycksfall – med ofta beaktansvärda belopp begränsar ju f. ö. i stor utsträckning användningen av det i promemorian föreslagna systemet. Med hänsyn härtill anser inspektionen att bouppteckning bör behållas som enda rättsinstitut vid utredning av dödsbo men att det bör övervägas huruvida inte ett enklare bouppteckningsförfarande kan åstadkommas för vissa fall.

Svenska försäkringsbolags riksförbund konstaterar att försäkringsbolagen, särskilt livförsäkringsbolagen, i vissa avseenden har stor erfarenhet av dödsboudredningar. Detta sammanhänger med att vid dödsfall utfallande försäkringsbelopp enligt föreliggande förmånstagarförrordnanden i regel skall utbetalas till efterlevande make, barn eller andra arvingar. För att bolagen skall kunna tillse att beloppen tillfaller rätta mottagare och med riktig fördelning dem emellan måste bolagen begära tillförlitlig utredning om de berättigade. Denna utredning har i regel formen av ett dödsfallsintyg med släktutredning från pastorsämbetet jämte bekräftelse eller komplettering av nära anhörig eller annan som väl känner till den avlidnes förhållanden. Särskilt sedan arvsrätten mellan utomäktenskapliga barn samt deras fäder och fädernesfränder ändrades år 1969 måste försäkringsbolagen emellanåt infordra bouppteckningshandling för att kunna göra en riktig utbetalning. Om bouppteckning ersätts av dödsboanmälan och denna inte är tillförlitlig med avseende på den däri intagna förteckningen över dödsbodelägare, uppstår för både försäkringsbolagen och andra en besvärande ovisshet. Enligt förbundets mening kan inte antas att dödsboanmälan företrädesvis kommer i fråga när barn, ungdomar eller äldre har avlidit, eftersom många av dem kommer att efterlämna försäkringsbelopp som utesluter dödsboanmälan. Det finns en stor frekvens av olika grupplivförsäkringar för bl. a. studerande och skilda föreningsmedlemmar samt t. ex. förarplatsförsäkringar och andra olycksfallsförsäkringar. Även om förbundet kan i stort instämma i en del allmänna uttalanden i promemorian som talar för en dödsboanmälan, finner förbundet att det för enskilda dödsbodelägare och borgenärer kan vara i hög grad otillfredsställande att inte dödsboanmälan innehåller en tillförlitlig förteckning av intressenterna och de tillgångar som skall delas. Erfarenhetsmässigt är risken för konflikter mellan dödsbodelägare inte mindre när tillgångarna är små. Även om lösöret som brukligt är uppskattas till ett lågt värde kan det bland tillgångarna finnas gamla släktföremål och andra tillhörigheter med stort affektionsvärde för delägarna i boet. Under alla förhållanden skulle bodelning och arvskifte försvåras om delägarna inte kunde finna någon redogörelse för boets beskaffenhet per dödsdagen. En sådan

redogörelse är av betydelse som utgångspunkt även för den redovisning av boets förvaltning som delägarna har rätt att kräva, om längre tid förflyter mellan dödsfallet och skiftet. Dödsbodelägarna har visserligen givits en rätt att påkalla förrättande av bouppteckning trots att dödsboanmälan skett. Uppkommer misshälligheterna vid arvskifte en längre tid efter dödsfallet, kan det emellertid vara svårt eller omöjligt att rekonstruera förhållandena vid tiden för dödsfallet, och en begäran om bouppteckning blir då ändamålslös. Förbundet är för sin del inte övertygat om att de fördelar som det framlagda förslaget kan medföra uppväger de nackdelar som skulle kunna väntas. På grund härav avstyrker förbundet förslaget. Först sedan praktiska erfarenheter vunnits av resultatet av det arbete inom DON som pågår i syfte att förenkla bouppteckningsförfarandet torde man på nytt böra överväga huruvida behov finns av ett särskilt avvecklingsförfarande för små dödsbon. *Folksam* anför liknande synpunkter.

Landsarkivet i Vadstena konstaterar att dödsboanmälan skulle vara en från forskningssynpunkt mycket dålig ersättning för bouppteckningen. Om förslaget genomförs, skulle man komma fram till ett system ungefär motsvarande det som tillämpades i Stockholm åren 1756–1924 under vilken tid s. k. fattigbevis upprättades i stället för bouppteckning när föga eller intet fanns att tillgå i dödsboet. Fattigbevisen utgör – liksom den föreslagna dödsboanmälan – en källa av högst begränsat forskningsvärde. Det har även visat sig att det i samband med de numera intensivt bedrivna undersökningarna beträffande arbetarklassens förhållanden har varit förenat med svårigheter att erhålla kunskap om dennas rent konkreta miljö. Motsvarande skulle sannolikt komma att gälla även i fråga om den föreslagna dödsboanmälan. Det är ju inte i och för sig boets ekonomiska värde som är avgörande då det gäller materialets värde från forskningssynpunkt. Det synes inte heller troligt att man genom någon annan källa kan erhålla kunskap om olika befolkningslagers levnadsmiljö. Härtill kommer att man vid jämförande undersökningar inte skulle kunna få korresponderande uppgifter om vissa befolkningsgruppers förhållanden. Enligt landsarkivets åsikt skulle det vara olyckligt om man som nu har föreslagits i viss mån skulle återgå till ett åtminstone i Stockholm tidigare tillämpat system med olikartad behandling i fråga om redovisningen av dödsbon. Landsarkivet anser sålunda för sin del att det inte föreligger tillräckligt starka skäl för ett genomförande av den i promemorian föreslagna reformen.

5.2 Förutsättningar för dödsboanmälan

Hovrätten för Västra Sverige, som har avstyrkt införande av dödsboanmälan, förklarar sig i och för sig inte ha något att erinra mot att tillgångarnas storlek tas till utgångspunkt vid avgörande av frågan om bouppteckningskravet kan efterges samt att den övre gränsen dras vid de i förslaget angivna beloppen. *Bankinspektionen* anser det vara av särskild vikt att avsteg från

bouppteckningsplikten inte görs, när den avlidne efterlämnar fast egendom eller tomrätt. Såväl inskrivningstekniska skäl som kravet på rättssäkerhet när det gäller uppgifter om fast egendom utgör motiv härför.

Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller att bouppteckningens viktigaste uppgift från fiskal synpunkt är att bilda underlag vid fastställande av arvsskatt. De föreslagna villkoren för att bouppteckningsplikten skall kunna efterges synes ur denna aspekt godtagbara. Även med beaktande av kumulationsreglerna i 19 och 41 §§ AGL kan förslaget accepteras, eftersom boets behållning vid de föreslagna beloppsgränserna knappast kan beräknas nämnvärt överstiga 3 000 kr. som utgör lägsta skattefria lott. *Familjelags-sakkunniga* anser att de föreslagna fasta värdegränserna om högst 5 000 resp. 10 000 kr. får anses uppfylla kravet på ett lätt angivbart rekvisit för undantagsregelns tillämpning.

Domareförbundet har i huvudsak ingen erinran mot de föreslagna undantagen från skyldigheten att förrätta bouppteckning. I de fall då dödsboets egendom avträds till förvaltning av boutredningsman anser förbundet emellertid – i likhet med *Malmö tingsrätt* – att bouppteckning av praktiska skäl alltid bör upprättas. De föreslagna värdegränserna synes förbundet väl avvägda. Förbundet ifrågasätter emellertid om inte värdegränserna till undvikande av ständiga lagändringar bör anknytas till basbeloppet. Att det skattefria avdragsbeloppet inte är indexreglerat torde knappast utgöra något hinder häremot. Förbundet vill därför förorda att dödsboanmälan skall kunna ske om den dödes tillgångar inte överstiger ett halvt basbelopp eller, om den döde efterlämnar make, värdet av makarnas sammanlagda giftorättsgods inte överstiger ett basbelopp. Liknande synpunkter på en indexreglering anförs av *Malmö tingsrätt*, *socialstyrelsen*, *kammarkollegiet*, *bankinspektionen*, *riksarkivet*, *Stockholms kommunstyrelse* och *Svenska bankföreningen*.

I fråga om beloppsgränsen 5 000 kr. för ensamstående avliden påpekar *Malmö tingsrätt* att gränsen inte är någon garanti för att dödsboanmälan bara kommer att omfatta fall där arvsskatt inte utgår. I vissa fall är kostnaderna för begravning små och några bouppteckningskostnader förekommer inte. Kostnader för sorgkläder till anhörig och för traktering vid begravning är sparsamt förekommande. Den föreslagna ordningen medger därför skattepliktig arvslott inom ramen för en dödsboanmälan och blir sålunda inte förenlig med kravet på att beskattningen skall vara likformig och rättvis. En erforderlig garanti uppnås först om beloppsgränsen sätts till 3 000 kr. Även *rikspolisstyrelsen* ifrågasätter det lämpliga i att avvika från det skattefria avdragsbeloppet 3 000 kr. Enbart den omständigheten att begravningskostnaderna antas regelmässigt uppgå till minst 2 000 kr. torde inte utgöra ett tillräckligt vägande skäl att medge en sådan avvikelse. Någon skyldighet för rätten att beakta arvsskattefrågan vid kontroll av dödsboanmälan är inte praktiskt möjligt att ålägga, om dödsboanmälan utformas enligt förslaget. Inte heller torde det gå att ålägga särskild deklarationsskyldighet för de fall skattskyldighet föreligger. Styrelsen anser därför att beloppsgränsen bör knytas till det skattefria avdragsbeloppet.

Kammarkollegiet anser att bouppteckning bör vara obligatorisk, om den döde efterlämnar någon som skall taga arv eller testamente först sedan arvinge eller universell testamentstagare har avlidit.

Riksskatteverket anser – som redan nämnts i avsnitt 5.1 – att bouppteckning alltid bör upprättas så snart det finns skulder i ett dödsbo.

Enligt promemoriaförslaget skall försäkringsbelopp som tillfaller någon som förmånstagare inräknas i boets tillgångar när det gäller att bedöma om bouppteckning behöver göras. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* konstaterar att förslagets verkningar härigenom begränsas till de fall då förmånstagare vid den avlidnes död erhåller utbetalning från försäkringen eller förfoganderätten över försäkring varifrån belopp helt eller delvis förfaller till betalning först efter dödsfallet. Däremot skulle värdet av försäkring med sådan typ av förmånstagarförordnande som avses i 37 § 2 mom. första stycket AGL inte behöva medräknas bland tillgångarna. Förekomsten av sådan försäkring måste emellertid beaktas bl. a. vid beräkning av efterlevande makes och bröstarvinges rätt enligt 104 § andra stycket lagen (1927:77) om försäkringsavtal. Förordnanden av denna innebörd är mycket vanliga vid försäkring med periodiska utbetalningar. Även om terminsbeloppen är låga representerar ändå sådan försäkring ofta ett ganska stort kapitalvärde. Enligt förbundets mening gör dessa omständigheter samt likheten mellan testamenteriska förordnanden och förmånstagarförordnanden att det kan sättas i fråga om inte bouppteckning bör upprättas när den avlidne har efterlämnat försäkring till vilken förmånstagare insatts. Enligt 20 kap. 5 § andra stycket ÄB skall vid bouppteckning anteckning om här berörda förhållanden göras. Även *Folksam* fäster uppmärksamheten på att försäkringsbelopp som utgår på grund av förmånstagarförordnande som avses i 37 § 2 mom. första stycket AGL enligt förslaget inte skulle behöva medräknas bland tillgångarna. Enligt *Folksam*s mening bör lagtexten ändras så att bland tillgångarna skall medräknas försäkring vartill förmånstagare är insatt.

Malmö tingsrätt finner att området för dödsboanmälan begränsas onödigtvis genom förslaget att man i värdet av efterlämnade tillgångar skall räkna in förekommande förmånstagarförvärv från den avlidne. Sådana förvärv påverkar endast sällan fördelningen av kvarlåtenskapen och medför bara i undantagsfall att arvsskatt tas ut. Enligt tingsrättens mening bör därför övervägas om inte dödsboanmälan kan användas, även om försäkring med förmånstagarförordnande föreligger. En tillfredsställande garanti mot skattebortfall erhålls om skyldighet föreskrivs att i dödsboanmälan förteckna eventuellt förekommande förmånstagarförvärv och överlämna åt domstolen att i det enskilda fallet avgöra om förvärvet skall medföra skyldighet att upprätta bouppteckning. *Halmstads tingsrätt* anser att förekomsten av försäkringar komplicerar förhållandena vid dödsboanmälan. Formulärets enkelhet reduceras i hög grad. Enligt tingsrätten är det möjligt att man i praktiken skulle kunna tillåta användning av anmälan även där försäkringar finns men boets övriga tillgångar är av ringa värde. Anmälan skulle då

behöva innehålla anteckning om förekommande försäkringar och kompletteras av uppgifter från försäkringsgivaren.

Kammarkollegiet framhåller att bestämmelserna i 12 § första stycket AGL innebär att varje där avsett försäkringsbelopp eller kapitaliserat försäkringsvärde är att betrakta som arvfallen egendom. Enligt efterföljande bestämmelser i paragrafen är dessa belopp i viss utsträckning skattefria. Kollegiet anser för sin del att dödsboanmälan bör kunna användas i de fall där tillgångarna jämte efter förmånstagaravdrag skattepliktig del av försäkring inte överstiger värdet av ett halvt basbelopp.

Flera remissinstanser uppehåller sig vid förslagets konsekvenser för bortovarande arvinges rätt. *Luleå kommunstyrelse* konstaterar att den enda negativa effekten av den föreslagna förenklingen av bouppteckningsförfarandet synes vara att dödsbodelägare och andra anhöriga i vissa fall inte efterforskas och därigenom inte får kännedom om den anhöriges bortgång. Kommunstyrelsen anser att det kan ifrågasättas hur långt samhällets skyldigheter sträcker sig. Om det befins erforderligt att anhöriga underrättas om ett dödsfall synes pastorsexpeditionen vara det offentliga organ som har största möjligheterna att efterforska och underrätta de anhöriga.

Malmö tingsrätt anför att den föreslagna beloppsgränsen inrymmer möjligheter till arvslott eller arvslotter av inte helt obetydliga värden, även om de inte uppgår till arvsskattepliktiga belopp. För det fall att arvinge är bortovarande eller okänd tas hans rätt enligt nuvarande ordning till vara genom godmansförordnande, utan vilket registrering av bouppteckning inte kan ske, och arvskungörelse när värdet av lotten täcker kungörelsekostnaderna. Den i promemorian föreslagna ordningen inrymmer inte motsvarande rättsskydd för bortovarande eller okänd arvinge. Tingsrätten anser att sådan arvinges rätt inte kan lämnas helt oskyddad och att frågan därom bör övervägas. Även *Göteborgs tingsrätt* ifrågasätter om dödsboanmälan skall kunna ske när arvskungörelse skall utfärdas. Innan sådan kungörelse sker, skall också rätten enligt 18 kap. 4 § föräldrabalken ha förordnat god man. Att god man enligt föräldrabalken även i fortsättningen kan behöva förordnas understryks av *kammarkollegiet*.

Riksskatteverket anser att dödsboanmälan skulle förändra innebörden av bl. a. bestämmelserna i 16 kap. ÄB om preskription av rätt att ta arv eller testamente, eftersom kallelse av arvingar och testamentstagare förutsätter att bouppteckning förriktas. Sedan föreskriften om dödsboanmälan har iakttagits finns inga ytterligare föreskrifter om vad de eller den som har hand om boet i fortsättningen skall iaktta mer än bestämmelserna i 18 kap. 2 § ÄB som endast talar om ett slags tillsvidareförvaltning. Några kompletterande föreskrifter om ändrad arvsrätt m. m. har inte getts. Förslagets intentioner förefaller verket oklara på denna punkt. Efterforskningar måste göras, såvida avsikten inte är att ändra arvsreglerna. Följden av förslaget blir då endast att efterforskningarna kan få göras vid en senare tidpunkt än, som nu, i samband med bouppteckningen. Riksskatteverket anser det

för sin del stötande att införa längre gående schablonregler för preskription av arv än de som finns f. n. Inte heller *domareförbundet* finner det klart hur kontroll skall ske att arvinge på okänd eller främmande ort får sin andel av behållningen i de fall då dödsboanmälan har skett och behållning finns i boet utan att detta har omhändertagits av socialnämnden. Förbundet påpekar i detta sammanhang att det även när dödsboanmälan sker tycks finnas anledning att förordna god man för allmänna arvsfonden så snart det finns behållning i boet.

5.3 Utformningen av dödsboanmälan

Enligt förslaget är socialnämnden eller någon som nämnden har förordnat behörig att göra dödsboanmälan. *Göteborgs tingsrätt* finner valet av socialtjänstemän för uppgiften att göra dödsboanmälan i och för sig invändningsfritt. Tingsrätten påpekar emellertid att en utökning av den mångfald av uppgifter av olika slag som numera ankommer på socialnämnderna nödvändiggör en förstärkning av myndigheten med kompetent personal för arbetsuppgifter av ifrågavarande slag. För Göteborgs del har socialförvaltningen f. n. inte några anslag för bouppteckningsändamål. Erfarenhetsmässigt förekommer ej heller mer än en och annan gång att i tingsrätten för registrering inges bouppteckning upprättad av någon socialtjänsteman eller annan kommunalt anställd tjänsteman enligt privat åtagande. Tingsrätten har varit inne på tanken om inte tingsrätten skulle kunna ombesörja bestyret med dödsboanmälan. Erforderlig personalförstärkning behövde inte bli omfattande och inte särskilt kostsam. Inte heller kontakten med allmänheten skulle bli något problem. Det synes likväl tingsrätten främmande att domstolarna åläggs en organiserad serviceverksamhet av detta slag.

Även *hovrätten för Västra Sverige* anser att ett eftergivande av bouppteckningsplikten i avsedda fall skulle medföra ökad arbetsbelastning för socialnämnden och dess tjänstemän. Den som skall göra anmälan har sålunda att – förutom att inhämta vissa uppgifter rörande den avlidnes person och dödsbodelägarerna – själv besöka den avlidnes bostad. Han måste därvid gå igenom lösöret och efterlämnade handlingar, särskilt testamenten, bodelningsinstrument, äktenskapsförord och försäkringar, samt i förekommande fall undersöka efterlevande makes tillgångar. Även om några mer omfattande efterforskningar inte behöver göras måste en förutsättning för ett förenklat förfarande som det föreslagna vara att det arbete som föregår dödsboanmälan görs på ett så noggrant sätt att garantier erhålls för att anmälan i sak blir riktig. Den föreslagna ordningen kan ge upphov till svårbedömbara gränsfall när det gäller att bestämma värdet av boets och efterlevande makes tillgångar. Den som gör dödsboanmälan bör också söka utröna om någon dödsbodelägarer, borgenär eller annan behörig person motsätter sig en sådan anmälan, i vilket fall arbetet måste avbrytas och bouppteckning förrättas i vanlig ordning.

Familjelagssakkunniga konstaterar att förslaget innebär att dödsboanmälan görs av en företrädare för det allmänna efter erforderlig utredning. Härigenom kan någon form av offentlig kontroll behållas också för de fall då bouppteckningsplikten efterges utan att den enskilde betungas onödigt. Den föreslagna ordningen kan de sakkunniga i princip tillstyrka.

Flera remissinstanser diskuterar i vilken omfattning behörigheten att göra dödsboanmälan bör delegeras. *Malmö tingsrätt* anser att uppgiften i många fall bör kunna delegeras till dem som yrkesmässigt tillhandagår med upprättande av bouppteckningar, exempelvis begravningsbyråer eller andra med erfarenhet och sakkunskap i värderingsfrågor. Tingsrätten ifrågasätter om inte även advokat generellt kan utrustas med behörighet att göra dödsboanmälan. *Halmstads tingsrätt* konstaterar att det i en del fall synes mest ändamålsenligt att socialnämnden gör anmälan. För andra fall kan det emellertid ligga närmare till hands att exempelvis överförmyndaren ombesörjer anmälan. Sannolikt skulle en ej alltför snäv krets funktionärer kunna ges behörighet. Till kretsen bör då kunna hänföras också personer som fått särskilt förordnande av rätten. För landsbygdsförhållanden kan det exempelvis vara ändamålsenligt att förordnande ges åt förtroendemän m. fl. som regelmässigt brukar stå till tjänst med att upprätta bouppteckningar och andra handlingar.

Socialstyrelsen har invändningar mot förslaget om socialnämnds medverkan i samband med inträffade dödsfall. Rent principiellt kan det enligt styrelsen inte vara tillfredsställande att kommunerna påläggs uppgifter som det får anses tillhöra staten att ta ansvar för. Registrering av dödsfall och indrivande av arvsskatt är traditionellt typiska statliga angelägenheter. Socialstyrelsen motsätter sig därför att kommunerna åläggs den föreslagna skyldigheten att i förekommande fall göra dödsboanmälan. Visserligen har i somliga fall socialnämnd (social centralnämnd eller social distriktsnämnd) sådan kännedom om den avlidne att dödsboanmälan utan större besvär skulle kunna göras. Detta är emellertid inte alltid fallet. Den myndighet som normalt har den bästa inblicken i den avlidnes ekonomi och som torde ha de största förutsättningarna att göra korrekt dödsboanmälan är enligt socialstyrelsens mening den lokala skattemyndigheten. Det förefaller därför styrelsen lämpligare att den lokala skattemyndigheten åläggs skyldighet att göra dödsboanmälan. Skall f. ö. lokalkännedom åberopas som skäl för socialnämnd att göra anmälan förefaller det naturligare att lägga skyldigheten på den sociala distriktsnämnden, när sådan finns utsedd, och inte på social centralnämnd.

Svenska kommunförbundet, som ställer sig positivt till att kommunerna lämnar service i fråga om dödsboanmälan, anser att kommunerna bör ha frihet att bedöma vilken organisation som är mest lämplig i den enskilda kommunen.

Luleå kommunstyrelse yttrar beträffande förslaget att anmälan om dödsfall i vissa fall skall göras till sociala centralnämnden att detta synes vara helt i linje med den allmänna utvecklingen. Under senare år har det ofta fö-

rekommit att dödsbodelägare kontaktat tjänstemän i nämnden och hemställt om hjälp med bouppteckning och rådfrågat om hjälp med kostnaderna. De förtroendemän eller tjänstemän som erhåller ifrågavarande uppdrag bör vara väl skickade att avgöra huruvida bouppteckning är erforderlig eller om det kan vara tillfyllest med dödsboanmälan.

Kammarkollegiet anser att till undvikande av dubbelarbete dödsboanmälan bör kunna få göras även av annan än socialnämnd eller någon som nämnden har förordnat. En begravningsförening t. ex. som har hand om boet bör få rätt att göra sådan anmälan. Eftersom föreningen ju ändå har alla uppgifter som behövs för en anmälan synes det kollegiet onödigt att behöva gå omvägen via socialnämnden. Kollegiet anser f. ö. att det skulle kunna räcka om dödsboanmälan skedde i form av en deklaration under edlig förpliktelse. *Riksrevisionsverket* förordar att anmälningsförfarandet görs generellt tillämbart på alla mindre dödsbon, oavsett vem som utreder boet. Verket påpekar att det vid vanlig bouppteckning är två personer som värderar tillgångarna i boet. Redovisade värden torde normalt godtas av domstolarna utan närmare kontroll. Det synes därför verket rimligt att motsvarande kan gälla även vid dödsboanmälan, dvs. att man godtar intyg av två trovärdiga personer om att tillgångar saknas.

Riksskatteverket anser det olämpligt att inte boet uppges under edlig förpliktelse vid dödsboanmälan. Inte minst de formföreskrifter som gäller självdeklaration för inkomst- och förmögenhetstaxering torde enligt verkets uppfattning ha medfört en utbredd respekt för skriftliga uppgifter avgivna på heder och samvete. Den omständigheten att en person inte med en försäkran på heder och samvete behöver uppges underlaget för en beskattning torde innebära en ökad risk för oriktiga uppgifter. Det måste vara mera frestande att undanhålla en bankbok eller underlåta att omtala en gåva när uppgiften om förhållandena inte behöver bekräftas på angivet sätt.

Domareförbundet främhåller att även om socialnämnden i många fall får antas känna till förhållandena i berörda dödsbon torde nämnden i kanske flertalet fall sakna sådan kännedom. Särskilt gäller detta när det är små barn som har avlidit. Det förefaller därför förbundet vara alltför stelt att bara socialnämnd eller någon som nämnden har förordnat skall vara behörig att göra dödsboanmälan. Det finns flera yrkesgrupper som åtar sig bouppteckningsförrättningar och som har stor erfarenhet på området. Även sådana grupper av personer torde enligt förbundet med fördel kunna anförtros att göra dödsboanmälan. Därmed skulle också vinnas att påbörjade bouppteckningsförrättningar, där det först under dödsboutredningen visar sig att förutsättningar för anmälan föreligger, utan omgång kan avbrytas för att ersättas av det enklare förfarandet. Enligt förbundet synes betänkligheter inte kunna anföras mot att uppskattning av tillgångarna görs genom trovärdiga män. Även om sålunda förbundet anser att dödsboanmälan skall kunna göras av andra personer än som föreslagits, bör likväl socialnämnden alltid ha det yttersta ansvaret för att anmälan görs. Som alternativ till att dödsbo-

anmälan skall göras av socialnämnd bör enligt *Svenska bankföreningens* mening kunna föreskrivas att dödsbodelägare får göra sådan anmälan.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anser det nödvändigt att någon person underskriver en lämpligt formulerad försäkran och tar på sig ansvaret för att tillgångarna har riktigt och fullständigt uppgivits för anmälaren. Detta är viktigt eftersom särskilda gode män inte skall bekräfta värdena och det inte heller fordras av anmälaren att han gör några mera omfattande egna undersökningar angående kvarlåtenskapen och dennas värde. Den allmänna förekomsten av personförsäkringar understryker vikten av att anmälaren gör sig noga underrättad om sådana försäkringar. Även efterlevande makes försäkring i vilken avliden make har ägt giftorätt skall medräknas med sitt värde per dödsdagen. Besked om detta värde måste i regel inhämtas från vederbörande försäkringsbolag.

Promemorieförslaget att anmälan behöver uppta namn och bostadsadress på dödsbodelägare bara i den mån uppgifterna är kända för anmälaren behandlas särskilt av några remissinstanser. *Kammarkollegiet* påpekar att det redan nu förekommer att inte alla dödsbodelägare upptas i bouppteckningar av enklare slag.

Malmö tingsrätt ifrågasätter om inte större krav bör ställas på dödsbodelägarredovisningen. Påtalade svårigheter att få fram korrekta förteckningar över delägarna förefaller tingsrätten överdrivna. Rådande svårigheter torde mindre vara förknippade med omgången att få fram uppgift om vilka som är dödsbodelägare än med besväret att nå vederbörande med kallelser till förrättning. Ett medgivande att endast för anmälaren kända delägare skall antecknas kan enligt tingsrätten medföra att delägarredovisningarna i anmälningarna normalt kommer att vara ofullständiga. Som regel bör krävas att dödsbodelägarnas namn anges. Även *Göteborgs tingsrätt* understryker att det måste anses väsentligt att kretsen av dödsbodelägare redovisas så fullständigt som möjligt, eftersom bouppteckningens primära uppgift i princip alltiämt ligger på det civilrättsliga planet.

Bankinspektionen påpekar att ofullständig angivelse av delägarna kan förorsaka vissa problem, bl. a. när det gäller att avgöra vem som skall anses berättigad att få ut banktillgodohavande bland den avlidnes tillgångar. Bank äger enligt 67 § lagen (1955:183) om bankrörelse inte återropa betalning till annan än rätt innehavare av bankbok. Också *domareförbundet* anser med hänsyn till den betydelse som dödsboanmälan kommer att ha som legitimationshandling att dödsbodelägares namn som regel skall antecknas. Endast om kravet härpå skulle föranleda en alltför stor arbetsinsats bör detta kunna efterges. Enligt förbundets mening är det rimligt att fordra att vissa efterforskningar görs. Det bör sålunda kunna krävas att kontakt tas med pastorsämbetet.

Svenska försäkringsbolags riksförbund framhåller att det är ofta inte tillräckligt att dödsbodelägarna redovisas i enlighet med promemorieförslaget. Finns tillgångar att skifta, måste under alla förhållanden vid skiftet

göras en undersökning om vilka som är delägare. Om ny gäld yppas efter dödsboanmälan, är det också av betydelse att veta vilka som i egenskap av dödsbodelägare primärt blir ansvariga för denna och, om den blir infriad av någon delägare, vilka han skall kunna kräva på andelar av skulden. Förbundet har nämligen uppfattat den föreslagna bestämmelsen i 21 kap. 19 § ÄB så att dödsbodelägarnas friskrivning från personligt ansvar för boets och den dödes skulder bara avser sådana skulder som var kända, när dödsboanmälan gjordes. Med hänsyn härtill och till intresset även i andra sammanhang av att förteckningen av dödsbodelägarna är lika tillförlitlig som vid bouppteckning torde enligt förbundets mening fördras att anmälarén införskaffar och bifogar till domstolen ett officiellt besked om vad som finns antecknat hos kyrkobokföringsmyndigheterna om den dödes närmaste arvingar, dvs. ett släktintyg av det slag som försäkringsbolagen regelmässigt kräver. Med hänsyn till att kyrkobokföringen inte i dessa hänseenden alltid är fullständig bör anmälarén dessutom begära skriftlig bekräftelse eller komplettering av släktintyget från någon nära anförvant till den döde eller annan som väl känner till hans förhållanden. Även sådant intyg inforrar försäkringsbolagen.

Beträffande utformningen i övrigt av dödsboanmälan har ett flertal remissinstanser gjort skilda påpekanden. *Halmstads tingsrätt* anmärker att dödsboanmälan i många fall kan väntas ske sedan någon delägare vänt sig till socialnämnden med begäran om hjälp. Delägaren torde därvid ha att lämna uppgifter om boet. Enligt tingsrättens mening synes det kunna begäras att också delägaren – bl. a. med hänsyn till ansvaret mot övriga delägare – skriver under anmälan. Tingsrätten noterar också i sammanhanget att det inte är klarlagt hur man tänker sig att anmälarén skall skaffa sig kännedom om boet. Inte heller är redovisat vilket ansvar anmälarén – som får antas handla i tjänsten – skall ha för uppgifternas riktighet. Ofta torde det vara nödvändigt att åtminstone interna anteckningar görs om varifrån uppgifter erhållits och vilka förhållanden som har varit kända för handläggaren.

Göteborgs tingsrätt föreslår att man, för att i någon mån nedbringa antalet vitesförelägganden att inge bouppteckning, bör i samband med anmaning om bouppteckning upplysa om möjligheten att ersätta bouppteckningen med dödsboanmälan. Möjlighet finns även att genom annonsering eller på annat sätt tillkännage för allmänheten att den kan hänvända sig till socialnämnden för biträde i berörda fall.

DON uppehåller sig vid blanketten för dödsboanmälan. Enligt *DON* synes det lämpligt att domstolsverket fastställer formulär för dödsboanmälan samt ombesörjer tryckning och distribution av blankett i enlighet med formuläret. Blanketten förses lämpligen på baksidan med de anvisningar som kan behövas för anmälarén. I fråga om den särskilda rutin som berörs i promemoriaförslaget när den döde inte har fyllt aderton år, nämligen att pas-

torsämberet eventuellt skall underrätta socialnämnden om dödsfallet, framhåller DON att en sådan ordning innebär onödigt arbete för pastorsämbeten och socialnämnder. I stället bör tingsrätternas bevakningsrutin för bouppteckningar utformas så att i påminnelse att förrätta bouppteckning erinras om att det under vissa förutsättningar kan räcka med dödsboanmälan. Även *advokatsamfundet* ifrågasätter om inte en sådan upplysning bör ges.

Kammarkollegiet har upprättat ett eget förslag till hur en blankett för dödsboanmälan skulle kunna utformas.

Riksskatteverket finner det vara en brist att, om dödsboanmälan lämnas, domstolen saknar möjlighet att tillämpa bestämmelserna i 19 § AGL, eftersom det i dödsboanmälan inte skall lämnas uppgift om tidigare förvärv eller försäkrar att sådant förvärv ej förekommit. Det kan i dessa fall inte röra sig om några större skattebelopp, när arvsloten är liten. Det oaktat måste dock enligt verkets uppfattning bestämmelserna ändras, t. ex. på så sätt att man från arvs- och testamentslotter som vid skattläggningen skall sammanläggas med tidigare förvärv undantar lott vars värde uppgår till högst 5 000 kr.

Även *Svenska försäkringsbolags riksförbund* framhåller att om den döde under livstiden genom gåva förfogat över sin egendom och kvarvarande tillgångar inkl. försäkringar inte överstiger 5 000 kr. kommer dessa gåvor med den utformning lagförslaget har fått inte att redovisas. I de fall då någon nettobehållning återstår att ärva kan det för bröstarvinge vara till nackdel att gåvorna inte blir antecknade på sätt som anges i 20 kap. 5 § tredje stycket ÄB. Denne måste för sådant ändamål påkalla bouppteckning.

Såvitt avser den lagtekniska utformningen ifrågasätter *familjelagssakkunniga* lämpligheten av att göra anmälningsförfarandet till ett särskilt rättsligt institut som är sidoordnat med bouppteckningsinstitutet. Enligt de sakkunniga uppnås onekligen vissa fördelar med den föreslagna ordningen. Regelsystemet behåller sålunda en viss stadga och blir fortfarande helt förbehållet ÄB. Uppläggningsen är emellertid förenad med vissa nackdelar. Enligt de sakkunnigas mening är det naturligt att utgå från 20 kap. 1 § ÄB, där bouppteckningsplikten f. n. fastslås. I anslutning till dessa bestämmelser borde det kunna anges under vilka materiella förutsättningar bouppteckning inte behöver förrättas. Dessutom borde i lagrummet kunna anges att, om bouppteckning inte behövs, anmälan om förhållandet skall inges till rätten av socialnämnd eller någon som nämnden förordnat. Vad som i övrigt skall åligga socialnämnden i fråga om anmälnans form och innehåll torde lämpligen kunna regleras i särskild författning. Därutöver bör enligt de sakkunniga undersökas vilka ändringar som erfordras i ÄB med hänsyn till att i ett antal fall bouppteckning inte kommer att förrättas.

Vad gäller rätten för delägare eller annan att särskilt begära att bouppteckning förrättas anser familjelagssakkunniga att denna rätt bör prekluderas efter viss tids förlopp från det dödsboanmälan gjorts. Svårigheter torde nämligen kunna uppkomma om bouppteckning skall förrättas efter en längre

tid, när tillgångarna kan ha utskiftats. I övrigt bör bouppteckning förrättas under i stort sett samma förutsättningar som gäller för s. k. tilläggsbouppteckning. Utöver fall då ny tillgång har yppats kan bouppteckning sålunda behöva förrättas därför att till följd av annan felaktighet förutsättning för dödsboanmälan visar sig ej ha förelegat. Kännedom kan exempelvis ha vunnits om testamente efter den døde, om rättshandling på grund av vilken egendom är enskild eller om förhållande som föranleder skyldighet att erlägga arvsskatt.

Förslag till ändringar i promemorians utkast till lagtext lämnas även av *Göteborgs tingsrätt*, *Malmö tingsrätt*, *Halmstads tingsrätt*, *kammarkollegiet*, *Landstingsförbundet*, *domareförbundet*, *advokatsamfundet*, *Svenska bankförbundet* och *Svenska försäkringsbolags riksförbund*.

5.4 Följdändringar m. m.

Hovrätten för Västra Sverige anser att det behövs regler om arvskifte, betalning av den dödes gäld och generellt undantag från arvsskatteplikt i fall när dödsboanmälan har gjorts.

Malmö tingsrätt påpekar att promemorieförslaget inte innehåller någon bestämmelse som ger domstol möjlighet att avvisa anmälan och förelägga dödsboet att i stället förrätta och ge in bouppteckning. Fall kan förekomma när domstolen genom inkommen kontrolluppgift om försäkring eller eljest finner anledning anta att förutsättningar för dödsboanmälan inte föreligger. Tingsrätten tar också upp frågan om befogenhet för domstol att meddela föreläggande om komplettering av innehållet i gjord anmälan. Tingsrätten är benägen att förorda att befogenhet i berörda hänseenden tillerkänns domstol utan att sådan befogenhet bör innebära skyldighet att i varje fall av dödsboanmälan pröva om bouppteckning i stället skall förrättas. Frågan om ansvar för oriktig uppgift vid eller i dödsboanmälan bör också uppmärksammas innan förslaget föranleder lagstiftning. Även *domareförbundet* anser att denna fråga bör behandlas.

Halmstads tingsrätt tar upp de föreslagna ändringarna i 18 kap. 2 § andra stycket ÄB och konstaterar att de i första hand synes åsyfta en lösning för det fall att ingen tar hand om eller kan förmås ta hand om ett dödsbo med endast ringa tillgångar. Avsikten synes närmast vara att socialnämnden eller den nämnden förordnar skall ta hand om boet, göra dödsboanmälan och möjligen också avveckla boet. Om avsikten är att ge nämnden långtgående uppgifter och befogenheter, bör detta enligt tingsrättens mening komma till tydligare uttryck. Innebörden av socialnämndens befogenhet att förordna förvaltare är också något oklar. Riktigast synes det tingsrätten vara att ansvaret för förvaltningsuppgifterna liksom befogenheterna att vidta ifrågavarande uppgifter tillkommer nämnden. Nämnden bör därvid – utan särskild bestämmelse i ÄB – anses äga befogenhet att delegera uppgifter till eller anlita biträde av sina tjänstemän.

Skall utomstående utses bör som hittills förordnande meddelas av rätten. Därmed erhåller man en tydlig anslutning till den förvaltningsordning som gäller för godmanskap enligt föräldrabalken.

Göteborgs tingsrätt ifrågasätter det lämpliga i att anmälan om dödsfall i vissa fall skall göras hos socialnämnden. Hithörande ärenden är vanligen av brådskande natur och anknyter nära till övervakningen av att bouppteckning förrättas. Det bör därför övervägas om ej också i fortsättningen anmälan om dödsfall bör ske till rätten, som då också i förekommande fall skall förordna god man att ta hand om boet. Denne kan ju vara en socialvårdstjänsteman som, om förutsättningarna finns, tar initiativ till en dödsboanmälan.

Rikspolisstyrelsen anser att, om socialnämnd blir skyldig att förordna någon att omhänderta avlidens egendom på sätt avses i 18 kap. 2 § ÄB, det ej vidare bör åligga polisen att omhänderta sådan egendom.

Socialstyrelsen motsätter sig att kommunerna åläggs att ta hand om boet efter avlidna personer, eftersom det rent principiellt inte kan anses vara tillfredsställande att kommunerna påläggs uppgifter som det får anses tillkomma staten att ta ansvar för.

Kammarkollegiet anser det inte lämpligt att socialnämnd i de fall anmälan om dödsfall har gjorts till nämnden förordnar någon att fullgöra vad som enligt 18 kap. 2 § första stycket ÄB åligger delägare. Kollegiet anser att god man kan behöva förordnas i dessa fall även i fortsättningen. Alla dödsbon är inte små. Om t. ex. en person med stora tillgångar dör utan andra arvingar än syskon i USA är det olämpligt att kvarlåtenskapen ens provisoriskt omhändertas av en av socialnämnden förordnad person. Ännu mindre bör socialnämnden – vilket är förslagets innebörd – de facto göras till bouppteckningsman. En av rätten enligt 18 kap. 4 § föräldrabalken eller 18 kap. 2 § ÄB förordnad god man måste enligt kollegiet vara lämpligare. Kollegiet anser inte heller att någon ändring är behövlig i 7 § lagen om allmänna arvsfonden. Sistnämnda uppfattning hyser även *familjelagssakkunniga*.

Riksrevisionsverket anser att det bör klarläggas vilken funktion bouppteckningen har som underlag för kommande arvskifte, särskilt vad avser uppgifter om arvsberättigade. Motsvarande gäller i vad mån dödsbodelägare skall underrättas om dödsfall. Likaledes synes det verket böra övervägas huruvida en tidsgräns bör fastställas inom vilken dödsbodelägare eller borgenär senast skall kunna begära att bouppteckning upprättas i de fall när endast dödsboanmälan har ingivits.

Riksskatteverket erinrar om att bröstarvinge enligt 7 kap. 4 § ÄB äger för utfäende av laglott påkalla nedsättning av gåva, om en arvlätare i livstiden bortgett egendom under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente. Bröstarvingen har ett år på sig från det att bouppteckning efter arvlätaren avslutades, om han vill väcka talan för att göra gällande sin rätt mot gåvotagare. F. n. har bröstarvinge på grund av bestämmelserna i 20 kap. 2 § ÄB om kallelse till bo-

uppteckningsförrättning garanti för att han får kännedom om dödsfallet. Vid dödsboanmälan finns inte någon sådan garanti. Bestämmelserna i 18 kap. 2 § ÄB är inte ens formellt tillräckliga som garanti. Verket finner sådana konsekvenser klart otillfredsställande och anser att man inte på ett sådant fördolt sätt som förslaget innebär bör ändra reglerna om laglott. Materiellt förefaller inte heller ändringen välmotiverad, eftersom det kan vara fråga om fall där arvlåtaren gjort mycket stora gåvor. Så kan t. ex. en förmögen arvlåtare skänka bort alla sina tillgångar utom enkelt bohag med ett bouppteckningsvärde ej överstigande 5 000 kr. Även om man för att undvika berörda olägenheter låter 7 kap. 4 § andra stycket ÄB vara oförändrat uppstår enligt verkets mening otillfredsställande konsekvenser med institutet dödsboanmälan. Om nämligen klanderbar gåva gjorts men någon bouppteckning inte avslutats, förblir den rättsliga situationen oviss för gåvomottagaren under obestämd tid, eftersom bröstarvingars rätt till klandertalan inte tidsmässigt begränsas. Motsvarande resonemang som nu förts gäller enligt verkets uppfattning även den föreslagna ändringen av 8 kap. 8 § ÄB.

Riksskatteverket kritiserar även promemorieförslaget i vad det avser 21 kap. 19 § ÄB. Förslaget innebär, påpekar verket, att ett lindrigare gäldsansvar kommer att gälla om bouppteckning inte har förrättats. En sådan ordning finner verket inte materiellt motiverad. Om olika ansvarsregler skall finnas borde det rimligtvis vara så att ett minskat gäldsansvar i första hand skulle komma i fråga när bouppteckning har förrättats, eftersom man i den situationen har större garantier för alla uppgifters riktighet. Däremot kunde möjligen enligt verket övervägas att ändra den nuvarande föreskriften på sådant sätt, att ansvarsreglerna inte skall gälla, om – vare sig bouppteckning har förrättats eller endast dödsboanmälan har skett – den dödes tillgångar inte överstiger ett värde av 5 000 kr. Vad gäller den föreslagna bestämmelsen i 21 kap. 19 § andra stycket anser verket att bestämmelsen får olika innebörd beroende på orsaken till att bouppteckning har förrättats. Har bouppteckning förrättats på grund av att ny tillgång yppats och förutsättning för dödsboanmälan därigenom inte längre föreligger, är föreskriften enligt riksskatteverkets mening i och för sig klar och logisk. Det blir fråga om ett slags tilläggsbouppteckning. Har emellertid bouppteckning förrättats av annan anledning, framstår den föreslagna regeln i 21 kap. 19 § första stycket ÄB som tämligen godtycklig. Regler om gäldsansvaret bör – vilket f. n. är fallet – vara utformade så att man efter en viss begränsad tid når slutlig visshet om vem som har ansvar. De föreslagna reglerna innebär bl. a. att en dödsbodelägares ansvar under obegränsad tid framåt kan komma i en ny situation om någon påkallar förrättande av bouppteckning. Riksskatteverket anser att olägenheterna av en sådan lagreglering inte kan accepteras.

Riksarkivet ställer sig frågande till vad som skall hända om t. ex. värderingsmannen efter genomgång av lösöret finner att bouppteckningsvärdet överstiger gränsvärdet. Fråga blir då om värderingsmannen automatiskt blir bouppteckningsförrättare och skall kunna ta ut avgift för förrättningen. Ett annat spörsmål är om dödsboanmälan skall vara avgiftsfri även om boet

innehåller tillgångar nära gränsvärdet 5 000 kr.

Länsstyrelsen i Malmöhus län konstaterar att jämlikt 75 § kommunalskattelagen (1928:370) och 15 § lagen (1947:576) om statlig inkomstskatt kan dödsbo efter framställning härom medges befrielse från att erlägga kvarstående eller tillkommande skatt som har påförts den avlidne och som har förfallit till betalning efter dödsfallet. Vid handläggning av sådan framställning brukar länsstyrelsens taxeringsenhet regelmässigt infordra bouppteckning för att kunna bedöma dels om den avlidne har efterlämnat dödsbodelägare som vid hans frånfälle har varit beroende av honom för sin försörjning, dels om ömmande omständigheter kan anses föreligga och dels om ett bifall till ansökan kan antas komma dödsbodelägarna till godo. Dessa uppgifter torde emellertid kunna inhämtas på annat sätt i de fall endast dödsboanmälan gjorts. Enligt 115 § taxeringslagen är preskriptionstiden för eftertaxering beroende av det kalenderår under vilket bouppteckning efter den skattskyldige har blivit ingiven för registrering. Någon ändring av denna paragraf aviseras inte i promemoriaförslaget. Det kan emellertid enligt länsstyrelsen ifrågasättas om tillägget "eller dödsboanmälan" behöver införas i nämnda lagrum. Det synes inte sannolikt att eftertaxering blir aktuell, om den avlidne har efterlämnat bo vars tillgångar är så ringa som det här är fråga om.

Beträffande de föreslagna ändringarna i 7 kap. 4 § och 8 kap. 8 § ÄB anför *familjelagssakkunniga* att i de fall där bouppteckning inte skall krävas torde det bli förhållandevis sällsynt att talan förs mot gåvotagare. Har den avlidne bortgivit egendom av någon betydelse så att till följd av gåvan tillgångarna vid dödsfallet har kommit att understiga gränsen för bouppteckningsplikten, kunde det övervägas om den favör för gåvotagaren som den korta preklusionstiden utgör borde få räknas även från anmälan. Eftersom några sakliga ändringar på denna punkt knappast bör göras i förevarande sammanhang bör dock regler, såsom det föreslås i promemorian, ges också för det fall att bouppteckning inte förrättas. De sakkunniga förordar dock att en frist för väckande av talan räknas inte från anmälan utan från dödsfallet.

I fråga om 18 kap. 4 § första stycket ÄB anför *familjelagssakkunniga* att särskilda bestämmelser om dödsboanmälan som legitimationshandling inte bör tas in i paragrafen. Bouppteckningen som behörighetshandling gentemot tredje man kan tämligen lätt ersättas med annan handling, t. ex. släktintyg från folkbokföringsmyndighet. Ingenting hindrar vidare att en socialnämndsutredning om vilka som är delägare i boet rent faktiskt kan komma till begagnande, om det skulle uppstå tvekan huruvida boet är behörigen företrätt. I 18 kap. 4 § andra stycket ges f. n. en särskild regel med avseende på den tid som förflyter innan bouppteckning har skett. Är rättshandlingen brådskande och är tredje man i god tro, blir rättshandlingen gällande mot boet även om den har företagits utan medverkan av universell testamentstagare. Eftersom enligt förslaget bouppteckning alltid skall förrättas när det finns testamente efter den döde, synes det obehövt med en regel om att motsvarande skall gälla innan dödsboanmälan har gjorts.

Familjelagssakkunniga anser att den nya bestämmelse som har föreslagits i 21 kap. 19 § första stycket ÄB torde få relativt liten praktisk betydelse vid sidan av den redan i samma lagrum intagna regeln. De sakkunniga ifrågasätter därför om den bör införas. Ansvarsordningen blir enligt de sakkunniga även något förvirrande med tanke på att de ordinära ansvarsreglerna skall komma till tillämpning, om senare bouppteckning ändock skall förrättas. De sakkunniga påpekar vidare att regeln är avfattad så att ansvarsbegränsningen inträder så fort anmälan har gjorts, även om tillgångarna överstiger angivna maximibelopp. Regeln kommer därigenom i visst motsatsförhållande till 14 § och torde – om den skall införas – böra syfta på fall där de materiella förutsättningarna för dödsboanmälan – eller för befrielse från bouppteckningsplikten – föreligger och inte på den formella åtgärden att dödsboanmälan har gjorts. Enligt de sakkunniga infördes gällande bestämmelser i 19 § om ansvarsbegränsning inte av skäl motsvarande dem bakom utskökningslagens regler om utmätningsfrihet, utan bara för att en klar och lättillämplig regel skulle erhållas. Promemorieförslaget kan därför sägas innebära att man ger två olika regler för att nå ett och samma mål, nämligen en skälighetsbegränsning av ansvaret i medellösa bon. För att komma bort från de svårigheter som uppstår med två olika regelsystem, vilka dessutom delvis konkurrerar med varandra, skulle man enligt de sakkunniga kunna tänka sig att ändra paragrafen på det sättet att angiven ansvarsbegränsning skall inträda när tillgångarna inte är större än att förutsättningar för dödsboanmälan – eller undantag från bouppteckningsplikten – förelegat. Här åsyftar de sakkunniga de angivna gränserna om 5 000 resp. 10 000 kr. ej andra förutsättningar för anmälan. Att bouppteckning förrättas efter särskild begäran eller därför att egendom var enskild bör exempelvis inte föranleda ett vidsträckt ansvar.

Domareförbundet ifrågasätter om det finns tillräckliga skäl att vidta sådana formella ändringar som de som föreslås i 19 kap. 2 § samt 21 kap. 1, 2 och 18 §§ ÄB. Sådana ändringar förorsakar enligt förbundets mening allmänheten och tillämpande myndigheter mera besvär än verklig nytta. *Malmö tingsrätt* gör liknande anmärkningar.

Svenska försäkringsbolags riksförbund drar slutsatsen att arvsskatt inte avses bli uttagen i de fall när anmälningsförfarandet tillämpas. Enligt förbundets mening torde detta förhållande kräva vissa följdändringar i AGL. Enligt förbundets mening kräver promemorieförslaget även en komplettering av övergångsbestämmelserna till lagen (1969:621) om ändring i ÄB. Arvsanspråk för vissa utomäktenskapliga släktingar födda före år 1970 preskriberas nämligen ibland, om inte arvingen var känd för dödsbodelägare, boutredningsman eller den som sitter i boet inom tre månader från dödsfallet eller, om bouppteckningen förrättas senare, senast vid bouppteckningen. Det bör övervägas om dödsboanmälan även i detta avseende skall jämnställas med bouppteckning och huruvida kändedom om utomäktenskaplig arvinge hos

socialnämnd eller person, som enligt bemyndigande från sådan nämnd gör dödsboanmälan, skall tillerkännas betydelse för sådan arvinges arvsrätt.

5.5 Kostnader

Hovrätten för Västra Sverige konstaterar att den ökade arbetsbörda som enligt förslaget skulle komma att åvila socialnämnden uppenbarligen medför även ökade kostnader för det allmänna. De fördelar som, om förslaget genomförs, kunde vinnas för den enskilde skulle enligt hovrättens mening resultera i så stora nackdelar för det allmänna att någon rationalisering inte skulle uppnås. Hovrätten understryker att bouppteckningsskyldigheten helt naturligt i första hand bör åligga den enskilde som bäst känner till dödsboets förhållanden och ej vältras över på socialnämnden, för vars verksamhet detta arbete måste framstå såsom främmande.

Även *rikspolisstyrelsen* påpekar att det medför vissa kostnader för kommunerna, om dödsboanmälan skall göras av socialnämnd eller någon som nämnden har förordnat. Någon rätt för kommun att i förekommande fall ta ut ersättning av dödsboet har inte föreslagits. Med hänsyn till kravet att anmälan skall göras av en företrädare för det allmänna bör en sådan lösning inte heller förordas.

Socialstyrelsen kan för sin del inte acceptera att socialnämnd åläggs skyldighet att se till att den avlidnes bo tas om hand i de fall ingen annan finns som gör detta, särskilt som detta automatiskt anses medföra skyldighet för vederbörande kommun att stå för de kostnader som inte täcks av tillgångarna i boet.

Familjelagssakkunniga anmärker att, om de uppgifter som nu vilar på rätten och av rätten förordnad god man enligt 18 kap. 2 § ÄB överflyttas på socialnämnden och någon som nämnden förordnar, blir bestämmelserna tillämpliga generellt. Den som erhållit förordnande kan därför komma att få ta befattning även med dödsbon i vilka ingår större tillgångar. För det arbete han nedlägger torde fortfarande i första hand dödsboet böra bli ersättningsskyldigt. Den som socialnämnden har förordnat att göra dödsboanmälan förutsätts också lägga ned visst arbete på sitt uppdrag, såsom att göra undersökningar om tillgångar, delägare m. m. För detta arbete synes ersättning skola lämnas av kommunen. De sakkunniga vill dock framhålla att gränsfall kan uppkomma, t. ex. om den som har förordnats enligt 18 kap. 2 § ÄB finner att dödsboanmälan bör göras. När det allmänna i större utsträckning än hittills skall kunna kopplas in på boutredningar bör ersättningsfrågorna uppmärksammas.

Kommunförbundet finner det svårt att närmare överblicka de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna av promemoriaförslaget. Även om det för flertalet kommuner inte innebär att större uppgifter överförs till dem är det ändå fråga om ett nytt åliggande. Kostnaderna för kommunerna måste

därför enligt förbundets mening beaktas vid diskussionerna om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun. Förbundet förutsätter att samråd med förbundet kommer att ske om de anvisningar som kan erfordras för reformens genomförande.

Stockholms kommunstyrelse konstaterar att det kommer att innebära en ökad arbetsbörda för socialnämnden om den skall göra dödsboanmälan och medverka vid avvecklingen av dödsbo, där så befinns erforderligt. Detta förhållande medför avsevärt ökat behov av personal samt ökade kostnader i anledning därav och ökade övriga omkostnader. Styrelsen föreslår därför att statligt bidrag utgår för att täcka de merkostnader som föranleds av att vissa av de arbetsuppgifter som nu har åvilat tingsrätt överförs på kommunen.

6 Föredraganden

6.1 Allmänna synpunkter

Nuvarande bestämmelser om bouppteckning i 20 kap. ärvdabalken (ÄB) innebär att bouppteckning är obligatorisk efter varje dödsfall. Bouppteckning förrättas av två gode män som i allmänhet tillkallas av dödsbodelägare som har hand om den dödes egendom. Till förrättningen skall i god tid kallas samtliga dödsbodelägare för att de skall kunna bevaka sin rätt. Vid förrättningen upprättas en bouppteckningshandling som skall innehålla uppgifter om – förutom den döde och dödsbodelägarna – den dödes tillgångar och skulder. Vidare redovisas i förekommande fall testamente, äktenskapsförord och försäkringar. Den som är bäst förtrogen med boet försäkrar skriftligen under edlig förpliktelse att lämnade uppgifter är riktiga och de gode männen bekräftar med sina namn att allt har blivit korrekt antecknat och att tillgångarna har blivit rätt värderade. Bouppteckningshandlingen ges sedan in till tingsrätten, som efter granskning fattar beslut om den skatt som i förekommande fall skall betalas till staten enligt lagen (1941:416) om arvs-skatt och gåvoskatt (AGL).

Den undantagslösa bouppteckningsplikten infördes år 1934. Dessförinnan hade i praxis kravet på bouppteckning ofta eftergetts, när enligt tillgängliga uppgifter tillgångarna var så obetydliga att de inte täckte annat än begravningskostnaderna och andra utgifter i anledning av dödsfallet.

Bouppteckningsskyldigheten har under senare år satts i fråga vid åtskilliga tillfällen. Bl. a. har i riksdagen förts fram krav på att bouppteckningsplikten skall mjukas upp. Det har gjorts gällande att bärande skäl för upprättande av bouppteckning inte kan anses föreligga när exempelvis den avlidne var en medellös vuxen person eller ett barn utan efterlämnade tillgångar. Lagutskottet (LU 1974:24) har uttalat sin förståelse för att man inför ett enklare förfarande än förrättande av fullständig bouppteckning i berörda fall.

Frågan om en uppmjukning av bouppteckningsplikten har övervägts i en inom justitiedepartementet utarbetad promemoria (Ds Ju 1975:6). Härvid har bl. a. gjorts en genomgång av de olika funktioner som bouppteckningen fyller. Främsta betydelsen brukar tillmätas bouppteckningens civilrättsliga uppgifter. Genom bouppteckningen klarläggs och dokumenteras grundläggande fakta i ett dödsbo i en bestämd och för alla dödsbon gemensam ordning. Bouppteckningen bildar utgångspunkt för dödsboförvaltningen och redovisningen av denna. Den utgör vidare en grund för bodelning och arvskifte. Vid boets avveckling blir bouppteckningen härigenom av stor betydelse för den dödes rättsägare, framför allt dödsbodelägare och borgenärer. Bouppteckningen används vidare som behörighetshandling vid rättsliga transaktioner och utgör underlag vid handläggningen av olika domstolsärenden. En annan viktig funktion har bouppteckningen som underlag för åstad-

kommande av en rättvis och likformig arvsbeskattning. Från kulturhistorisk och ekonomisk-vetenskaplig synpunkt slutligen innehåller bouppteckningen värdefullt material som hittills har omfattat hela befolkningen.

Enligt promemorian skulle man, om boets tillgångar är små, kunna avstå från kravet på bouppteckning utan att berörda intressen alltför mycket träds för när. Det föreslås därför att ett förenklat förfarande, kallat dödsboanmälan, skall kunna ersätta bouppteckning när den dödes tillgångar inte överstiger 5 000 kr. Var den döde gift, får värdet av makarnas sammanlagda giftorättsgods inte överstiga 10 000 kr. Även om tillgångarna inte överstiger de angivna beloppen, bör enligt promemorian bouppteckning ändå ske i vissa fall, t. ex. när dödsbodelägare eller borgenär vill ha bouppteckning till stånd eller när i kvarlåtenskapen ingår fast egendom. Vid beräkningen av tillgångarnas värde har det vidare ansetts nödvändigt att medräkna försäkringsbelopp som efter den döde tillfaller någon som förmånstagare. Dödsboanmälan skall enligt promemorian göras av socialnämnden eller någon som nämnden har förordnat.

Vid remissbehandlingen har det stora flertalet remissinstanser godtagit förslaget om en uppmjukning av bouppteckningsskyldigheten. Från många håll understryks att reformen är angelägen, eftersom det ofta är meningslöst att upprätthålla obligatoriet. Det betonas också att det arbete och de kostnader som läggs ned på bouppteckningar många gånger är utan motsvarande nytta för vare sig enskilda eller det allmänna.

Åtskilliga remissinstanser finner det föreslagna systemet med dödsboanmälan vara en ändamålsenlig lösning. På några håll anser man dock att systemet skulle innebära blott obetydliga lättnader för den enskilde men ökad arbetsbelastning för socialnämnden och dess tjänstemän. I fråga om följderna för tingsrätternas del anser somliga instanser att dödsboanmälan skulle kunna ge en inte ringa lättnad i arbetet, medan en remissinstans anser att förslaget knappast torde medföra någon påtaglig minskning i arbetsbelastningen. Från något håll ifrågasätts om man inte på vissa punkter kan gå längre än promemoriaförslaget och alltså söka uppnå ytterligare förenklingar.

Några remissinstanser ställer sig avvisande till förslaget. Kritiken tar främst sikte på att en dödsboanmälan inte tillgodoser bouppteckningens civilrättsliga funktion. Det understryks att det civilrättsliga regelsystemet – så snart det finns några tillgångar – förutsätter dödsboförvaltning och redovisningsåtgärder i vissa former. Risk finns annars att svårnådda eller okända rättsägare berövas sin rätt. Erfarenheten visar, framhålls det, att anspråken på en rättvis fördelning av avlidens tillgångar är stora även när behållningen är obetydlig. En viss risk anses även föreligga att möjligheten till dödsboanmälan skall utnyttjas trots att förutsättningarna därför brister. Från ett håll anmärks att blotta förekomsten av skulder i ett dödsbo bör föranleda bouppteckning så att ÄB:s bestämmelser om den dödes gäld kan tillämpas. Från försäkringshåll betonas att de fullständiga uppgifterna i bo-

uppteckning om delägare – särskilt i fråga om utomäktenskapliga barn – är av betydelse för att försäkringsbolagen skall kunna göra korrekta utbetalningar till förmånstagare.

För egen del anser jag att den diskussion om bouppteckningsplikten bestånd som har förts under senare år klart visar att bouppteckningsplikten i många fall uppfattas som en meningslös och betungande formalitet. Som tidigare nämnts gäller detta främst fall då ett barn utan nämnvärda tillgångar har avlidit eller då i övrigt boets tillgångar är små. Även om det arbete med enhetliga bouppteckningsformulär som hittills har bedrivits av DON kan leda till förenklingar vid bouppteckning torde man dock inte härigenom kunna uppnå tillräckliga lättnader i de åsyftade fallen. Det finns därför starka skäl att överväga en uppmjukning av bouppteckningsskyldigheten.

Som har angetts i promemorian fyller bouppteckningen i och för sig flera viktiga funktioner, främst i civil- och skatterättsliga avseenden. Det är dock tydligt att bouppteckningens betydelse växlar i olika dödsbon. Från civilrättslig synpunkt torde uppenbarligen intresset av en bouppteckning vara ringa, om boets tillgångar och skulder är små. Delägarnas anspråk på redovisning minskar naturligen om rätten till arv gäller bara obetydliga värden. Även för borgenärernas del torde intresset av en fullständig redovisning vara väsentligt mindre, när tillgångarna är obetydliga. På denna punkt bör också beaktas den praxis som har utvecklats under senare år och som innebär att bouppteckningarna i ordinära dödsbon – särskilt i storstadsregionerna – ger en alltmera summarisk och schematisk redovisning av tillgångarna. Värderingen av lösöret sker ofta klumpvis, vilket försvårar eller omöjliggör identifiering av enstaka föremål och därmed efterkontroll. Själva bouppteckningsförrättningen har i många fall rationaliserats så att i praktiken bara bouppgivaren och en förrättningsman deltar. I fråga om arvskifte torde ÄB:s bestämmelser i stor utsträckning inte tillämpas, utan det skriftliga skiftet ersätts av en formlös delning. Möjligheten härtill beror givetvis till stor del på – förutom boets omfattning och innehåll – delägarnas inställning och sammansättning. Efterlämnar den döde make eller vuxna bröstarvingar, behöver de ofta inte något formellt delnings- eller skiftesinstrument. Finns det å andra sidan t. ex. omyndiga delägare eller ingår fast egendom i boet måste vanligen ett regelrätt arvskifte äga rum.

Som har framhållits i promemorian kan det naturligtvis även i mycket små dödsbon förekomma att delägarna hyser misstänksamhet mot varandra och inte kan bli överens om vad som tillhör boet och hur det bör avvecklas. Detta utgör dock inte en tillräcklig anledning att generellt upprätthålla bouppteckningsplikten. Påpekas bör att det naturligtvis inte är något som hindrar att bouppteckning förrättas även i fall då den inte är obligatorisk.

Vissa problem kan också uppstå när dödsbodelägare vistas på avlägsen ort e. d. Risk finns i så fall för att hans rätt inte beaktas i olika avseenden. Inte heller detta utgör dock enligt min mening anledning att upprätthålla kravet på bouppteckning när tillgångarna är obetydliga. Hänsynen till av-

lägset boende dödsbodelägare talar dock för att man inte går så långt när det gäller att efterge kravet på bouppteckning som har föreslagits i promemorian.

Även hänsynen till borgenärer utgör ett skäl mot att alltför mycket mjuka upp bouppteckningsplikten. Klart är emellertid att det inte är nödvändigt med bouppteckning, om tillgångarna är så obetydliga att de inte till någon del förslår till gäldande av fordringar som innehas av den dödes borgenärer.

När det därefter gäller de skattemässiga aspekterna torde det inte föreligga något hinder mot att ersätta bouppteckningen med ett förenklat förfarande, om dödsbobeåhållningen är så ringa att någon arvsskatt inte skall utgå. För att förhindra att skatt undandras staten torde det dock vara nödvändigt att låta någon annan än de enskilda dödsbodelägarna avgöra om bouppteckning kan underlåtas. Vidare kan det finnas skäl att sätta gränsen för tillgångarnas värde lägre än som har föreslagits i promemorian. Jag återkommer till detta i ett följande avsnitt.

Vad i övrigt gäller de invändningar mot promemorieförslaget som har gjorts under remissbehandlingen anser jag inte att önskemålet om bouppteckning för att underlätta utbetalning av försäkringar kan tillmätas avgörande betydelse. Utredning om förmånstagare får inhämtas i annan ordning. Även i andra fall när bouppteckning nyttjas som behörighetshandling torde den kunna ersättas av annan handling, t. ex. släktintyg från folkbokföringsmyndighet. Vidare torde det från forskningshåll kunna accepteras att bouppteckningar i viss utsträckning faller bort. Beaktas bör härvid bl. a. att, som nyss nämndes, bouppteckningarna i mindre dödsbon har kommit att utformas alltmer summariskt samt att olika gruppers levnadsförhållanden numera i högre grad än tidigare blir föremål för sociologiska och statistiska undersökningar på grundval av annat material än bouppteckningar.

Sammanfattningsvis anser jag övertygande skäl tala för att man inför en ordning som innebär att bouppteckning under vissa förutsättningar skall kunna underlåtas och ersättas av en dödsboanmälan. De förutsättningar som härvid bör gälla ämnar jag gå in på i följande avsnitt.

Jag vill i detta sammanhang framhålla att även om man inför en möjlighet att i vissa fall underlåta bouppteckning, så hindrar detta givetvis inte att man prövar alla möjligheter att förenkla bouppteckningsförfarandet i sådana fall då bouppteckning alltför måste ske. På denna punkt är bl. a. det pågående arbetet med enhetliga formulär för bouppteckningar av intresse. Arbetet, som tidigare har bedrivits av DON, avses fortsätta inom domstolsverket.

6.2 Förutsättningar för dödsboanmälan

I promemorian föreslås att frågan om befrielse från bouppteckningsplikten avgörs med utgångspunkt i ett rent ekonomiskt kriterium. Tillgångarnas storlek förutsätts därvid bli avgörande. Vid avvägningen av hur stora till-

gångar som kan tillåtas är det enligt promemorian naturligt att utgå från det skattefria avdragsbeloppet 3 000 kr som avgår från varje lott vilken beskattas enligt klass II eller klass III i 28 § AGL. Därutöver bör hänsyn tas till att tillgångarna i ett dödsbo i princip alltid minskas med begravnings- och bouppteckningskostnader. Mot bakgrund härav föreslås i promemorian att bouppteckning skall få ersättas med dödsboanmälan, om värdet av den dödes tillgångar inte överstiger 5 000 kr. Vid beräkningen av denna summa bör av skattehänsyn inräknas försäkringsbelopp som tillfaller någon som förmånstagare, trots att beloppet inte ingår i kvarlåtenskapen efter den döde.

Till förslaget om en 5 000-kronorsgräns är knutna vissa förbehåll. Om den döde efterlämnar make, får makarnas giftorättsgods tillsammans vara värt högst 10 000 kr. Bouppteckning skall vidare alltid ske, om den döde efterlämnar fast egendom eller tomrätt. Motsvarande föreslås – med hänsyn till bl. a. möjligheten av efterarv – gälla, om den döde efterlämnar testamente eller enskild egendom eller om efterlevande make har sådan egendom. Vidare förslås att bouppteckning alltid skall ske, när dödsbodelägare, borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende därav begär det.

Vid remissbehandlingen har från många håll satts i fråga om inte de tillåtna värdegränserna för dödsboanmälan bör indexregleras. Det har därvid föreslagits att dödsboanmälan skall kunna ske om den dödes tillgångar inte överstiger ett halvt basbelopp eller, när den döde var gift, värdet av makarnas sammanlagda giftorättsgods inte överstiger ett basbelopp. Ett par remissinstanser anser att värdet av den dödes tillgångar inte bör få överstiga det skattefria avdragsbeloppet 3 000 kr. Risk finns annars för att arvsskatt undandras staten.

Förslaget att bland den dödes tillgångar skall räknas in försäkringsbelopp som tillfaller någon som förmånstagare kritiserar av flera remissinstanser, som framhåller att systemet med dödsboanmälan kompliceras och i onödan begränsas om hänsyn måste tas till sådana förmånstagarförvärv. Kammarkollegiet anser för sin del att dödsboanmälan bör få göras, om tillgångarna jämte – efter förmånstagaravdrag enligt 12 § andra stycket AGL – skattepliktig del av försäkring inte överstiger värdet av ett halvt basbelopp. Från försäkringsbolagens sida påtalas att försäkringsbelopp som utgår på grund av förmånstagarförordnande som avses i 37 § 2 mom. första stycket AGL enligt förslaget inte skulle räknas med bland tillgångarna. För att man skall undgå denna inkonsekvens ifrågasätts av en remissinstans om inte bouppteckning alltid bör förrättas när den döde har efterlämnat försäkring till vilken förmånstagare har satts in.

Beträffande övriga villkor som i promemorieförslaget uppställs för dödsboanmälan har remissinstanserna inte gjort några invändningar. Från ett par håll görs emellertid gällande att bouppteckning av praktiska skäl också alltid bör upprättas, om boets egendom avträds till förvaltning av boutredningsman. Vidare hävdar en remissinstans att man av hänsyn till den dödes fordringsägare bör ställa upp det mera långtgående villkoret att döds-

boanmälan bör få förekomma bara om skulder saknas i dödsboet.

Flera remissinstanser slutligen anser att den föreslagna ordningen inte i tillräcklig grad värnar om bortovarande eller okänd arvinges rätt. Behov av bouppteckning kan enligt dessa instanser i regel alltid antas föreligga när god man skall förordnas för sådan rättsägare och arvskungörelse är aktuell. I ett remissyttrande sätts dock i fråga hur långt det allmännas skyldigheter bör sträcka sig vid efterforskandet av rättsägare efter den döde.

För egen del vill jag till en början instämma i förslaget att ett rent ekonomiskt kriterium bör vara avgörande för om kravet på bouppteckning skall kunna efterges. Som framhålls i promemorian räcker det inte att fästa avseende vid boets behållning utan bestämmande bör i stället vara tillgångarnas storlek.

När det sedan gäller att avväga hur stora tillgångar som bör tillåtas är det givetvis angeläget att gränsen sätts så, att det uppstår en märkbar rationaliseringseffekt för myndigheter och enskilda. Från den synpunkten innebär promemorieförslaget avsevärda fördelar. Enligt vad som anförs i promemorian skulle nämligen sannolikt mer än 20 % av bouppteckningarna kunna ersättas av dödsboanmälan, om institutet utformas så som föreslås. Samtidigt kan man inte bortse från att förslaget i vissa situationer kan vara till nackdel för den dödes rättsägare. Sätts värdegränsen till 5 000 kr, innebär det att ett dödsbo kan innehålla åtskilliga tillgångar i form av lösöre o. d. som visserligen saknar större ekonomiskt värde men som ändå är av intresse för dödsbodelägarna. Dessa torde då ibland behöva den mera fullständiga redovisning som följer med en bouppteckning. Särskilt gäller detta, som tidigare har nämnts, om det finns dödsbodelägare som vistas på okänd eller avlägsen ort.

Det kan inte heller bortses från att staten i undantagsfall skulle kunna gå miste om arvsskatt, om en värdegräns på 5 000 kr införs. Även om begravningskostnader o. d. i de allra flesta fall torde vara så höga att de tillgångar som återstår sedan dessa kostnader har dragits av understiger den lägsta skattepliktiga lotten om 3 000 kr, torde det någon gång kunna uppstå en skattepliktig rest.

Till de nu gjorda invändningarna mot promemorieförslaget kommer att huvudregeln om en 5 000-kronorsgräns har måst föras med en rad undantag och villkor som komplicerar den praktiska tillämpningen.

Med hänsyn till det sagda har jag kommit fram till att värdegränsen bör sättas lägre än som har föreslagits i promemorian. Enligt min mening torde flertalet av de nackdelar som är förenade med promemorieförslaget kunna undvikas, om man som villkor för dödsboanmälan stipulerar att den dödes tillgångar inte får överstiga begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet. En sådan begränsning kommer visserligen att innebära att rationaliseringseffekten av det nya systemet minskar, eftersom dödsboanmälan kommer att kunna göras i betydligt färre fall än som följer av promemorieförslaget. Å andra sidan torde

dödsboanmälan även med den nu angivna begränsningen kunna göras i flertalet av de situationer där gällande ordning anses särskilt betungande eller onödig. Hit hör sålunda flertalet av de fall då den döde är ett barn eller en medellös eller så gott som medellös vuxen person.

Jag föreslår alltså att dödsboanmälan skall få ersätta bouppteckning, om den dödes tillgångar inte förslår till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet. Med denna utformning av förutsättningarna för dödsboanmälan uppnås flera fördelar. Dödsbodeläggarna kommer inte att gå förlustiga någon rätt, eftersom dödsfallskostnaderna skall betalas innan arvskifte sker och det alltså i det angivna fallet inte finns några tillgångar att skifta. Inte heller för borgenärernas del torde det återstå några tillgångar, eftersom begravningskostnader o. d. alltid torde betalas innan övriga skulder regleras. Beaktas bör också att, om dödsboet försätts i konkurs, begravningskostnader har företräde framför oprioriterade och vissa prioriterade fordringar.

Vid sammanräkningen av värdet på den dödes tillgångar bör det inte vara nödvändigt att räkna in försäkringsbelopp som på grund av förmåns-tagarförordnande inte ingår i kvarlåtenskapen. Kontrollen av förmånstagarers förvärv kan tillgodoses i annan ordning. Till denna fråga återkommer jag i ett kommande avsnitt.

Om tillgångarna inte får överstiga dödsfallsutgifterna, är det knappast troligt att det bland tillgångarna kan rymmas fast egendom eller tomträtt. Skulle detta i något enstaka undantagsfall inträffa, bör dödsboanmälan inte få göras. I stället måste bouppteckning förrättas av bl. a. inskrivningstekniska skäl. Enligt min mening kan det förväntas att dödsbodeläggarna i sådana fall själva tar initiativ till bouppteckning, även om en sådan inte är obligatorisk enligt lagen. Med hänsyn härtill och till att frågan mest torde ha teoretiskt intresse synes det inte erforderligt att belasta lagtexten med något uttryckligt förbehåll i ämnet.

När den döde efterlämnar make, bör vid beräkningen av den dödes tillgångar hänsyn tas även till hans andel i den efterlämnade makens gif-torättsgods. En konsekvens härav torde ofta bli att bouppteckning måste förrättas. Har den dödes make uteslutande enskild egendom behövs däremot i och för sig inte bouppteckning. Är den dödes tillgångar så små att de inte förslår till annat än begravningskostnader e. d., innebär detta, som nyss har sagts, att något arv inte utgår efter honom. Det kan då heller inte bli fråga om något efterarv vid den sist avlidne makens död. Därmed bortfaller den anledning att förteckna makars enskilda egendom som finns när den döde efterlämnar egendom som tillfaller någon som arv. Vad som nu har sagts gör att inte heller förekomsten av testamente behöver föranleda bouppteckning när tillgångarna är så små att de inte täcker annat än begravningskostnader o. d.

Sätts värdegränsen för dödsboanmälan så lågt som nu har angetts, anser jag det inte nödvändigt att, som har föreslagits i promemorian, tillerkänna

den dödes borgenärer någon rätt att påfordra bouppteckning. En förutsättning är dock givetvis att dödsboanmälan används endast när lagens villkor verkligen är uppfyllda. På den punkten anser jag att man får tillräckliga garantier om man, som jag senare skall återkomma till, låter anmälan göras bara av någon som har utsetts genom det allmännas försorg.

I promemorian föreslås att, utöver borgenär, även dödsbodelägare eller annan enskild rättsägare skall kunna påkalla bouppteckning, trots att dödsboanmälan redan har gjorts. Onekligen kan ett sådant system medföra praktiska svårigheter, särskilt om begäran om bouppteckning framställs efter lång tid. Med de mera begränsade förutsättningar för dödsboanmälan som nu har förordats blir det enligt min mening inte heller nödvändigt att ge dödsbodelägare en så vidsträckt rätt att påkalla bouppteckning som följer av promemorieförslaget. Rätten att påkalla bouppteckning sedan dödsboanmälan har gjorts bör i stället begränsas till fall då ny tillgång yppas och därigenom de materiella förutsättningarna för dödsboanmälan rubbas. I sådant fall bör det naturligen uppstå också en skyldighet för delägare att låta förrätta bouppteckning. Lika litet som vid s. k. tilläggsbouppteckning bör någon särskild sista tidpunkt för förrättningen anges.

6.3 Utformningen av dödsboanmälan

I promemorian framhålls att ett förfarande med dödsboanmälan måste göras mycket enkelt, om förfarandet skall innebära några väsentliga fördelar i jämförelse med en okomplicerad bouppteckning. Jag är av samma uppfattning. Enligt min mening medför också de nyss förordade förutsättningarna för bruket av dödsboanmälan att förfaringssättet kan göras jämförelsevis smidigt.

Liksom när det gäller bouppteckningar bör dödsboanmälningar ges in till tingsrätten. Viktigt är emellertid att tingsrätten inte betungas med en skyldighet att ingående pröva huruvida anmälningen är riktig i sak. För tingsrättens del bör det i stället uteslutande bli fråga om en formell granskning. I första hand bör kontrolleras att antingen bouppteckning eller dödsboanmälan ges in i rätt tid. Har dödsboanmälan gjorts, bör den fortsatta granskningen inskränka sig till en kontroll av att i lag angivna föreskrifter om anmälan har iakttagits. Jag återkommer till detta i specialmotiveringen.

Ansvaret för att en dödsboanmälan är riktig i sak skall enligt promemorian åvila socialnämnden eller den som nämnden har delegerat uppgiften till. Sådant delegation föreslås normalt ske till tjänsteman inom socialvården. Även nämndeman eller annan förtroendeman med erfarenhet av bouppteckningsförrättningar bör emellertid enligt promemorian kunna komma i fråga. Att anmälan skall göras av företrädare för det allmänna anses erbjuda garanti mot felaktigheter och missbruk. Tjänstemän vid socialnämnd eller i förekommande fall social centralnämnd förutsätts vara särskilt lämpade för uppgiften, bl. a. eftersom de inte sällan torde ha haft att göra med den

avlidne när denne var i livet. Förslaget i denna del ansluter också till den ordning som på många håll förekommer och som innebär att kommunala förtroendemän eller tjänstemän ombesörjer bouppteckning efter personer som vid sin bortgång var ensamstående, utan tillgångar eller omhändertagna för vård.

Vid remissbehandlingen har man på några håll ansett att kravet på socialnämndens medverkan är onödigt stelbent. Strängare krav än vid bouppteckning anses inte nödvändiga. Eventuellt kunde det räcka om anmälan gjordes av dödsbodelägare. Socialstyrelsen motsätter sig i princip att kommunerna åläggs uppgifter som har anknytning till registrering av dödsfall och indrivande av arvsskatt, eftersom sådan verksamhet av tradition är en statlig angelägenhet. Från kommunal sida har man emellertid i huvudsak ställt sig positiv till att kommunerna lämnar service i fråga om dödsboanmälan.

För egen del vill jag betona vikten av det allmännas medverkan i anmälningsförfarandet. En offentlig kontroll torde, som jag redan tidigare har antytt, vara nödvändig för att inte möjligheten till dödsboanmälan skall missbrukas. Det är också viktigt att de personer som gör dödsboanmälan har behövlig erfarenhet och tillräckliga kunskaper. Enligt min mening erbjuder promemoriaförslaget på denna punkt en lämplig lösning. Jag föreslår alltså att dödsboanmälan alltid skall göras av socialnämnden eller någon som nämnden har förordnat.

Vad sedan gäller socialnämndens möjlighet till delegation framhåller åtskilliga remissinstanser att nämnden bör kunna ges tämligen fria händer. Som exempel på lämpliga personer vid sidan av kommunala förtroendemän och tjänstemän anges bl. a. advokater och andra som yrkesmässigt tillhandagår allmänheten med bouppteckningar eller som har erfarenhet och sakkunskap i värderingsfrågor.

För att systemet med dödsboanmälan skall fungera väl måste den enskilde utan större besvär kunna nå någon som är behörig att göra anmälan. Enligt min mening är det därför motiverat att socialnämnden ges möjlighet att delegera anmälningsrätten till personer inom en ganska vid krets. Avgörande för om förordnande skall kunna meddelas bör i första hand vara att den tilltänkte besitter erforderlig kompetens för uppgiften samt att han kan antas bevaka enskilda och allmänna intressen i den utsträckning som behövs. Innan förordnande meddelas måste härjämte ersättningsfrågan vara löst. Anmälaren torde – i den mån uppgiften inte åligger honom i tjänsten – i regel böra uppbära särskild ersättning av kommunen för uppdragets fullgörande. Som jag senare skall återkomma till bör kostnaden också stanna på kommunen.

I promemorian föreslås att dödsboanmälan skall vara skriftlig. Detta förslag har inte mött någon erinran under remissbehandlingen. Även jag anser skriftlig form vara nödvändig.

Vad gäller anmälningens innehåll bör till en början tas in den dödes

fullständiga namn, personnummer, bostadsadress och dödsdag. Även hans hemvist, dvs. den kommun och församling i vilken han var mantalsskriven, bör anges.

Enligt promemoriaförslaget skall i anmälan vidare anges namn och adresser beträffande dödsbodelägare, i den mån uppgifterna är kända för anmälaren. Några remissinstanser ifrågasätter på denna punkt om man inte som regel bör kräva att det görs en fullständig uppräknings av delägarna. Även jag anser att en sådan uppräknings normalt bör ske. För detta talar – utöver allmänna ordningssynpunkter – att det kan vara av värde med en komplett delägarförteckning, om ny tillgång efter den döde skulle yppas sedan dödsboanmälan har skett. I sådant fall kan det, som jag redan har nämnt, bli nödvändigt att förrätta bouppteckning enligt allmänna regler.

Det sagda innebär att den som avser att göra dödsboanmälan alltid bör vara skyldig att genom förfrågningar hos personer som känner till den dödes förhållanden ta reda på vilka delägare som finns. Innan anmälan görs beträffande vuxen avliden, bör en kontroll även göras med pastorsämbetet i kyrkobokföringsorten. Att kravet på fullständig delägarredovisning någon gång kan behöva efterges återkommer jag till i specialmotiveringen.

Som framhålls i promemorian bör den centrala delen av dödsboanmälan vara anmälarens intyg om tillgångarnas storlek. Med den av mig förordade materiella förutsättningen för anmälan behöver intyget i princip bara ange att den dödes tillgångar inte förslår till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet. Efterlämnar den döde make får intygas att tillgångarna jämte den dödes andel i makens giftorättsgods inte överstiger dödsfallsutgifterna.

Självklart är det inte meningen att intygsgivaren skall behöva anställa några mer omfattande efterforskningar beträffande den dödes tillgångar. Inte heller skall han behöva gå in på några svåra värderingsfrågor. Principen måste vara att bouppteckning skall förrättas, så snart det uppstår tvakan om huruvida den dödes tillgångar understiger den legala gränsen eller ej. Hänsyn bör också tas till om någon av dödsbodelägarna vill ha bouppteckning till stånd. Uttrycks sådant önskemål, bör dödsboanmälan normalt inte ske.

Jag ämnar i specialmotiveringen närmare gå in på de uppgifter som bör åligga den som avser att göra dödsboanmälan.

Som anføres i promemorian bör till dödsboanmälan användas förtryckt blankett som tillhandahålls av det allmänna. Jag biträder DON:s uppfattning att det lämpligen bör åligga domstolsverket att fastställa formulär för anmälan och att ombesörja blankettframställning och distribution till socialnämnderna. På verket bör även ankomma att utfärda de anvisningar för dödsboanmälan som kan visa sig behövliga.

Vad slutligen gäller den lagtekniska regleringen av institutet dödsboanmälan föreslår jag att man i 20 kap. 1 § ÄB gör ett tillägg av innebörd att bouppteckning inte behöver ske, om den dödes tillgångar eller, om han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods inte

förlår till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet. De närmare föreskrifterna om hur anmälan skall göras och om anmälan form och innehåll bör lämpligen tas in i en ny paragraf, 8 a §, i 20 kap. ÄB. Bestämmelsen om bouppteckning när ny tillgång har yppats föreslås bli intagen i 10 §.

6.4 Följändringar m. m.

I promemorian föreslås att vissa jämkningar av formell eller redaktionell natur vidtas i ÄB med anledning av tillkomsten av bestämmelserna om dödsboanmälan. Liksom en del remissinstanser anser jag att några av dessa ändringar kan utgå som onödiga. Hit hör de föreslagna ändringarna i 19 kap. 2 § samt 21 kap. 1, 2 och 18 §§.

I 7 kap. 4 § finns bestämmelser om rätt för bröstarvinge att påkalla nedsättning av gåva för utfående av laglott. Bröstarvinge som vill göra sådan rätt gällande skall väcka talan inom ett år från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades. I promemorian föreslås att en motsvarande tidsfrist skall gälla i fall då bouppteckning ersätts av dödsboanmälan. Ettårstiden skulle i så fall räknas från det dödsboanmälan gjordes.

För min del anser jag att den föreslagna bestämmelsen i och för sig saknar större praktisk betydelse. I fall då ett dödsbos tillgångar är så små att förutsättningar för dödsboanmälan föreligger torde det sällan förekomma att egendom har skänkts bort i sådan omfattning att det blir aktuellt för bröstarvinge att påkalla nedsättning av gåva för utfående av laglott. Skulle en sådan situation inträffa torde f. ö. bouppteckning ofta förrättas för att rättsläget skall bli mera klarlagt. Man kan dock inte helt utesluta möjligheten att dödsboanmälan sker och att bröstarvinge sedan vill väcka sådan talan som nyss har angetts. Rimligen bör även i det fallet gälla en ettårsfrist inom vilken talan skall väckas. Jag biträder alltså promemoriaförslaget om att man i 7 kap. 4 § tar in en bestämmelse som innebär att när dödsboanmälan sker talan måste väckas inom ett år från det att anmälan gjordes. Skulle bouppteckning förrättas efter fristens utgång som följd av att ny tillgång yppats, bör rätten att påkalla nedsättning av gåva vara prekluderad.

En bestämmelse motsvarande den som nu har förordats bör tas in i 8 kap. 8 § ÄB, som handlar om tid för framställande av anspråk på underhållsbidrag.

18 kap. 2 § ÄB innehåller bestämmelser om vem som skall vårda avlidens egendom till dess att den har omhändertagits av samtliga dödsbodelägare eller av den som annars har att förvalta boet. Vårdnadsplikten åvilar i första hand delägare som sammanbodde med den avlidne eller som annars kan ta vård om egendomen. Även efterlevande make som inte är dödsbodelägare har en vårdnadsplikt. Finns ingen sådan närstående, åligger det husfolk, husvärd eller annan som är närmast därtill att tillfälligt ta hand om egen-

domen. Vårdnadshavaren får sedan välja mellan att själv tillkalla delägare i boet eller hos rätten göra anmälan om dödsfallet. I det senare fallet skall rätten, om det behövs, förordna god man att fullgöra den provisoriska dödsboförvaltning som normalt åligger delägare. Vid behov är även polismyndigheten skyldig att vidta de åtgärder som ankommer på husvärd m. fl.

I promemorian föreslås att anmälan från husvärd m. fl. om dödsfallet inte längre skall göras hos rätten utan till socialnämnden, som i förekommande fall skall förordna någon att handha den provisoriska dödsboförvaltningen. Bestämmelsen blir formellt tillämplig inte bara på små dödsbon utan också beträffande dödsbon som har inte obetydliga tillgångar.

Vad som sålunda föreslagits har i allmänhet godtagits under remissbehandling. Till dem som lämnar förslaget utan erinran hör bl. a. kommunförbundet. Från domstolshåll ifrågasätts dock om man inte bör behålla ordningen med anmälan till rätten. Vidare motsätter sig ett par statliga remissinstanser att kommunerna åläggs att ta hand om boet efter avlidna personer, åtminstone om det är fråga om ett bo med större tillgångar. Rikspolisstyrelsen slutligen anser att polismyndigheten inte längre bör vara skyldig att ta hand om avlidens egendom.

För min del anser jag att starka skäl talar till förmån för promemorieförslaget. I de fall då en avlidens egendom enligt nuvarande regler har tagits om hand tillfälligt och anmälan om dödsfallet görs till rätten, föreligger ofta svårigheter att finna någon som är villig att vara god man i dödsboet. Särskilt gäller detta naturligtvis om tillgångarna är små. Ringa eller ingen ersättning brukar utgå för besväret, och stundom får den gode mannen inte ens sina utlägg gottgjorda. Om man i stället låter socialnämnden se till att boet blir tillfälligt omhändertaget undviks dessa problem. Det får också helt allmänt anses ligga i linje med socialnämndens allmänna uppgifter att ombesörja dödsboförvaltning till dess att dödsbodelägarna själva har tagit hand om egendomen. Påpekas bör att en sådan ordning sedan länge tillämpas i Stockholm. Jag förordar således att promemorieförslaget genomförs i den nu berörda delen.

I första hand torde socialnämnden få befatta sig närmare med smärre dödsbon där delägare saknas eller delägare undandrar sig att medverka vid avvecklingen av boet. När dödsbo däremot har tillgångar av värde torde socialnämnden som regel inte få någon svårighet att ganska snart överlämna förvaltningen till delägarna. Nämndens uppgift blir då i huvudsak att underrätta delägarna, något som underlättas av den moderna folkbokföringen. Tillfaller kvarlåtenskapen allmänna arvsfonden, bör förvaltningen omedelbart kunna övertas av företrädare för fonden.

Socialnämnden bör själv få ansvaret för de förvaltningsåtgärder som kommer i fråga men bör givetvis kunna anlita tjänsteman hos kommunen för det praktiska genomförandet. Till förfarandet återkommer jag i specialmotiveringen.

Vad därefter gäller polismyndighetens uppgifter i förevarande sammanhang anser jag det alltså erforderligt att polismyndigheten vid behov kan anlitas för de tillfälliga åtgärder som eljest husvärd och andra är skyldiga att vidta. Påpekas bör också att polismyndigheten enligt bestämmelserna i 2 kap. 3 § lagen (1937:81) om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo har förhållandevis omfattande förvaltningsuppgifter i fall då en person med hemvist utomlands efterlämnar egendom här i riket.

Enligt 18 kap. 4 § första stycket ÄB har bouppteckning en legitimerande verkan på så sätt att avtal som tredje man i god tro sluter med dem som enligt bouppteckningen är dödsbodelägare blir gällande, även om annan delägare finns. En särskild regel i andra stycket av nyssnämnda paragraf anger vidare att rättshandling som äger rum före bouppteckningsförrättningen i vissa fall är giltig trots att testamentstagare inte har medverkat.

I promemorian föreslås att vad som i paragrafen sägs om bouppteckning skall gälla dödsboanmälan, när sådan är aktuell. För min del ställer jag mig liksom en remissinstans kritisk till förslaget i denna del. Även om en dödsboanmälan i princip skall redovisa samtliga delägare kan det – som jag närmare kommer att utveckla i specialmotiveringen – i undantagsfall bli nödvändigt att avstå därifrån. Anmälan blir således mindre tillförlitlig än bouppteckning som behörighetshandling. Härtill kommer att en bouppteckning som behörighetshandling gentemot tredje man tämligen lätt kan ersättas av t. ex. släktintyg från folkbokföringsmyndighet. Mot bakgrund av det anförda anser jag inte att 18 kap. 4 § första stycket bör ändras så att det där, utöver bouppteckning, talas om dödsboanmälan. Inte heller i fråga om andra stycket synes en ändring vara praktiskt motiverad.

I promemorian föreslås att gäldsbestämmelserna i 21 kap. ÄB inte skall vara tillämpliga, när dödsboanmälan har gjorts. Detta framgår av en särskild föreskrift, som föreslås bli införd i 19 §. Om man begränsar möjligheterna att göra dödsboanmälan i enlighet med vad jag tidigare har förordat minskar behovet av en sådan föreskrift. Den regel som f. n. finns i 19 § och som utesluter gäldsansvar i fall då det efter den döde finns endast utmätningsfri egendom torde i de allra flesta fall medföra att det inte uppstår något gäldsansvar i fall då dödsboanmälan har gjorts. Helt kan dock en sådan situation inte uteslutas. Det torde emellertid vara olämpligt att något gäldsansvar för dödsbodelägarna inträffar när dödsboanmälan har gjorts. Jag förordar därför att man för in en föreskrift i 21 kap. 19 § som utesluter gäldsansvar i sådant fall.

I ett tidigare avsnitt har behandlats den situationen att ny tillgång yppas sedan dödsboanmälan har gjorts och det därmed inte längre finns förutsättningar för dödsboanmälan. I ett sådant fall skall bouppteckning förrättas. Därmed blir också de vanliga reglerna i 21 kap. om gäldsansvar tillämpliga. Någon särskild föreskrift härom torde inte behövas.

I enlighet med vad jag tidigare har föreslagit skall man, när dödsboanmälan görs, kunna bortse från försäkring efter den döde till vilken förmånstagare

är insatt. För att erforderlig kontroll av förmånstagarens förvärv skall kunna ske bör emellertid AGL kompletteras med en föreskrift om deklarations-skyldighet i berörda situation. Jag föreslår därför att 45 § AGL ändras så att skattskyldig förmånstagare som tillika är arvinge eller testamentstagare blir deklarationspliktig, om dödsboanmälan har gjorts.

Som framhålls i promemorian bör i 26 § protokollskungörelsen (1971:1066) föreskrivas att dödsboanmälan skall tas in i rättens bouppteckningsprotokoll. Denna fråga får senare anmälas för regeringen. I motsats till vad som har föreslagits i promemorian anser jag emellertid inte att någon ändring bör göras i 7 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden. Enbart det förhållandet att dödsboanmälan har gjorts bör inte påverka frågan huruvida god man för allmänna arvsfonden skall förordnas. Frågan bör i stället avgöras med tillämpning av hittillsvarande regler i 7 §.

6.5 Kostnader

I promemorian anges att det redan i dag förekommer att kommunala förtroendemän och tjänstemän är engagerade i arbetet med bouppteckningar. Detta gäller i inte obetydlig utsträckning smärre dödsbon. Stockholms kommun t. ex. har årligen löneutgifter på mer än 200 000 kr för tjänstemän som upprättar bouppteckningar och utreder sådana dödsbon. En skyldighet för kommunerna att genom socialnämnden medverka vid dödsboanmälan m. m. kan i vissa fall innebära ökade kostnader. I de kommuner där man redan nu tar hand om dödsbos tillgångar m. m. torde dock enligt promemorian de sammanlagda kostnaderna bli lägre, eftersom systemet med dödsboanmälan blir mindre kostnadskrävande än motsvarande arbete med bouppteckningar.

Vid remissbehandlingen har från bl. a. kommunalt håll framhållits att promemoriaförslaget innebär ökade kostnader för kommunerna. Stockholms kommunstyrelse anser att kommunerna bör få merutgifterna täckta genom statsbidrag, medan kommunförbundet inte kräver särskilda statsbidrag för verksamheten. Förbundet påpekar dock att även om förslaget för flertalet kommuner inte innebär att större uppgifter överförs till dem är det ändå fråga om ett nytt åliggande. Kostnaderna för kommunerna måste därför enligt kommunförbundets mening beaktas vid diskussionerna om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun.

För egen del vill jag först påpeka att man vid diskussionen av kostnadsfrågorna i viss mån får skilja mellan kostnaderna för dödsboförvaltning och kostnaderna för dödsboanmälan. I fråga om dödsboförvaltningen innebär mitt tidigare förslag att socialnämnden kan komma att tillfälligt ta hand om även dödsbon där tillgångarna har ett ej obetydligt värde. I sådana fall skall givetvis kostnaderna för förvaltningen i första hand betalas av dödsboet. Först i den mån tillgångarna inte förslår till att täcka förvaltningskostnaderna

kommer dessa att belasta kommunen. Vad därefter gäller kostnaderna för dödsboanmälan bör de ersättas av kommunen. Jag vill emellertid påpeka att de av mig förordade riktlinjerna innebär att antalet dödsboanmälningar blir lägre än de skulle bli med promemoriaförslaget.

Sammanfattningsvis innebär de nu framlagda förslagen att kommunerna torde åsamkas vissa ökade kostnader. I de kommuner där man redan nu befattar sig med dödsboförvaltning o. d. torde dock kostnadsökningen bli obetydlig. Även i övrigt torde de ökade kostnaderna bli måttliga i den mån de nya uppgifterna kan utföras av kommunens egna tjänstemän. När utomstående anlitas för att göra dödsboanmälan kan ibland kostnaderna bli högre. Som jag redan har antytt bör den som i sådant fall förordnas ha rätt till skäligt arvode och kostnadsersättning för uppdragets fullgörande. Kostnaden för varje uppdrag torde dock i allmänhet bli blygsam.

Mot bakgrund av det sagda anser jag inte att det finns anledning att låta bidrag från staten utgå för den kommunala service som kommer att lämnas, om den nya lagstiftningen genomförs.

6.6 Ikraftträdande

Det är angeläget att möjligheten att göra dödsboanmälan införs så snart som möjligt. Å andra sidan kan kommuner och övriga berörda behöva en viss förberedelsetid. Jag föreslår därför att den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 juli 1976. I fråga om dödsfall som har inträffat före ikraftträdandet bör dock allttjämt äldre bestämmelser gälla.

7 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i ärvdabalken.

2. lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Beträffande lagförslaget under 2 har samråd ägt rum med chefen för finansdepartementet.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga*

- 2.

8 Specialmotivering

8.1 Ärvdabalken

7 kap. 4 § och 8 kap. 8 § .

I förevarande paragrafer har tagits in bestämmelser om vissa tidsfrister för väckande av talan m. m. i fall då dödsboanmälan har gjorts. Beträffande motiven för bestämmelserna får jag hänvisa till avsnittet 6.4.

18 kap. 2 §

Andra stycket har ändrats i enlighet med vad jag har föreslagit i avsnittet 6.4. De nya reglerna innebär att den som enligt bestämmelserna i andra stycket tillfälligt omhändertar den dödes egendom kan välja mellan att själv tillkalla delägare eller att göra anmälan om dödsfallet till socialnämnden i den kommun där den döde var mantalsskriven. Görs anmälan blir socialnämnden ansvarig för den provisoriska dödsboförvaltning som behandlas i paragrafens första stycke. I den provisoriska dödsboförvaltning som sålunda åvilar nämnden eller den som företräder nämnden ingår för det första att ta hand om boets egendom. Nämnden skall vidare underrätta delägarna om dödsfallet och, om god man behövs för delägare, anmäla förhållandet till rätten på sätt som sägs i 18 kap. 4 § föräldrabalken.

Socialnämnden eller den som företräder nämnden bör givetvis sträva efter att boet snarast kommer under delägarnas gemensamma förvaltning. En inledande åtgärd blir att ta reda på delägarnas namn och adresser. Härvid kan det bli erforderligt att anlita pastorsämbetet eller annan folkbokföringsmyndighet. Skulle delägarna inte vilja medverka till dödsboförvaltningen bör de anmodas att begära särskild förvaltning enligt 19 kap. ÄB. dvs. boutredningsmannaförordnande. Har den döde inte annan arvinge än allmänna arvsfonden bör kontakt tas med fonden så att företrädare för denna omgående kan överta förvaltningen. Kan den provisoriska förvaltningen inte avslutas innan tre månader har förflutit från dödsfallet, blir nämnden enligt bestämmelserna i 20 kap. 2 § andra stycket jämfört med 20 kap. 1 § skyldig att föranstalta om bouppteckning. När förutsättningar finns, är dock socialnämnden oförhindrad att i stället ta initiativ till dödsboanmälan enligt 20 kap. 1 §.

20 kap.

1 §

Till paragrafen har lagts en ny andra punkt i vilken anges att bouppteckning inte alltid behöver ske. Under vissa förutsättningar kan i stället göras dödsboanmälan. Angående skälen för de nya bestämmelserna får jag hänvisa till avsnitten 6.1 och 6.2.

Påpekas bör att det givetvis inte föreligger någon skyldighet att utnyttja möjligheten att göra dödsboanmälan. Den eller de som enligt 2 § skall ta initiativ till bouppteckning är alltid oförhindrade att låta förrätta bouppteckning, om de vill ha en sådan till stånd. Anledning kan t. ex. vara att dödsbodelägarna vill ha en tillförlitlig förteckning över föremål med affektionsvärde som skall delas eller skiftas.

Enligt första punkten måste den som är bouppteckningsskyldig låta förrätta bouppteckning inom en tremånadersfrist efter dödsfallet. Inom samma tidsrymd bör bestämmas om i stället dödsboanmälan skall göras. Skall bouppteckning förrättas kan rätten på ansökan före utgången av fristen förlänga denna. Någon motsvarande möjlighet finns inte vid dödsboanmälan, men som framgår av 8 a § behöver dödsboanmälan ej inges till rätten tidigare än inom fyra månader från dödsfallet.

Förutsättningarna för att slippa förrätta bouppteckning är två. Materiellt ställs kravet att den dödes tillgångar inte förslår till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet. Som formell förutsättning anges att dödsboanmälan görs enligt föreskrifterna i 8 a §.

Det materiella kravet begränsar möjligheten att underlåta bouppteckning till sådana fall där den döde efterlämnar inga eller mycket begränsade tillgångar. I första hand torde dödsboanmälan komma i fråga när den döde var ett barn. Det bör dock uppmärksammas att barn kan ha förvärvat egendom genom arv, testamente eller gåva till så stora värden att bouppteckning måste ske. Möjligheten av andel i oskiftat dödsbo får inte heller förbises. Beaktas bör också att äldre tonåringar inte sällan – kanske genom egen arbetsinkomst – har förvärvat kapitalvaror som moped, båt och stereoanläggningar.

En annan grupp efter vilken dödsboanmälan kan bli aktuell är medellösa eller nästan medellösa vuxna personer. Det kan röra sig om sjuka eller gamla som är intagna för vård eller personer som i annat fall har omhändertagits eller som har levt under oordnade förhållanden. Beträffande sjuka eller gamla bör emellertid beaktas att de inte sällan efterlämnar tillgångar i form av hopsparat pensionsmedel o. d.

Att förutsättningarna för dödsboanmälan är uppfyllda torde många gånger kunna konstateras utan att någon mer ingående undersökning av den dödes förhållanden behöver ske. I en del fall kan emellertid saken vara mera tvksam. Det kan då till en början behöva klarläggas vad kvarlåtenskapen består

av. Vid utredningen är det naturligt att knyta an till den uppdelning av egendomen som brukar ske vid bouppteckning och således var för sig beräkna värdet av exempelvis kontanter, möbler och husgeråd, annan personlig lös-egendom, värdepapper samt fordringar. Har den döde haft andel i handelsbolag skall den medräknas liksom andel i oskiftat dödsbo. Beloppet av försäkring som tillhörde den döde räknas in bland hans tillgångar, i den mån förmånstagare inte är insatt. Ingår fast egendom eller tomträtt i kvarlåtenskapen bör bouppteckning av inskrivningstekniska skäl alltid för-rättas.

Sedan överblick har skapats över den dödes samlade tillgångar, skall deras värde uppskattas. Vid värderingen används samma principer som vid bouppteckning. Det blir sålunda värderingsbestämmelserna i 21 och 23 § AGL som kommer till användning. För personlig lösegendom och annat egentligt lösöre gäller därvid att värdet uppskattas till vad egendomen kan antas ge vid en med tillbörlig omsorg verkställd försäljning som aktualiseras av dödsfallet. Tillgångarnas samlade värde jämförs med begravningskostnader och andra dödsfallsutgifter.

I begravningskostnader ingår bl. a. kostnader för jordfästning, gravsättning och dödsannonser. Som begravningskostnad i AGL:s mening räknas även utgifter för en begravningsmåltid eller liknande samt för sorgkläder åt närmaste anhöriga. Dessa kostnader bör beaktas även i förevarande sammanhang. Vidare får hänsyn tas till andra utgifter med anledning av dödsfallet, t. ex. inköp av gravplats och uppförande av gravvård. Liksom vid tillämpningen av 13 § AGL bör vid tillämpningen av förevarande bestämmelse gälla att utgiftsposterna får beaktas bara i den mån de kan anses skäliga.

I allmänhet torde begravning ha ägt rum vid den tidpunkt då det är aktuellt att göra dödsboanmälan. Man kan då utgå från räkningar från begravningsentreprenör o. d. Skulle undantagsvis begravning inte ha skett, får det göras en uppskattning av begravningskostnader och andra utgifter. Härvid bör man utgå från vad det kostar att genomföra en enkel begravning utan speciellt fördyrande arrangemang.

En särskild utgiftspost med anledning av dödsfall är kostnaderna för bouppteckning. Dessa kostnader omfattar skäligt arvode åt bouppteckningsförrättare och särskilda värderingsmän. Även denna post bör beaktas vid avgörandet av om dödsboanmälan kan ske, eftersom bouppteckning är oundviklig i fall då sådan anmälan inte äger rum. Det ligger i sakens natur att kostnaderna för en bouppteckning i förevarande fall måste antas vara blygsamma.

Vid avgörandet av om dödsboanmälan kan ske är det i första hand den dödes egendom som skall beaktas. Var han gift, gäller det alltså hans gif-torättsgods och förekommande enskilda egendom. Har efterlevande make eget giftorättsgods, skall därav medräknas den andel som kan belöpa på den döde. I fall där giftorättsgods finns blir det ofta fråga om bodelning. För att få underlag till en sådan är delägarna givetvis oförhindrade att avstå

från att göra dödsboanmälan och i stället låta förrätta bouppteckning. Över huvud taget är det tillrådligt att använda dödsboanmälan med försiktighet när efterlevande makes tillgångar och ekonomiska förhållanden i övrigt nämnvärt skiljer sig från den dödes. Svårighet kan ofta föreligga att utan bouppteckning klarlägga vad som har utgjort den dödes tillgångar eller hans makes. Förekomsten av äktenskapsförord eller testamente ger också anledning till försiktighet, eftersom sådana handlingar i regel inte brukar upprättas när makarnas tillgångar är obetydliga. Vid beräkning av den dödes andel i efterlevande makes giftorättsgods bör observeras att hänsyn skall tas till värdet på dödsdagen av den dödes andel i personförsäkring som eventuellt innehas av den efterlevande.

Vid jämförelse mellan tillgångarnas värde och dödsfallsutgifterna iakttas att bouppteckning får underlätas bara om tillgångarna inte överstiger utgifterna. Det kan finnas skäl för den som avser att göra dödsboanmälan att på denna punkt iakttä försiktighet och i tveksamma fall avstå från anmälan. Som har antytts i avsnittet 6.3 är det inte meningen att dödsboanmälan skall ske, om värderingsfrågorna är komplicerade eller om det behövs mer omfattande efterforskningar beträffande den dödes tillgångar.

Den formella förutsättningen för att bouppteckning skall få underlätas är att dödsboanmälan görs i enlighet med föreskrifterna i 8 a §. Det krävs alltså bl. a. att anmälan kommer in till rätten inom fyra månader från dödsfallet och är upprättad av behörig person.

8 a §

I paragrafens första stycke anges när och hur dödsboanmälan görs samt vad anmälan skall innehålla. Genom andra stycket införs en arkiveringsföreskrift beträffande dödsboanmälan. Hithörande frågor har behandlats i avsnittet 6.3 i den allmänna motiveringen.

Dödsboanmälan görs enligt *första stycket* inom fyra månader från dödsfallet. Tidsfristen sammanfaller med den längsta frist som gäller för ingivande av bouppteckning. Enligt 8 § första stycket skall nämligen bouppteckning inges till rätten inom en månad efter upprättandet, och upprättandet förutsätts i sin tur ske vid bouppteckningsförrättningen som jämlikt 1 § skall äga rum sist tre månader efter dödsfallet.

Dödsboanmälan skall göras hos rätten. Rätt domstol är den tingsrätt till vilken bouppteckning efter den döde skulle ha ingetts, dvs. tingsrätten i den ort där den döde skulle ha svarat i tvistemål i allmänhet eller, om sådan domstol saknas, Stockholms tingsrätt. Anmälan har gjorts när anmälningshandlingen har kommit domstolen till handa.

Anmälan skall göras av socialnämnden eller av någon som nämnden har förordnat. Det är härvid fråga om socialnämnden i den kommun där den döde hade sitt hemvist. Med socialnämnd avses social centralnämnd, när sådan finns inrättad. I praktiken torde nämnden så gott som alltid dele-

gera anmälningsrätten. Det är emellertid väsentligt att nämnden, innan ett förordnande meddelas, prövar den tilltänktes kompetens. Självklart kan förordnande meddelas såväl generellt som för ett enskilt fall. I allmänhet torde generella förordnanden böra tidsbegränsas.

Frågan hur många generella förordnanden som bör meddelas blir beroende av kommunens invånarantal och geografiska utbredning. Givetvis är det angeläget att personer förordnas i sådant antal att allmänheten utan omgång kan få den service som behövs.

I paragrafen anges inte några speciella kvalifikationskrav för den som skall förordnas att göra dödsboanmälan. Erforderlig kompetens torde i princip alltid finnas hos dem som brukar förrätta bouppteckningar, t. ex. advokater och andra praktiserande jurister, bankjurister och nämndemän. Bland övriga som bör kunna komma i fråga märks kommunala förtroendemän och tjänstemän. Förordnande att göra anmälan bör självfallet inte utfärdas för någon som direkt kan påverka dödsfallsutgifternas storlek, t. ex. den som är verksam på en begravningsbyrå.

En särskild fråga som får uppmärksammas i samband med att förordnande meddelas är ersättningsfrågan. I den mån anmälaren inte utför sin uppgift i tjänsten torde han kunna göra anspråk på arvode och kostnadsersättning, som i så fall får betalas av kommunen. Detta kan utgöra ett skäl för socialnämnden att i första hand meddela förordnande åt tjänstemän hos kommunen.

Om förordnande att göra dödsboanmälan missköts, torde ansvar för oriktig myndighetsutövning enligt 20 kap. 1 § brottsbalken (se SFS 1975:667) kunna komma i fråga, såvida förfarandet inte är att bedöma som osant intygande enligt 15 kap. 11 § samma balk.

Dödsboanmälan skall alltid vara skriftlig. Som jag har anfört i avsnittet 6.3 bör det lämpligen åligga domstolsverket att fastställa formulär för dödsboanmälan och tillhandahålla blanketter.

I anmälan tas först in vissa uppgifter som hänför sig till den döde. Dennes fullständiga namn, personnummer, bostadsadress och dödsdag skall sålunda anges. Dessutom antecknas den dödes hemvist, dvs. den kommun och församling i vilken han var mantalsskriven. Mantalsskrivningsorten blir bestämmande för vilken domstol som skall ta emot anmälningen. Identifieringsuppgifterna kommer till användning, när domstolen prickar av inkommande anmälningar mot de underrättelser om dödsfall som sänds över från pastorsämbetet.

I anmälan skall i princip antecknas namn och bostadsadresser beträffande samtliga dödsbodelägare. I normala fall torde detta kunna ske utan större besvär. Uppgifter torde lätt kunna erhållas från kända anhöriga eller samboende eller från pastorsämbetet. Var den döde vid sin bortgång omhändertagen för vård bör anstalten i fråga kunna ge upplysningar. Någon gång

– det gäller då i regel en vuxen avliden – kan det emellertid ställa sig svårare att på angivet sätt få fram en fullständig delägarförteckning. För att inte anmälningsförfarandet skall upphållas i avvaktan på resultatet av långvariga efterforskningar är det i sådant fall tillräckligt att i anmälan ta in uppgifter om de dödsbodelsägare som är kända för anmälaren. Har denne anledning misstänka att delägarförteckningen inte är fullständig bör anmärkning därom göras.

Den centrala delen i dödsboanmälan är anmälarens intyg att den dödes tillgångar eller, om den döde efterlämnar make, tillgångarna jämte den dödes andel i makens giftorättsgods inte förslår till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet. För att anmälaren skall kunna avge föreskrivet intyg krävs det i allmänhet att han besiktigar eller på annat säkert sätt låter undersöka den dödes tillhörigheter. I normala fall bör det räcka med att besöka den dödes bostad och gå igenom hans egendom. Vid genomgången av lösöret bör särskild uppmärksamhet ägnas åt efterlämnade handlingar såsom testamenten, bodelningsinstrument, äktenskapsförord, lagfartsbevis och försäkringshandlingar, vilka kan ge viktig information om tillgångarnas storlek. Motsvarande gäller inkomst- och kontrolluppgifter, pensionsbrev, deklarationer och debetsedlar. Kompletterande upplysningar kan behöva inhämtas från anhöriga eller samboende eller från olika myndigheter, t. ex. lokala skattemyndigheten. I fråga om fordringar som den döde kan ha haft bör undersökas om det finns inestående lön eller semesterersättning.

När anmälaren har gått igenom boet, återstår att göra ett överslag av de samlade tillgångarna på sätt som har angetts vid 1 § och jämföra det sammanlagda värdet med begravningskostnader och övriga utgifter med anledning av dödsfallet. Uppstår tvekan huruvida värdet av tillgångarna överstiger nämnda utgifter, får dödsboanmälan inte ske. Bouppteckning måste då i stället förrättas enligt vanliga regler. Motsvarande gäller, om anmälaren inte känner sig övertygad om att samtliga tillgångar har blivit kända.

Som redan har nämnts under 1 § är dödsbodelägare oförhindrad att ta initiativ till bouppteckning även i de fall när dödsboanmälan är möjlig att göra. Det ligger i sakens natur att dödsboanmälan inte bör göras när någon av delägarna föredrar att bouppteckning förrättas. Erhåller den tilltänkte anmälaren besked av denna innebörd bör han alltså avstå från anmälan, om det inte är klart att delägaren har ett syfte som är chikanöst e. d. Att annan rättsägare efter den avlidne, t. ex. borgenär, motsätter sig dödsboanmälan utgör en anledning för anmälaren att iaktta försiktighet – särskilt om dolda tillgångar påstås existera – men innebär inte hinder för anmälan.

En särskilt ömtålig situation föreligger när den döde var ett barn. Som förut antytts är det ett exempel på fall då dödsboanmälan ofta kan komma till användning. Den som skall göra anmälan bör i en sådan situation givetvis fullgöra uppdraget så att barnets föräldrar inte åsamkas mer besvär än upp-

gifternas inhämtande kräver. I spädbarnsfallen torde undersökningen ofta kunna begränsas till ett telefonsamtal med föräldrarna.

I paragrafens *andra stycke* föreskrivs att dödsboanmälan skall förvaras hos rätten. Till skillnad från bouppteckningar, som skall förvaras i bestyrkt avskrift, arkiveras anmälningar i original. Detta medför i sin tur att anmälningar behöver inges i bara ett exemplar. Hos rätten bör därjämte förvaras de löpande förordnanden som socialnämnden har utfärdat för dem som skall göra dödsboanmälan. Dessa behöver därigenom inte styrka sin behörighet vid varje anmälningstillfälle.

9 §

I paragrafens *första stycke* har införts ett tillägg som anger att domstolen skall se till att antingen bouppteckning har förrättats och ingetts eller dödsboanmälan gjorts inom föreskriven tid.

Tingsrätten fullgör sin kontroll genom att pricka av inkomna bouppteckningar och dödsboanmälningar mot de underrättelser om dödsfall som rätten enligt 40 § folkbokföringskungörelsen (1967:495) erhåller från pastorsämbetet. Beträffande såväl bouppteckning som dödsboanmälan gäller enligt 1, 8 och 8 a §§ att handlingen skall ha kommit rätten till handa inom fyra månader från dödsfallet. Har varken bouppteckning eller dödsboanmälan getts in inom denna tid kan domstolen vid vite förelägga den som är bouppteckningsskyldig att inom viss tid inge bouppteckning. Innan vitesföreläggande utfärdas kan domstolen sända påminnelse om bouppteckningsskyldigheten. Det torde vara lämpligt att i påminnelser och förelägganden ta in upplysning om möjligheten till dödsboanmälan. Något föreläggande om att göra dödsboanmälan kan inte utfärdas.

Har vitesföreläggande beträffande bouppteckningsplikten utfärdats, bör vite inte kunna utdömas, om behörig dödsboanmälan har kommit in innan vitesfrågan avgörs.

Innan registrering av bouppteckning sker, åligger det enligt *andra stycket* rätten att se till att bouppteckningen är upprättad enligt bestämmelserna i ÄB. Vid behov kan rätten förelägga den bouppteckningspliktige att avhjälpa bristfälligheter. Någon motsvarighet till denna bestämmelse har inte ansetts behövlig i fråga om dödsboanmälan. Beträffande sådan anmälan åligger det rätten att kontrollera att den innehåller de uppgifter som anges i 8 a § och att den har undertecknats av behörig person, dvs. företrädare för socialnämnden eller någon som nämnden har förordnat. Skulle det brista i något av dessa avseenden, föreligger ingen anmälan i lagens mening. Bestämmelserna i första stycket om utkrävande av bouppteckning kan därmed bli tillämpliga. Det sagda hindrar naturligtvis inte att domstolen under hand låter inhämta kompletterande uppgifter till en dödsboanmälan, så att lagens krav blir uppfyllda.

10 §

Paragrafen, som f. n. upptar bestämmelser om s. k. tilläggsbouppteckning, har erhållit ett nytt *andra stycke*. I detta anges att bouppteckning skall förrättas inom tre månader, om ny tillgång yppas sedan dödsboanmälan har gjorts och det därigenom inte längre föreligger förutsättning för sådan anmälan. I fråga om bouppteckningen blir allmänna bestämmelser tillämpliga.

Huvudförutsättning för dödsboanmälan är enligt 1 § att den dödes tillgångar inte förslår till annat än begravningskostnader och andra dödsfallsutgifter. Framkommer i efterhand tillgång, som inte var känd när anmälan gjordes, kan i princip två skilda situationer föreligga. Om den nya tillgången tillsammans med de tillgångar som redan tidigare var kända inte överstiger dödsfallsutgifterna, finns inte behov av någon ytterligare åtgärd. Överstiger däremot värdet av de sammanlagda tillgångarna dödsfallsutgifterna skall bouppteckning förrättas. Det blir därvid inte fråga om en s. k. tilläggsbouppteckning, som bara innefattar tillägg eller rättelse av en tidigare gjord bouppteckning, utan om en fullständig bouppteckning, upprättad enligt de allmänna bestämmelserna i 20 kap. Det skall alltså bl. a. göras en komplett förteckning över den dödes tillgångar och skulder vid hans frånfälle. Försummas bouppteckning, kan gäldsansvar inträda enligt 21 kap. 14 § ÄB. Vidare bildar bouppteckningens förrättande utgångspunkt för den tidsfrist som enligt 21 kap. 1 § gäller för boets avträdande till förvaltning av bo-utredningsman eller till konkurs.

21 kap. 19 §

I paragrafen har tagits in en bestämmelse om befrielse från gäldsansvar när dödsboanmälan har gjorts. Beträffande motiven härför hänvisas till avsnittet 6.4.

8.2 Arvsskattelagen

45 §

I paragrafen har tagits in en bestämmelse som ålägger skattskyldig förmånstagare till försäkring deklaraionsplikt, även om han är arvinge eller testamentstagare. Deklaraionsplikten inträder om dödsboanmälan har gjorts med anledning av försäkringstagarens död.

Enligt nuvarande regler skall deklaration avges av den som är skattskyldig angående förvärv som vid försäkringstagares död har tillfallit förmånstagare. Undantag görs dock för förmånstagare vilken samtidigt är arvinge eller testamentstagare. Undantaget korresponderar med föreskriften i 20 kap. 5 § andra stycket ÄB om att bouppteckning skall innehålla uppgift om livförsäkring som på grund av förmånstagarförordnande ej ingår i kvarlåt-

enskapen. Om bouppteckning ersätts med dödsboanmälan enligt 20 kap. 1 § ÄB, kommer livförsäkring med förmånstagarförordnande inte att redovisas på det sätt som nyss har angetts. I det läget har det ansetts behövt med en deklarationsplikt för skattskyldig förmånstagare, trots att han är arvinge eller testamentstagare.

9 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i ärvdabalken,
2. lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

10 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

**1 Förslag till
Lag om ändring i ärvdabalken**

Häri genom föreskrives i fråga om ärvdabalken

dels att 7 kap. 4 §, 8 kap. 8 §, 18 kap. 2 och 4 §§, 19 kap. 2 §, 20 kap. 1 och 9 §§, 21 kap. 1, 2, 18 och 19 §§ samt rubriken till 20 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 20 kap. skall införas en ny paragraf, 8 a §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 kap.

4 §

Har arvlåtaren i livstiden bortgivit egendom under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente, skall i avseende å gåvan vad i 2 och 3 §§ är stadgat om testamente äga motsvarande tillämpning, om ej särskilda skäl äro däremot; och skall vid nedsättning av gåvan motsvarande del av den bortgivna egendomen återbäras eller, om det ej kan ske, ersättning utgivas för dess värde. Vid laglottens beräkning skall värdet av den bortgivna egendomen läggas till kvarlåtenheten.

Vill bröstarvinge mot gåvotagare göra gällande rätt som avses i första stycket, skall han väcka talan inom ett år från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades. Försittes denna tid, är rätt till talan förlorad.

Vill bröstarvinge mot gåvotagare göra gällande rätt som avses i första stycket, skall han väcka talan inom ett år från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades *eller dödsboanmälan gjordes*. Försittes denna tid, är rätt till talan förlorad.

Var vid dödsfallet gåvan ej fullbordad, må den ej, med mindre särskilda skäl äro därtill, göras gällande, i den mån det skulle lända till intrång i bröstarvinges laglott.

8 kap.

8 §

Anspraak på underhållsbidrag enligt 1 § skall vid talans förlust framställas senast vid skiftet.

Rätt till underhållsbidrag enligt 3, 4 eller 5 § göres gällande genom att

Rätt till underhållsbidrag enligt 3, 4 eller 5 § göres gällande genom att

Nuvarande lydelse

anspråk framställes eller talan väckes, i fall som avses i 3 § inom ett år sedan testamente, varom där sägs, blivit den underhållsberättigade delgivet och i fall som avses i 4 eller 5 § inom samma tid från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades. Försittes denna tid, är rätten förlorad.

Föreslagen lydelse

anspråk framställes eller talan väckes, i fall som avses i 3 § inom ett år sedan testamente, varom där sägs, blivit den underhållsberättigade delgivet och i fall som avses i 4 eller 5 § inom samma tid från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades *eller dödsboanmälan gjordes*. Försittes denna tid, är rätten förlorad.

18 kap.

2 §

Till dess att egendomen omhändertagits av samtliga dödsbodelägare eller av den som eljest har att förvalta boet, skall egendomen, där den ej står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den avlidne eller eljest kan taga vård om egendomen; och har han att ofördröjligen underrätta övriga delägare om dödsfallet samt, där god man för delägare tarvas, hos rätten göra anmälan såsom i 18 kap. föräldrabalken sägs. Vad nu är sagt om delägare gäller ock efterlevande make som ej är delägare i boet.

Är ej någon som sålunda tager vård om den dödes egendom, skall husfolk, husvärd eller annan som är närmast därtill omhändertaga egendomen samt tillkalla delägare eller *hos rätten göra anmälan om dödsfallet*. Polismyndigheten är ock pliktig att utföra vad nu sagts, om dess biträde äskas eller eljest finnes erforderligt. Då anmälan skett, skall *rätten*, där så erfordras, förordna *god man* att fullgöra vad enligt första stycket åligger delägare.

Är ej någon som sålunda tager vård om den dödes egendom, skall husfolk, husvärd eller annan som är närmast därtill omhändertaga egendomen samt tillkalla delägare eller *anmäla dödsfallet till socialnämnden*. Polismyndigheten är ock pliktig att utföra vad nu sagts, om dess biträde äskas eller eljest finnes erforderligt. Då anmälan skett, skall *socialnämnden*, där så erfordras, förordna *någon* att fullgöra vad enligt första stycket åligger delägare.

4 §

Vad tredje man i god tro slutit med dem som enligt *bouppteckningen* äro dödsbodelägare är gällande, ändå att annan delägare finnes.

Vad tredje man i god tro slutit med dem som enligt *bouppteckning eller dödsboanmälan* äro dödsbodelägare är gällande, ändå att annan delägare finnes.

Nuvarande lydelse

Har, innan bouppteckning skett, rättshandling företagits utan medverkan av testamentstagare, är den ej på sådan grund ogiltig, där tredje man var i god tro och rättshandlingen skäligen ej kunde anstå tills *bouppteckningen* förrättats.

Föreslagen lydelse

Har, innan bouppteckning skett *eller dödsboanmälangjorts*, rättshandling företagits utan medverkan av testamentstagare, är den ej på sådan grund ogiltig, där tredje man var i god tro och rättshandlingen skäligen ej kunde anstå tills *bouppteckning* förrättats *eller anmälan gjorts*.

19 kap.

2 §

Vid ansökan som i 1 § sägs fogas avskrift av *bouppteckningen* efter den döde eller, där inregistrering skett, uppgift å dagen därför. Är ej bouppteckning förrättad, lämnas trovärdig uppgift om delägarna i boet och deras hemvist samt, där testamentsexekutor är förordnad, om dennes namn och hemvist.

Vid ansökan som i 1 § sägs fogas avskrift av *bouppteckning* efter den döde eller, där inregistrering skett, uppgift å dagen därför. Är ej bouppteckning förrättad, lämnas trovärdig uppgift om delägarna i boet och deras hemvist samt, där testamentsexekutor är förordnad, om dennes namn och hemvist.

20 kap.

Om bouppteckning

Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet, såframt ej på ansökan inom samma tid rätten med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden.

Om bouppteckning och dödsboanmälan

1 §

Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet, såframt ej på ansökan inom samma tid rätten med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden. *Bouppteckning behöver dock ej ske, om dödsboanmälan göres hos rätten enligt vad som föreskrives i 8 a §.*

8 a §

Bouppteckning får ersättas av dödsboanmälan, om den dödes tillgångar icke överstiga ett värde av 5 000 kronor och ej omfatta fast egendom eller tomt-

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

rätt. Bland tillgångarna skall medräknas egendom som enligt 12 § lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt skall anses som arvfallen. Lever make efter, får värdet av makarnas sammanlagda giftorättsgods icke överstiga 10 000 kronor. Finnes efter den döde testamente eller egendom i vilken giftorätt var utesluten eller har efterlevande make sådan egendom, skall bouppteckning alltid ske.

Dödsboanmälan göres inom tre månader från dödsfallet av socialnämnden eller någon som nämnden förordnat. Anmälan skall vara skriftlig och upptaga den dödes fullständiga namn, personnummer, hemvist, bostadsadress och dödsdag, namn och bostadsadresser beträffande dödsbodeläggare som äro kända för anmälaren samt intyg om den dödes och, om han var gift, efterlevande makes tillgångar.

Utan hinder av att dödsboanmälan hargjorts skall bouppteckning förrättas, om ny tillgång yppas och förutsättning för dödsboanmälan därigenom ej längre föreligger eller om i annat fall bouppteckning begäres av dödsbodeläggare, borgenär eller annan vars rätt kan vara beroende därav. Bouppteckningen skall förrättas senast tre månader efter det att tillgången yppades eller begäran gjordes.

9 §

Det åligger rätten att tillse, att bouppteckning inom laga tid förrättats och ingivits. Finnes det vara försummat, äger rätten vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning ej skett, förordna någon att föranstalta därom. Sådant förordnande utgör ej

Det åligger rätten att tillse, att inom laga tid bouppteckning förrättats och ingivits eller dödsboanmälan gjorts. Finnes det vara försummat, äger rätten vid vite förelägga viss tid för ingivande av bouppteckning eller, där bouppteckning ej skett, förordna

Nuvarande lydelse

hinder att vara god man vid förrättningen.

Föreslagen lydelse

någon att föranstalta därom. Sådant förordnande skall också meddelas, om bouppteckning skall förrättas enligt 8 a § och det ej finnes någon som enligt 2 § har att föranstalta därom. Förordnande att föranstalta om bouppteckning utgör ej hinder att vara god man vid förrättningen.

Registrering av bouppteckning må ej äga rum, där vid bouppteckningen finnes ej hava så förfarits som i detta kapitel sägs. Är bouppteckningen bristfällig, äger rätten med föreläggande av vite utsätta tid inom vilken bristen skall avhjälpas.

Den som är pliktig att lämna uppgift till bouppteckning må vid vite hållas därtill.

21 kap.

1 §

Varder ej efter ansökan, som göres sist en månad efter det *bouppteckningen* förrättades, dödsboets egendom avträdd till förvaltning av boutredningsman eller till konkurs, svara delägarna för sådan gäld efter den döde som vid bouppteckningens förrättande var dem veterlig.

Yppas efter *bouppteckningens* förrättande ny gäld efter den döde och avträdes ej egendomen efter ansökan som göres sist en månad därefter, svarar delägare, som sådan tid försuttit, för den gälden.

Varder ej efter ansökan, som göres sist en månad efter det *bouppteckning* förrättades, dödsboets egendom avträdd till förvaltning av boutredningsman eller till konkurs, svara delägarna för sådan gäld efter den döde som vid bouppteckningens förrättande var dem veterlig.

Yppas efter *boupptecknings* förrättande ny gäld efter den döde och avträdes ej egendomen efter ansökan som göres sist en månad därefter, svarar delägare, som sådan tid försuttit, för den gälden.

2 §

Sker egendomsavträde efter ansökan, som ingivits senare än en månad efter det *bouppteckningen* förrättades, är delägare pliktig att till dödsboet utgiva det belopp, varmed gäld,

Sker egendomsavträde efter ansökan, som ingivits senare än en månad efter det *bouppteckning* förrättades, är delägare pliktig att till dödsboet utgiva det belopp, varmed gäld,

Nuvarande lydelse

som var honom veterlig en månad före ansökningsdagen, överstiger värdet av den avträdde egendomen och eljest tillgängliga medel, men skall ej vidare mot enskild borgenär stå i ansvar efter vad i 1 § sägs.

Där borgenär begär det, skall delägare med ed fästa, att gäld som yrkandet avser ej var honom veterlig en månad före ansökningsdagen. Gitter han ej gå eden, skall så anses som hade den gälden tidigare varit honom veterlig.

Föreslagen lydelse

som var honom veterlig en månad före ansökningsdagen, överstiger värdet av den avträdde egendomen och eljest tillgängliga medel, men skall ej vidare mot enskild borgenär stå i ansvar efter vad i 1 § sägs.

18 §

Har arvinge eller testamentstagare ej njutit förmån av boet och ej heller tagit annan befattning därmed än att han fullgjort vad enligt 18 kap. 2 § åligger honom och deltagit i *bouppteckningens* förrättande, är han fri från ansvar på grund av underlåtenhet att avträda boet.

Har arvinge eller testamentstagare ej njutit förmån av boet och ej heller tagit annan befattning därmed än att han fullgjort vad enligt 18 kap. 2 § åligger honom och deltagit i *boupptecknings* förrättande, är han fri från ansvar på grund av underlåtenhet att avträda boet.

19 §

Finnes efter den döde allenast egendom som ej kunnat hos honom tagas i mät, skall vad i detta kapitel är stadgat om ansvar för gäld ej äga tillämpning. Vad nu är sagt länder dock ej till inskränkning i delägares skyldighet att låta egendomen eller dess värde gå i betalning för gälden.

Finnes efter den döde allenast egendom som ej kunnat hos honom tagas i mät, skall vad i detta kapitel är stadgat om ansvar för gäld ej äga tillämpning. *Motsvarande gäller, när dödsboanmälan gjorts.* Vad nu är sagt länder dock ej till inskränkning i delägares skyldighet att låta egendomen eller dess värde gå i betalning för gälden.

Förrättas bouppteckning enligt 20 kap. 8 a § tredje stycket, skall i fråga om ansvar för gäld så anses som hade dödsboanmälan ej gjorts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om dödsfall som har inträffat före ikraftträdandet.

2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden

Härigenom förordnas att 7 § lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §¹

Finnes, då dödsfall inträffar, ej annan arvinge än fonden eller är fonden universell testamentstagare, skall det hos rätten anmälas av den, som har boet i sin vård, och nämne rätten, när sådan anmälan sker eller förhållandet eljest varder kunnigt, god man att vid boutredningen företräda fonden. God man skall ej förordnas, om fonden utesluts från arv genom testamente och anledning till klander mot testamentet ej kan antagas föreligga. Ej heller skall god man förordnas, om boet utvisar brist och god man icke behövs för att taga vård om boets tillgångar.

Finnes, då dödsfall inträffar, ej annan arvinge än fonden eller är fonden universell testamentstagare, skall det hos rätten anmälas av den, som har boet i sin vård, och nämne rätten, när sådan anmälan sker eller förhållandet eljest varder kunnigt, god man att vid boutredningen företräda fonden. God man skall ej förordnas, om fonden utesluts från arv genom testamente och anledning till klander mot testamentet ej kan antagas föreligga. Ej heller skall god man förordnas, om boet utvisar brist och god man icke behövs för att taga vård om boets tillgångar *eller om dödsboanmälan enligt 20 kap. 8 a § ärvdabalken gjorts.*

Prövas god man ej vara lämplig för uppdraget, varde han av rätten entledigad.

Det åligger kammarkollegiet att övervaka, att gode mannen behörigen fullgör sina skyldigheter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1976.

¹ Senaste lydelse 1972:640.

Bilaga 2

Till lagrådet remitterade förslag

**1 Förslag till
Lag om ändring i ärvdabalken**

Härigenom föreskrives i fråga om ärvdabalken

dels att 7 kap. 4 §, 8 kap. 8 §, 18 kap. 2 §, 20 kap. 1, 9 och 10 §§, 21 kap. 19 § samt rubriken till 20 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i 20 kap. skall införas en ny paragraf, 8 a §, av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

7 kap.

4 §

Har arvlåtaren i livstiden bortgivit egendom under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente, skall i avseende å gåvan vad i 2 och 3 §§ är stadgat om testamente äga motsvarande tillämpning, om ej särskilda skäl äro däremot; och skall vid nedsättning av gåvan motsvarande del av den bortgivna egendomen återbäras eller, om det ej kan ske, ersättning utgivas för dess värde. Vid laglottens beräkning skall värdet av den bortgivna egendomen läggas till kvarlåten-skapen.

Vill bröstarvinge mot gåvotagare göra gällande rätt som avses i första stycket, skall han väcka talan inom ett år från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades. Försittes denna tid, är rätt till talan förlorad.

Vill bröstarvinge mot gåvotagare göra gällande rätt som avses i första stycket, skall han väcka talan inom ett år från det bouppteckning efter arvlåtaren avslutades *eller dödsboanmälan gjordes*. Försittes denna tid, är rätt till talan förlorad.

Var vid dödsfallet gåvan ej fullbordad, må den ej, med mindre särskilda skäl äro därtill, göras gällande, i den mån det skulle lända till intrång i bröstarvinges laglott.

8 kap.

8 §

Anspråk på underhållsbidrag enligt 1 § skall vid talans förlust framställas senast vid skiftet.

Rätt till underhållsbidrag enligt 3,

Rätt till underhållsbidrag enligt 3,

Nuvarande lydelse

4 eller 5 § göres gällande genom att anspråk framställles eller talan väckes, i fall som avses i 3 § inom ett år sedan testamentet, varom där sägs, blivit den underhållsberättigade delgivet och i fall som avses i 4 eller 5 § inom samma tid från det boupp-teckning efter arvlåtaren avslutades. Försittes denna tid, är rätten förlorad.

Föreslagen lydelse

4 eller 5 § göres gällande genom att anspråk framställles eller talan väckes, i fall som avses i 3 § inom ett år sedan testamentet, varom där sägs, blivit den underhållsberättigade delgivet och i fall som avses i 4 eller 5 § inom samma tid från det boupp-teckning efter arvlåtaren avslutades *eller dödsboanmälängjordes*. Försittes denna tid, är rätten förlorad.

18 kap.

2 §

Till dess att egendomen omhändertagits av samtliga dödsbodelägare eller av den som eljest har att förvalta boet, skall egendomen, där dej ej står under vård av förmyndare, syssloman eller annan, vårdas av delägare som sammanbodde med den avlidne eller eljest kan taga vård om egendomen; och har han att ofördröjligen underrätta övriga delägare om dödsfallet samt, där god man för delägare tarvas, hos rätten göra anmälan såsom i 18 kap. föräldrabalken sägs. Vad nu är sagt om delägare gäller ock efterlevande make som ej är delägare i boet.

Är ej någon som sålunda tager vård om den dödes egendom, skall husfolk, husvärd eller annan som är närmast därtill omhändertaga egendomen samt tillkalla delägare eller *hos rätten göra anmälan om dödsfallet*. Polismyndigheten är ock pliktig att utföra vad nu sagts, om dess biträde äskas eller eljest finnes erforderligt. Då anmälan skett, skall *rätten*, där så erfordras, *förordna god man att fullgöra* vad enligt första stycket åligger delägare.

Är ej någon som sålunda tager vård om den dödes egendom, skall husfolk, husvärd eller annan som är närmast därtill omhändertaga egendomen samt tillkalla delägare eller *anmäla dödsfallet till socialnämnden*. Polismyndigheten är ock pliktig att utföra vad nu sagts, om dess biträde äskas eller eljest finnes erforderligt. Då anmälan skett, skall *socialnämnden*, där så erfordras, fullgöra vad enligt första stycket åligger delägare.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

20 kap.

Om bouppteckning**Om bouppteckning och dödsboanmälan**

1 §

Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet, såframt ej på ansökan inom samma tid rätten med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden.

Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter dödsfallet, såframt ej på ansökan inom samma tid rätten med hänsyn till boets beskaffenhet eller av annan särskild orsak förlänger tiden. *Bouppteckning behöver dock ej förrättas, om den dödes tillgångar eller, om han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods icke förslår till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet och anmälan härom (dödsboanmälan) göres enligt vad som föreskrives i 8 a §.*

8 a §

Dödsboanmälan göres inom fyra månader från dödsfallet hos rätten av socialnämnden eller någon som nämnden förordnat. Anmälan skall vara skriftlig och upptaga

1. den dödes fullständiga namn, personnummer, hemvist, bostadsadress och dödsdag,

2. namn och bostadsadresser beträffande dödsbodelägare, om uppgifterna kan inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt,

3. intyg att den dödes tillgångar eller, om han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods icke förslår till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet.

Dödsboanmälan skall förvaras hos rätten.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

9 §

Det åligger rätten att tillse, att *bouppteckning inom laga tid* förrättats och ingivits. Finnes det vara försummat, äger rätten vid vite förelägga viss tid eller, där bouppteckning ej skett, förordna någon att föranstalta därom. Sådant förordnande utgör ej hinder att vara god man vid förrättningen.

Registrering av bouppteckning må ej äga rum, där vid bouppteckningen finnes ej hava så förfarits som i detta kapitel sägs. Är bouppteckningen bristfällig, äger rätten med föreläggande av vite utsätta tid inom vilken bristen skall avhjälpas.

Den som är pliktig att lämna uppgift till bouppteckning må vid vite hållas därtill.

Det åligger rätten att tillse, att *inom laga tid bouppteckning* förrättats och ingivits *eller dödsboanmälan gjorts*. Finnes det vara försummat, äger rätten vid vite förelägga viss tid *för ingivande av bouppteckning* eller, där bouppteckning ej skett, förordna någon att föranstalta därom. Sådant förordnande utgör ej hinder att vara god man vid förrättningen.

10 §

Yppas efter boupptecknings förrättande ny tillgång eller gäld eller annan felaktighet i bouppteckningen, skall inom en månad uppgöras handling, innefattande tillägg eller rättelse; och gäller om sådan handling vad ovan är stadgat om bouppteckning.

Yppas ny tillgång sedan dödsboanmälan gjorts och föreligger därigenom icke längre förutsättning för sådan anmälan, skall bouppteckning förrättas senast tre månader efter det att tillgången yppades.

21 kap.

19 §

Finnes efter den döde allenast egendom som ej kunnat hos honom tagas i mät, skall vad i detta kapitel är stadgat om ansvar för gäld ej äga tillämpning. Vad nu är sagt länder dock ej till inskränkning i delägares skyldighet att låta egendomen eller

Finnes efter den döde allenast egendom som ej kunnat hos honom tagas i mät, skall vad i detta kapitel är stadgat om ansvar för gäld ej äga tillämpning. *Motsvarande gäller, när dödsboanmälan gjorts.* Vad nu är sagt länder dock ej till inskränkning i

Nuvarande lydelse

dess värde gå i betalning för gälden.

Föreslagen lydelse

delägares skyldighet att låta egendomen eller dess värde gå i betalning för gälden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976. Äldre bestämmelser gäller dock fortfarande i fråga om dödsfall som har inträffat före ikraftträdandet.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt

Härigenom föreskrives att 45 § lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

45 §

Deklaration skall av den, som är skattskyldig, avgivas

A) angående förvärv av arvs- eller testamentslott, när lotten utgöres av

1) egendom i dödsbo efter svensk medborgare i fall, då denne vid sin död ej hade hemvist i riket och skyldighet ej inträtt att efter honom här förrätta bouppteckning enligt svensk lag;

2) egendom i dödsbo efter utlänning, som vid sin död ej hade hemvist i riket;

3) äganderätt eller rättighet, vilken jämlikt 6–9 §§ beskattas senare än vid arvlåtarens (testators) död, dock icke där fråga är om förvärv efter den som på livstid innehaft egendom med i 8 § första stycket avsedd rätt;

4) egendom i dödsbo, som avträtts till konkurs, i fall där arvsskatt skall beräknas med tillämpning av 33 § 1 mom.;

B) angående förvärv, som vid försäkringstagares död tillfallit förmånstagare, vilken icke tillika är arvinge eller testamentstagare;

B) angående förvärv, som tillfallit förmånstagare vid försäkringstagares död; är förmånstagaren tillika arvinge eller testamentstagare, skall han dock avgiva deklaration endast om dödsboanmälan enligt 20 kap. 1 § ärvdabalken gjorts.

C) angående sådan i 32 § a), b), c), e) och f) samt i 33 § 2 mom. angiven omständighet, som föranleder efterbeskattning, dock ej där i fall som avses i 32 § a) testamente, varom kännedom erhållits, blivit bevakat;

D) angående förvärv genom gåva eller annat jämlikt 37 § därmed i beskattningshänseende likställt fång.

Skall enligt vad nu stadgas deklaration avgivas angående lott i dödsbo efter den som vid sin död ej hade hemvist i riket och är den för lotten skattskyldige ej bosatt inom riket, åligger det den som omhänderhar dödsboets egendom att i den skattskyldiges ställe avgiva deklaration.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976. Äldre bestämmelser gäller fortfarande när försäkringstagares död har inträffat före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse av lagens rubrik 1974:857.

LAGRADET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1975-11-04

Närvarande: justitierådet Gyllensvärd, regeringsrådet Nordlund, justitierådet Ulveson, justitierådet Erik Nyman.

Enligt lagrådet den 10 oktober 1975 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 21 augusti 1975 har regeringen på hemställan av statsrådet Lidbom beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i ärvdabalken,
2. lag om ändring i lagen (1941: 416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, har inför lagrådet föredragits av utnämnde hovrättsrådet Bo Olof Melin.

Förslagen föranleder följande yttranden.

Lagrådet:

För att tillgodose olika intressen som kan göra sig gällande i samband med ett dödsfall finns i ÄB ett utförligt och efter ingående överväganden uppbyggt regelsystem. Av grundläggande betydelse för systemets utformning i olika avseenden har varit, att en bouppteckningsförrättning skall ingå som ett obligatoriskt led i varje bouppteckning. Ett flertal bestämmelser utöver dem som direkt tar sikte på bouppteckningsplikten förutsätter sålunda att bouppteckning alltid blir upprättad. Det möter därför uppenbara svårigheter att införa lättnader i bouppteckningsskyldigheten utan en mer omfattande överarbetning av regelsystemet än som kan ske inom ramen för en partiell reform.

I remissen föreslås nu en försiktig uppmjukning av det hittillsvarande kravet på att bouppteckning alltid skall förrättas efter ett dödsfall. Den praktiska betydelsen av den föreslagna reformen blir måhända inte särdeles stor, men att i ett sammanhang som det förevarande medge mera betydande eftergifter från bouppteckningsplikten synes med hänsyn till vad som nyss sagts knappast vara möjligt utan risk för besvärande komplikationer. Det kan sättas i fråga, om det finns tillräcklig anledning att nu vidta de föreslagna lagstiftningsåtgärderna. I lagstiftningsärendet får emellertid anses ådagalagt, att det på många håll föreligger ett starkt önskemål om en begränsning av bouppteckningsplikten åtminstone såvitt gäller fall, när den döde inte efterlämnar tillgångar av något egentligt värde. Lagrådet vill därför inte motsätta sig en reform med angivet syfte.

Vad som framkommit vid lagrådsgranskningen kommer att på sedvanligt sätt redovisas i anslutning till de olika lagrummen. I vissa avseenden aktualiserar det remitterade förslaget emellertid spörsmål med sådan räckvidd att de lämpligen bör behandlas redan i detta sammanhang.

Enligt förslaget skall, när den döde efterlämnar endast obetydliga tillgångar, bouppteckning kunna ersättas av s. k. dödsboanmälan, som i så fall skall avges av socialnämnden eller någon av nämnden förordnad person. Förslaget innebär att det skall ankomma på den som enligt eljest gällande regler har att föranstalta om bouppteckning att avgöra, om det förenklade förfarandet med anmälan skall tillämpas när förutsättning härför föreligger. Dödsbodelägare som har den dödes egendom i sin vård får således vanligen besluta i saken. Övriga delägare och andra, som kan ha berättigat intresse av att förhållandena i boet blir klarlagda genom en bouppteckningsförrättning, saknar enligt förslaget möjlighet att framtvinga bouppteckning. På denna punkt avviker förslaget från vad som förordats i den till grund för remissen liggande departementspromemorian. Att på detta sätt tillerkänna viss dödsbodelägare exklusiv bestämmanderätt kan ej anses tillfredsställande, även om det kan förutsättas att denne i regel tar hänsyn till olika önskemål som kan ha framställts.

Den föreslagna ordningen leder till stötande konsekvenser särskilt i det fallet, som någon gång kan tänkas föreligga, att den döde saknar egentliga tillgångar, beroende på att han under livstiden givit bort huvuddelen av sin egendom till någon av arvingarna under omständigheter som anges i 7 kap. 4 § ÄB. Det kan då vara så att det är just gåvotagaren eller någon honom närstående som har att besluta, huruvida bouppteckning skall äga rum eller inte. För att övriga dödsbodelägare skall kunna få full klarhet om gåvotransaktionen och kunna ta ställning till om de skall kräva återbäring av den bortgivna egendomen blir det vanligen av stor betydelse att bouppteckning kommer till stånd. Detta hänger samman med att i bouppteckningen skall lämnas uppgifter om bl. a. gåvor som avkomling till den döde mottagit av denne (20 kap. 5 § tredje stycket ÄB) och att envar bodelägare är skyldig att på anmaning lämna uppgifter härom och kan åläggas att med ed bestyrka uppgifterna (20 kap. 6 § första och andra styckena ÄB). Även om den nu skildrade situationen är särpräglad, visar det sagda att det föreslagna undantaget från bouppteckningsplikten kan komma att utnyttjas för att skydda arvinge från berättigade krav på återbäring av gåvomedel, om inte dödsbodelägarna i allmänhet tillerkänns rätt att påkalla bouppteckning.

Även andra skäl talar för att bouppteckning inte bör få underlåtas, om sådan förrättning begärs av dödsbodelägare eller annan intressent. Förutom vad departementspromemorian innehåller i denna del bör beaktas, att skilda uppfattningar kan råda om vilka tillgångar den döde efterlämnat och vilket värde dessa har. Den som skall avge intyg om förhållandena bör rimligen

inte vara nödsakad att göra mera ingående undersökningar. Det finns därför onekligen risk för att han, utan att göra sig skyldig till egentlig försummelse, någon gång felbedömer förhållandena med påföljd att en dödsboanmälan på felaktiga grunder får ersätta bouppteckning. Om detta i efterhand påtalas av någon som är beroende av dödsboutredningen, bör rättelse kunna komma till stånd genom att bouppteckning förrättas även mot bestridande av den bouppteckningsskyldige. Risker att dödsboanmälan sker på grund av för låg uppskattning av tillgångarna blir något mindre, om man, såsom föreslås i det följande, på det sättet skärper villkoret för undantag från kravet på bouppteckning att det skall vara uppenbart att tillgångarna inte förslår till annat än begravningskostnader och jämförbara utgifter. För de enskilda rättsägarna kvarstår likväl behovet av att ha tillgång till ett korrektiv, när dödsboanmälan anses ha gjorts på felaktiga grunder.

Under återopande av det anförda föreslår lagrådet den ändringen i det remitterade förslaget att, även efter det en dödsboanmälan har gjorts, bouppteckning skall förrättas, om det begärs av dödsbodelägare eller annan, vars rätt kan bero därav. För att missbruk skall förhindras och medel för bestridande av bouppteckningskostnaden inte skall saknas i dessa fall bör emellertid som villkor för att begäran om bouppteckning skall bli beaktad föreskrivas, att den som begär bouppteckning ställer säkerhet för kostnaden.

Gyllensvärd, Nordlund och Ulveson:

I den mån regler för socialnämndens handläggning av ifrågavarande ärenden inte meddelas i de nu föreslagna lagändringarna har socialnämnden att tillämpa de bestämmelser i lagen (1956: 2) om socialhjälp och lagen (1970:296) om social centralnämnd m. m. som i allmänhet gäller för dess verksamhet. Kommun får besluta, att de uppgifter som ankommer på socialnämnd, barnavårdsnämnd och kommunal nykterhetsnämnd skall handhas av en för de tre vårdområdena gemensam social centralnämnd. Inrättas sådan nämnd, får kommunen även inrätta två eller flera sociala distriktsnämnder för att, var och en inom sitt socialvårdsdistrikt, handlägga ärenden som avser vård och behandling eller annan åtgärd beträffande enskild person. Vad som i lag eller annan författning är föreskrivet om socialnämnd skall med vissa undantag äga motsvarande tillämpning i fråga om social centralnämnd och social distriktsnämnd.

I de föreslagna nya bestämmelserna i 18 kap. 2 § och 20 kap. 8 a § ÄB anges inte vilken socialnämnd som avses, vistelsekommunens eller mantalsskrivningskommunens. Ledning i frågan får då hämtas från socialhjälpslagen. I dess 1 § stadgas att kommunen skall tillse att den som vistas i kommunen erhåller såväl tillfredsställande omvårdnad som erforderlig socialhjälp. Av förarbetena till lagen och ett avgörande av regeringsrätten framgår att i dessa skyldigheter kan ingå att ombesörja begravning och betala begravningskostnaderna (se SOU 1950: 11 s. 334 och prop. 1955: 177 s. 122

samt RÅ 1973 ref. 11). Det synes naturligt att samma socialnämnd tilläggs uppgifterna att tillfälligt ta vård om den avlidnes egendom och att göra dödsboanmälan. Enligt vad remissprotokollet ger vid handen har man emellertid åsyftat att dessa uppgifter skall fullgöras av socialnämnden i den kommun där den döde var mantalsskriven. En sådan ordning torde inte kunna åstadkommas utan uttrycklig reglering i lag och förefaller inte heller ändamålsenlig. Vi förordar därför att, såsom också skett i de remitterade förslagen till ändringar i 18 kap. 2 § och 20 kap. 8 a §, den nämnd som tilläggs ifrågavarande uppgifter i lagtexten anges med ordet "socialnämnden" samt att därmed skall förstås den nämnd som vid behov haft att svara för den avlidnes sociala omvårdnad i livstiden.

Socialnämnden kan enligt socialhjälpslagen och lagen om social centralnämnd m. m. efter bemyndigande av kommunfullmäktige delegera sin beslutanderätt åt särskild avdelning, bestående av ledamöter eller suppleanter i nämnden, eller åt ledamot eller suppleant eller åt tjänsteman hos kommunen. Genom att man fullt utnyttjar dessa delegationsmöjligheter bör kretsen av personer med befogenhet att göra dödsboanmälan kunna bli tillräckligt vid, särskilt om uppdrag ges även åt andra kommunens tjänstemän än dem tillhörande socialförvaltningen, t. ex. tjänstemän vid överförmyndarorganisationen. Om det remitterade förslaget innebär att socialnämnden skulle äga förordna dödsboanmälare att, vid sidan av nämnden och dess delegater, handla inte på socialnämndens vägnar utan som innehavare av självständigt uppdrag, anser vi oss böra avstyrka en sådan ordning. Den skulle nämligen medföra en besvärande oklarhet om de självständiga dödsboanmälnarnas ställning i kommunalrättsligt hänseende. Skulle det anses att man måste gå utanför kretsen av kommunala förtroendemän och tjänstemän för att få lämplig spridning av uppdragen som dödsboanmälare, torde befogenheten att göra dödsboanmälan uteslutande böra tillkomma av rätten eller länsstyrelsen förordnade personer. I sådant fall finge dock de med uppdragen förenade kostnaderna rimligtvis bäras av statsverket. Mot bakgrund av det anförda förordar vi i första hand att endast socialnämnden får behörighet att göra dödsboanmälan med de möjligheter att delegera beslutanderätten som nyss redovisats. I andra hand förordas att behörigheten tillägges den som av rätten (eller länsstyrelsen) förordnats därtill.

Beslut som i ärende om dödsboanmälan meddelas av kommunalt organ kan, om särskild besvärshöjning inte införs, överklagas endast i den ordning som är föreskriven för kommunalbesvär (jfr 54 § socialhjälpslagen och 76 § kommunallagen). Det betyder bl. a., att endast kommunmedlem kan överklaga sådant beslut. Dödsbodelägarer och borgenärer som inte är kommunmedlemmar har alltså ingen besvärshöjning. Om man inför den av lagrådet föreslagna möjligheten för den vars rätt kan bero därav att få bo-uppteckning till stånd även om dödsboanmälan gjorts, saknas anledning att vidga besvärshöjningen. Inte heller synes skäl finnas att låta besvärshöjningen omfatta mer än den legalitetskontroll som utgör föremålet för kom-

munalbesvär. Det kunde i stället övervägas att genom särskild föreskrift utesluta möjligheten att anföra besvär över beslut av dödsboanmälare. I varje fall bör en sådan föreskrift meddelas, om ett system med självständiga dödsboanmälare införs.

Någon bestämmelse har inte föreslagits om rätt till ersättning av enskild för kommunens kostnader för dödsboanmälan. Eftersom socialhjälpslagen medger kommun rätt till ersättning av enskild endast för socialhjälp, får nämnda kostnader därför stanna på kommunen. Någon annan ordning har inte heller förutsatts i remissprotokollet. Däremot har föredragande statsrådet utgått från att, när socialnämnden tillfälligt tagit vård om dödsbo där tillgångarna har ett ej obetydligt värde, kostnaderna för förvaltningen i första hand skall betalas av dödsboet. Den föreslagna ändringen i 18 kap. 2 § ÄB innebär att på socialnämnden lägges en skyldighet att ombesörja tillfällig dödsboförvaltning i vissa fall. Utan stöd av bestämmelse i lag lär då kommunens kostnader för sådan förvaltning inte kunna tvångsvis tas ut av dödsboet.

Nyman:

Såsom framgår av vad i det följande anføres vid 20 kap. 8 a § ÄB förordar jag, att dödsboanmälan inte skall göras av socialnämnden eller någon som nämnden förordnat utan av den som eljest har att föranstalta om bouppteckning och att myndighetskontrollerande medverkan utformas så att riktigheten av de i anmälan lämnade uppgifterna skall vara bestyrkta av lämplig myndighet.

Om en sådan ordning införs, är det naturligt att behörighet att bestyrka uppgifter i dödsboanmälan tilläggs bl. a. socialvårdstjänstemän. Detta torde emellertid kunna ske utan att de kommunalrättsliga problem som berörts av övriga ledamöter aktualiseras.

Förslaget till lag om ändring i ärvdabalken

7 kap.

4 §

Lagrådet:

Såsom framgår av vad som sagts i det föregående torde frågan, huruvida sådan gåva förekommit som avses i denna paragraf, ofta inte kunna nöjaktigt klarläggas utan att bouppteckning förrättas. Enligt lagrådets mening skulle det med hänsyn härtill vara betänkligt att ändra paragrafen på sätt som föreslagits i remissen. Lagrådet kan därför inte tillstyrka ändringen. Någon

olägenhet av att paragrafen får gälla med oförändrad lydelse även sedan möjlighet öppnats att i vissa fall underlåta bouppteckning synes inte vara att befara. Visserligen kommer rätten att väcka talan om nedsättning av gåvan att kvarstå under längre tid, men varje dödsbodelägare som så önskar kan, om den av lagrådet tidigare föreslagna ändringen genomförs, få till stånd en begränsning av tiden genom att påkalla bouppteckning.

Lagrådet hemställer alltså, att förslaget om ändring i denna paragraf får utgå.

8 kap.

8 §

Lagrådet:

Vad lagrådet anfört vid 7 kap. 4 § äger motsvarande tillämpning beträffande förevarande paragraf. Lagrådet hemställer därför, att också förslaget om ändring i denna paragraf får utgå.

18 kap.

2 §

Gyllensvärd, Nordlund och Ulveson:

Mot den föreslagna ändringen av paragrafen har vi inte något att erinra. Vi hänvisar dock till vad vi inledningsvis anfört om innebörden av det i lagtexten använda ordet "socialnämnden" och om nämndens kostnader för tillfällig dödsboförvaltning i vissa fall.

Nyman:

Av det föregående framgår, att jag förordar att dödsboanmälan inte skall göras av socialnämnden eller någon som nämnden förordnat utan av den som eljest har att föranstalta om bouppteckning. Någon ändring av denna paragraf erfordras därvid inte enligt min mening. Å andra sidan innebär den av mig förordade lösningen inte något hinder mot den föreslagna ändringen, om denna av särskilda skäl finnes böra genomföras.

20 kap.

1 och 8 a §§

Gyllensvärd, Nordlund och Ulveson:

Det nuvarande stadgandet i 1 § om den tid inom vilken bouppteckning skall förrättas utsäger inte direkt att bouppteckning är obligatorisk efter

varje dödsfall men ger ändå klart vid handen att bouppteckningsskyldighet föreligger. Stadgandet kompletteras med reglerna i 9 § om att rätten skall tillse att bouppteckning förrättats inom laga tid och att, om det befinnes vara försummat, ingripa med åtgärder som närmare anges.

Det undantag från bouppteckningsskyldigheten som bestämmelserna om dödsboanmälan är avsedda att innefatta bör i någon form komma till uttryck redan i 1 §. Hur bestämmelserna i övrigt bör fördelas mellan 1 § och den i remissen föreslagna nya paragrafen är ett lagtekniskt spörsmål, vartill vi återkommer i det följande. Sambandet mellan paragraferna föranleder oss att ta upp dem till gemensam behandling.

I det remitterade förslaget anges som materiell förutsättning för att dödsboanmälan skall få ske och bouppteckning alltså inte skall behöva förrättas endast att den dödes tillgångar eller, om han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods inte förslår till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet. Föredragande statsrådet framhåller emellertid, att principen måste vara att bouppteckning skall förrättas, så snart det uppstår tvekan om huruvida den dödes tillgångar understiger den legala gränsen eller ej. Det är inte meningen, sägs det, att den som gör dödsboanmälan skall behöva anställa någon mer omfattande efterforskning beträffande den dödes tillgångar eller gå in på några svåra värderingsfrågor.

Redan av vad lagrådet inledningsvis anfört torde framgå att vi ej har något att erinra mot huvudprincipen att som villkor för dödsboanmälan uppställs att den dödes tillgångar inte överstiger begravningskostnader och övriga utgifter med anledning av dödsfallet. Vi ansluter oss också till det nyss återgivna uttalandet att bouppteckning bör förrättas i alla sådana fall då det uppstår tvekan om huruvida villkoret är uppfyllt. Enligt vår mening är denna senare princip så viktig att den bör komma till uttryck i lagtexten. Vi föreslår därför, att bestämmelserna utformas så att det krävs att det är uppenbart att den ifrågavarande förutsättningen för dödsboanmälan föreligger.

Enligt det i departementspromemorian intagna lagförslaget fick bouppteckning inte ersättas av dödsboanmälan, när den dödes tillgångar omfattade fast egendom eller tomträtt. Någon motsvarighet härtill upptas inte i det remitterade förslaget. Föredragande statsrådet framhåller visserligen att dödsboanmälan inte bör få göras, om det bland tillgångarna finns fast egendom eller tomträtt, men han anser det inte erforderligt att belasta lagtexten med något uttryckligt förbehåll i ämnet. Vi vill i detta fall förorda en återgång till promemoriaförslaget. När dödsboanmälan kommer i fråga, är det naturligtvis mycket litet troligt att fast egendom eller tomträtt ingår i dödsboet. Små andelar i mindre värdefulla fastigheter kan emellertid förekomma. I vissa trakter har det t. ex. varit ganska vanligt med en långt gående uppdelning av fastigheter i ideella andelar. Med tanke härpå och med hänsyn till det sätt varpå jordabalkens regler om tid för ansökan om lagfart och

inskrivning av tomrättsförvärv är utformade (se 20 kap. 2 § andra stycket 3 och 21 kap. 7 § jordabalken) finner vi det påkallat med en uttrycklig föreskrift om att dödsboanmälan inte får göras, när tillgångarna omfattar fast egendom eller tomrätt.

Som formell förutsättning för att bouppteckning ej skall behöva förrättas upptar 1 § i det remitterade förslaget att dödsboanmälan görs enligt föreskrifterna i 8 a §. I 8 a § föreskrivs sedan, att dödsboanmälan skall göras inom fyra månader från dödsfallet, att den skall göras hos rätten av socialnämnden eller någon som nämnden förordnat samt att anmälan skall vara skriftlig och ha visst närmare angivet innehåll.

Bestämmelsen att dödsboanmälan skall göras av socialnämnden eller någon som nämnden förordnat har av oss behandlats i inledningen. Såsom vi där framhållit bör i lagtexten ej anges mer än att det är socialnämnden som avger dödsboanmälan.

Att uppställa som formell förutsättning att dödsboanmälan görs inom fyra månader från dödsfallet synes ej vara sakligt befogat. Till en början kan anmärkas, att även en anmälan som avges senare bör i princip ha den verkan att bouppteckning därefter inte behöver förrättas; av ett uttalande i remissprotokollet att döma synes något annat heller inte ha varit avsett. Vidare är det önskvärt att frågan huruvida dödsboanmälan skall avges blir prövad så snart som möjligt efter dödsfallet. Skulle prövningen utfalla så att någon anmälan inte avges, bör det finnas möjlighet att förrätta bouppteckning inom laga tid eller åtminstone att i föreskriven ordning ansöka om förlängning av tiden. En lämplig lösning synes vara att i lagen endast föreskrivs att dödsboanmälan bör avges inom två månader efter dödsfallet.

De föreslagna bestämmelserna om utformningen av dödsboanmälan föranleder i övrigt inte några andra erinringar än att föreskrifterna ej bör ges den innebörden att varje formell brist gör anmälan verkningslös och att vissa språkliga justeringar bör vidtas för att nå bättre anslutning till ärvdabalkens språkbruk.

Inledningsvis har lagrådet förordat återgång till promemoriaförslaget såtillvida att dödsbodelägare och annan vars rätt kan bero därav alltid skall på begäran kunna få till stånd bouppteckning. De bestämmelser som föranleds härav bör enligt vår mening tas upp i förevarande sammanhang, enär de innebär en begränsning av möjligheterna att genom dödsboanmälan vinna befrielse från bouppteckningsskyldigheten. Sålunda bör föreskrivas att, även om dödsboanmälan gjorts, bouppteckning skall förrättas, när det begärs av dödsbodelägare eller annan som nyss sagts. Lagrådet har föreslagit, att därvid som villkor skall gälla att den som begär bouppteckning ställer säkerhet för bouppteckningskostnaden. Om detta villkor skall här endast tilläggas, att säkerhetsställaren blir att betrakta som garant för kostnaden i fråga och att säkerheten bör kunna lämnas exempelvis i form av en garantiförbindelse eller genom deposition av ett kontantbelopp.

Det torde inte vara behövt att i lagtexten ange till vem en begäran

om bouppteckning skall riktas. Önskar någon få till stånd bouppteckning, bör han i första hand vända sig till den som enligt 2 § har att föranstalta om sådan förrättning. Skulle detta inte leda till något resultat, kan saken anmälas till rätten, som ju enligt 9 § skall övervaka att bouppteckningsskyldigheten fullgörs och som får pröva om förutsättningar att tvinga fram bouppteckning föreligger.

Viss tid bör föreskrivas inom vilken bouppteckning i det nu behandlade fallet skall förrättas. Här bör i likhet med vad som är stadgat i 1 § en tid av tre månader gälla, och tiden bör räknas från det att begäran om bouppteckning gjordes och säkerhet ställdes. Av betydelse inte minst med hänsyn till stadgandet i 21 kap. 14 § är att samma möjligheter till förlängning föreligger som vid tillämpning av 1 §.

I anslutning till bestämmelsen om rätt för dödsbodelägare eller annan att efter det dödsboanmälan gjorts påkalla bouppteckning synes motsvarighet lämpligen böra tas upp till det stadgande som enligt det remitterade förslaget skall skrivas in i 10 § och där bilda ett nytt andra stycke. Sålunda bör redan i samband med reglerna om dödsboanmälan anges, att bouppteckning skall förrättas, om ny tillgång yppas och på den grund förutsättning för undantag från bouppteckningsskyldigheten inte längre föreligger. Också den bouppteckningsfrist om tre månader som här skall gälla bör kunna förlängas.

Självklart är att den som är bouppteckningsskyldig enligt 2 § skall, även efter det att dödsboanmälan gjorts, kunna utan stöd av särskilt stadgande föranstalta om bouppteckning.

Härefter återstår att ta ställning till frågan hur de olika bestämmelserna bör disponeras. Valet står främst mellan två lösningar. Den ena innebär att man, på sätt som skett i det remitterade förslaget, låter 1 § innehålla de regler som är av materiell innebörd och i den nya paragrafen, placerad mellan 8 och 9 §§, samlar övriga bestämmelser, vilka då huvudsakligen blir av formell natur. Enligt det andra alternativet anges i 1 § endast att undantag från huvudregeln om bouppteckningsskyldighet kan förekomma på grund av dödsboanmälan och hänvisas härvidlag till den nya paragrafen. I denna tas sedan upp alla de regler som skall gälla om dödsboanmälan och möjligheterna att genom sådan anmälan underlåta bouppteckning. Enligt vår mening är denna senare lösning att föredra. Den innebär att 1 § behåller sin prägel av huvudstadgande till grund för hela den följande regleringen i kapitlet. Skall paragrafen, såsom enligt det förstnämnda alternativet, dessutom ange de olika materiella förutsättningarna för att bouppteckning inte skall behöva förrättas, kommer tyngdpunkten i paragrafen att förskjutas på ett mindre lämpligt sätt. Detta gäller särskilt om den av lagrådet föreslagna utbyggnaden av de materiella förutsättningarna godtas. Härtill kommer att överblicken över vad som skall gälla rörande dödsboanmälan försvåras, om bestämmelserna i ämnet delas upp mellan 1 och 8 a §§. Det remitterade förslaget visar för övrigt ganska tydligt de lagtekniska svårigheterna med en sådan uppdelning.

Enligt vår mening bör alltså i 1 § inte göras annan ändring än att genom ett tillägg, som bör få bilda ett andra stycke i paragrafen, föreskrivs att om dödsboanmälan och undantag på grund av sådan anmälan från skyldigheten att förrätta bouppteckning stadgas i 8 a §. Vidare bör med hänsyn till vad vi anfört i det föregående sistnämnda paragraf kunna få följande lydelse:

”8 a §. Är uppenbart att den dödes tillgångar eller, när han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods icke förstå till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet och omfatta tillgångarna ej fast egendom eller tomträtt, behöver bouppteckning icke förrättas, om dödsboanmälan göres till rätten av socialnämnden.

Dödsboanmälan skall vara skriftlig och upptaga den dödes fullständiga namn, personnummer, hemvist, bostadsadress och dödsdag samt intyg, utvisande att beträffande tillgångarna föreligger fall som avses i första stycket. I anmälan skola även angivas namn och bostadsadresser beträffande dödsbodelägare, om uppgifter därom kunna inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt. Dödsboanmälan bör göras inom två månader efter dödsfallet. Den skall förvaras hos rätten.

Ändå att dödsboanmälan gjorts, skall bouppteckning förrättas, om det begäres av dödsbodelägare eller annan vars rätt kan bero därav och denne ställer säkerhet för bouppteckningskostnaden eller om ny tillgång yppas och på den grund ej längre sådant fall föreligger som avses i första stycket. Bouppteckning skall förrättas sist tre månader efter det att begäran därom gjordes och säkerhet ställdes eller den nya tillgången yppades. Om förlängning av tiden för boupptecknings förrättande äger vad i 1 § första stycket sägs motsvarande tillämpning.”

Nyman:

Jag ansluter mig till vad övriga ledamöter anfört utom i de delar som rör frågan om vem som skall göra dödsboanmälan och därav avhängiga frågor. I dessa hänseenden får jag för egen del anföra följande.

Att förrättande av bouppteckning inordnats såsom ett obligatorium i bouppteckningsförfarandet för med sig att det inte gärna är möjligt att för vissa fall formlost efterge kravet på att bouppteckning skall förrättas. Någon form av anteckning eller registrering beträffande den dödes förhållanden blir nödvändig. Det remitterade förslaget utgår också i överensstämmelse härmed från att, när förhållandena är sådana att förrättande av bouppteckning inte är erforderligt, anmälan därom till registreringsmyndigheten skall krävas för befrielse från bouppteckningsskyldigheten. Enligt förslaget skall emellertid s. k. dödsboanmälan inte göras av den som eljest skulle ha att föranstalta om bouppteckning utan av socialnämnden eller någon som denna förordnat att göra sådan anmälan. Genom att på detta sätt ingivande av dödsboanmälan

inte systematiskt anknyts till skyldigheten att förrätta bouppteckning och ej heller läggs på den som i olika fall har att fullgöra denna skyldighet bryts den ordning som ÄB utgår från. Med hänsyn till vad lagrådet inledningsvis anført om ÄB:s regelsystem bör ett sådant ingrepp allmänt sett undvikas. Det för därjämte i förevarande fall med sig svårigheter som har direkt samband med att skyldigheten att föranstalta om bouppteckning och behörigheten att göra dödsboanmälan inte sammanfaller. Att den som har att föranstalta om bouppteckning blir beroende av den som äger göra dödsboanmälan och vice versa framstår från praktisk synpunkt som en olägenhet. Beroendeförhållandet får bl. a. betydelse för möjligheten att samordna tidsfristerna för förrättande av bouppteckning och ingivande av dödsboanmälan. En detaljanmärkning berör det fall att efter dödsboanmälan ny tillgång yppas i boet. Frågan om bouppteckningsförrättning trots tillgången kan underlåtas förutsäts i detta fall enligt förslaget ankomma på dödsbodelägaren att avgöra, oaktat motsvarande ställningstagande enligt 8 a § i sista hand skall ankomma på socialnämnden. Att den nämnda behörigheten skall tillkomma socialnämnden eller någon som nämnden förordnat föranleder också särskilda överväganden från kommunalrättslig synpunkt beträffande den ställning, grundad på delegation eller annat bemyndigande, som den som skall äga göra dödsboanmälan kommer att inta. Därvid blir av betydelse även frågan om klagorätt i ärenden angående dödsboanmälan. Denna kan aktualiseras såväl av den som anser att bouppteckning bör komma till stånd som av den som är missnöjd med beslut att dödsboanmälan ej skall göras.

Att den föreslagna lösningen valts synes ha sin grund i behovet av myndighetskontroll i de fall då kravet på bouppteckningsförrättning skall kunna efterges. Detta behov kan emellertid med fördel tillgodoses vid en ordning, enligt vilken behörigheten att göra dödsboanmälan tilläggas den som eljest skulle ha att föranstalta om bouppteckning. Det får i övrigt anses tveksamt om det administrativa förfarande och de komplikationer, som utvägen att göra dödsboanmälan till en myndighetsuppgift för med sig, står i proportion till de aktuella ärendenas betydelse och antal och om förfarandet är ägnat att medföra den förenkling för den enskilde som skall eftersträvas.

Den naturliga utvägen att tillgodose behovet av ett förenklat förfarande i vissa fall synes vara att ge möjlighet för den som eljest har att föranstalta om bouppteckning att på ett enkelt sätt till inregistreringsmyndigheten göra dödsboanmälan innehållande försäkran, att förhållandena är sådana att enligt lag bouppteckning inte behöver förrättas. För att tillgodose det av föredragande statsrådet påtalade behovet av kontroll i anmälningfallen bör därjämte gälla att riktigheten av de i anmälan uppgivna förhållandena skall vara bestyrkt av lämplig myndighet. För att ett sådant bestyrkande eller intyg på ett enkelt sätt skall kunna erhållas av den enskilde bör behörighet att utfärda intyg ges åt en vid krets av personer. Denna bör förutom tjänstemän inom kommunernas socialförvaltning kunna omfatta kommunala förtroendemän, nämndemän och präster m. fl. Såsom exempel på regler

av detta slag kan anföras bestämmelserna om allmän rättshjälp och föreskrifterna om bestyrkande av uppgift, när ansökan om fri rättegång prövades av domstol. Anmälan bör kunna göras enligt formulär, innehållande såväl försäkran från anmälaren att lagens förutsättningar för att utbyta bouppteckning mot anmälan föreligger som intyg, som bestyrker att uppgifterna är riktiga. Förutsättningarna bör finnas angivna i formuläret och formulär bör kunna erhållas hos pastorsämbeten, kommunala myndigheter och registreringsmyndigheten.

Om anmälan på angivet sätt får göras av den som eljest har att föranstalta om bouppteckning, torde den, när fråga är om personer som avlidit utan att efterlämna anhörig eller tillgångar, komma att göras antingen omedelbart av socialvårdstjänstemän eller tjänstemän med anknytning till vårdinrättning eller av god man, som enligt 18 kap. 2 § förordnas av rätten. Till sådan god man torde vanligen förordnas tjänstemän som nyss sagts. I nu nämnda fall torde därmed skillnaden i praktiken i förhållande till den ordning som för närvarande gäller främst komma att bli att bouppteckning inte behöver förrättas. I övriga fall innebär den ovan förordade lösningen att för dödsboanmälan inte krävs myndighets medverkan i vidare mån än att, enligt vad förut anförts, de föreliggande förhållandena skall bestyrkas. Härigenom erhålls en huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller i fråga om förrättande av bouppteckning. Även tiden för ingivande av dödsboanmälan kan samordnas med vad som gäller för förrättande av bouppteckning. Den enskilde torde med denna ordning också få större frihet då det gäller erforderlig myndighetskontakt. Detta bör vara av värde i många av de fall för vilka reformen kan få betydelse.

Sammanfattningsvis vill jag därför förorda att behovet av ett förenklat boutredningsförfarande i vissa fall tillgodoses på så sätt, att den som enligt lag har att föranstalta om bouppteckning ges möjlighet att i dess ställe till registreringsmyndigheten inge en anmälan med försäkran och intyg om att i lagen angivna förutsättningar för att underlåta bouppteckningsförrättning föreligger.

Beträffande lagtextens utformning föranleder det anförda avvikelser från vad som förordats av lagrådets övriga ledamöter endast i fråga om 8 a § första och andra styckena, vilka förslagsvis skulle kunna ges följande lydelse:

”Är uppenbart att den dödes tillgångar eller, när han efterlämnar make, tillgångarna jämte hans andel i makens giftorättsgods icke förslå till annat än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet och omfatta tillgångarna ej fast egendom eller tomträtt, behöver bouppteckning icke förrättas, om dödsboanmälan göres till rätten av den som enligt 2 § har att föranstalta om bouppteckning.

Dödsboanmälan skall vara skriftlig och upptaga den dödes fullständiga namn, personnummer, hemvist, bostadsadress och dödsdag samt uppgift om namn och adress beträffande dödsbodelägare, om uppgift därom kan inhämtas utan avsevärd tidsutdräkt. Anmälan skall i övrigt innehålla för-

säkran på heder och samvete att beträffande tillgångarna föreligger fall som avses i första stycket samt intyg därom av myndighet, som regeringen bestämmer. Dödsboanmälan skall göras inom tid som är föreskriven för förrättande av bouppteckning. Den skall förvaras hos rätten.”

9 §

Lagrådet:

Utformas bestämmelserna om dödsboanmälan så som förordats vid behandlingen av 1 och 8 a §§, medför dödsboanmälan inte att skyldighet att förrätta bouppteckning är utesluten i alla fall. Dödsbodelägarare eller annan intressent kan begära bouppteckning och det kan dyka upp en ny tillgång, i båda fallen med påföljd att bouppteckning måste förrättas. Rättens tillsyn över att bouppteckningsskyldigheten fullgörs kan därför inte begränsas till att avse att inom laga tid antingen bouppteckning förrättats och ingivits eller också dödsboanmälan gjorts. Med hänsyn härtill förordar lagrådet, att första stycket första punkten i 9 § får följande lydelse: ”Det åligger rätten att tillse att bouppteckning, när sådan erfordras, inom laga tid upprättats och ingivits.” I övrigt kan paragrafen enligt lagrådets mening behållas oförändrad.

10 §

Lagrådet:

Tidigare har förordats att den i 10 § andra stycket i det remitterade förslaget upptagna regeln – i omredigerat skick – skall flyttas över till 8 a §. Det innebär att 10 § enligt lagrådets uppfattning inte behöver ändras.

21 kap.

19 §

Lagrådet:

Enligt det remitterade förslaget skall de i 21 kap. meddelade reglerna om dödsbodelägarares ansvar för den dödes gäld inte vara tillämpliga, när dödsboanmälan har gjorts. Av flera skäl kan sättas i fråga, om en sådan bestämmelse om gäldsbefrielse bör meddelas.

Till en början kan anmärkas att gäldsansvar på grund av underlåtenhet att avträda boet enligt vad som sägs i 1 § i förevarande kapitel inte blir aktuellt, när dödsboanmälan fått ersätta bouppteckning. Någon avträdan-defrist börjar överhuvudtaget inte löpa i sådant fall. Däremot kan tänkas att gäldsansvar någon gång kan komma i fråga på grund av reglerna i 11, 12 eller 14 §§. Härför förutsätts emellertid att vederbörande gjort sig skyldig

till ett handlande som står i strid med uttryckliga bestämmelser eller till försummelse med avseende på bouppteckningspliktens fullgörande. Att för sådana fall meddela en särskild bestämmelse om gäldsbefrielse är knappast motiverat. Den begränsning av gäldsansvaret, som föreligger redan nu på grund av 19 § och som avser det fallet att efter den döde endast finns egendom som var utmätningsfri hos honom, får anses tillräcklig. I remissen uttalas, att denna regel i de allra flesta fall torde medföra att det inte uppstår något gäldsansvar, när dödsboanmälan har gjorts. Detta uttalande torde kunna skärpas därhän, att det är svårt att tänka sig något fall där de materiella förutsättningarna för dödsboanmälan föreligger men det ändå efter den döde finns egendom som kunnat utmätas hos honom.

Vidare bör uppmärksammas, att en bestämmelse om gäldsbefrielse i fall som nu är i fråga inte kan grundas enbart på den formella förutsättningen att dödsboanmälan har gjorts. Skulle sedan dödsboanmälan gjorts uppkomma skyldighet att förrätta bouppteckning – därför att dödsbodelägare eller annan rättsägare begär bouppteckning eller att ny tillgång blivit känd – måste detta kunna inverka på gäldsansvaret. Även om boupptecknings-skyldighet inte kunnat göras gällande men bouppteckning likväl blivit förrättad sedan dödsboanmälan gjorts, synes eljest gällande regler om gäldsansvar böra vinna tillämpning. Det sagda visar, att en bestämmelse om gäldsbefrielse, när dödsboanmälan har gjorts, inte kan meddelas utan att förses med reservationer.

Det är viktigt att reglerna om gäldsbefrielse är klara och lättillgängliga, så att dödsbodelägarna vet vad de har att rätta sig efter. Att – utan att verkligt behov föreligger – komplicera det nuvarande systemet med regler om gäldsbefrielse och upphörande av sådan befrielse i fall som här avses bör inte komma i fråga. Lagrådet förordar alltså, att 19 § behålls oförändrad.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1941: 416) om arvsskatt och gåvoscatt

Lagrådet:

Den i 45 § föreslagna bestämmelsen om deklarationsplikt för förvärv, som tillfallit förmånstagare vid försäkringstagares död, bör omformuleras med tanke på att enbart den omständigheten att dödsboanmälan gjorts inte utesluter, att bouppteckning förrättas och förmånstagarens förvärv tas upp till beskattning i samband med bouppteckningens inregistrering. Som villkor för att deklarationsplikt skall inträda för förmånstagare, som tillika är arvinge eller testamentstagare, bör därför föreskrivas inte bara, såsom enligt remissen, att dödsboanmälan gjorts utan också att på den grund bouppteckning ej förrättats. Godtas den inom lagrådet förordade omdisponeringen av reglerna i 20 kap. ÄB om dödsboanmälan, bör vidare hänvisningen till 1 § i nämnda kapitel i stället gälla 8 a §.

JUSTITIEDEPARTEMENTET Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1975-11-20

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, statsråden Sträng, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Lidbom, Carlsson, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Zachrisson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson

Föredragande: statsrådet Geijer

Proposition om ändring i ärvdabalken, m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i ärvdabalken,
2. lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet påpekar inledningsvis att det enligt det remitterade förslaget ankommer på den som enligt eljest gällande regler har att föranstalta om bouppteckning att avgöra om det förenklade förfarandet med dödsboanmälan skall tillämpas, när förutsättning härför föreligger. Dödsbodelägare som har den dödes egendom i sin vård får alltså vanligen besluta i saken, medan övriga delägare och intressenter saknar möjlighet att framtvunga bouppteckning. Att på detta sätt tillerkänna viss delägare exklusiv bestämmanderätt kan enligt lagrådets mening ej anses tillfredsställande, även om det kan förutsättas att delägaren i regel tar hänsyn till framställda önskemål. Också i övrigt anser lagrådet att stötande konsekvenser kan följa, om inte dödsbodelägare i allmänhet tillerkänns rätt att påkalla bouppteckning. Med anledning härav föreslår lagrådet att, även efter det en dödsboanmälan har gjorts, bouppteckning skall förrättas, om det begärs av dödsbodelägare eller annan vars rätt kan bero därav. För att missbruk skall förhindras och medel för bestridande av bouppteckningskostnaden inte skall saknas i dessa fall bör emellertid ytterligare föreskrivas att en begäran om bouppteckning skall beaktas endast om den som begär bouppteckning ställer säkerhet för kostnaden.

Jag vill för min del först påpeka att det remitterade förslaget innehåller en bestämmelse att bouppteckning skall förrättas, om ny tillgång yppas sedan dödsboanmälan har gjorts och det därigenom inte längre föreligger förutsättning för sådan anmälan. Har inte ny tillgång yppats, saknas uppenbarligen

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 21 augusti 1975.

i de allra flesta fall anledning för dödsbodelägare eller andra intressenter att påkalla bouppteckning. Som har anförts i remissprotokollet kan också praktiska svårigheter uppstå när bouppteckning skall förrättas i efterhand. Jag vill emellertid inte bestrida att det i undantagsfall skulle kunna inträffa en otillfredsställande situation, om inte dödsbodelägare och andra intressenter får en generell rätt att påkalla bouppteckning i efterhand. Jag tillstyrker därför att en sådan rätt införs. Som lagrådet anför bör då också föreskrivas att den som begär bouppteckning skall ställa säkerhet för kostnaden.

Enligt remissprotokollet skall dödsboanmälan göras av socialnämnden eller någon som nämnden har förordnat. Tre av lagrådets ledamöter anser att med ordet "socialnämnden" bör förstås den nämnd som vid behov har haft att svara för den avlidnes sociala omvårdnad i livstiden, dvs. socialnämnden i vistelsekommunen. Vidare förordas i första hand att endast socialnämnden får behörighet att göra dödsboanmälan, varvid nämnden dock enligt socialhjälpslagen och lagen om social centralnämnd m. m. med kommunfullmäktiges bemyndigande har möjlighet att delegera uppgiften till bl. a. egen ledamot eller tjänsteman hos kommunen. Om delegationsmöjligheterna fullt utnyttjas, anser lagrådsledamöterna att kretsen av personer med befogenhet att göra dödsboanmälan blir tillräckligt vid. I andra hand förordas att behörigheten att göra dödsboanmälan tilläggs den som förordnats därtill av rätten eller länsstyrelsen.

För min del vill jag till en början ansluta mig till lagrådsledamöternas tolkning av ordet "socialnämnden". Vad därefter gäller frågan om vilka personer som bör kunna göra dödsboanmälan delar jag uppfattningen att antalet behöriga personer kan bli tillräckligt, om delegationsrätten begränsas till vad som kan ske inom ramen för socialhjälpslagen och lagen om social centralnämnd m. m. Om delegationsrätten begränsas på det sättet blir också frågan om ersättning till den som gör dödsboanmälan lättare att lösa.

Det sagda innebär att det i lagen inte bör sägas mer än att det är socialnämnden som gör dödsboanmälan. Jag vill emellertid betona vikten av att socialnämnden utnyttjar möjligheten att delegera beslutanderätten i tillräcklig utsträckning, så att de enskilda får den service som behövs.

I remissprotokollet har föreslagits att socialnämnden i viss utsträckning skall vara skyldig att ombesörja dödsboförvaltning till dess att dödsbodelägarna själva har tagit hand om egendomen. Eftersom denna provisoriska dödsboförvaltning kan komma att avse även dödsbo med tillgångar av inte obetydligt värde, anser jag det naturligt att kostnaderna för förvaltningen i första hand betalas av dödsboet. Lagrådsmajoriteten påpekar att berörda kostnader inte torde kunna tas ut tvångsvis utan stöd av bestämmelse i lag. Jag ansluter mig till denna uppfattning och återkommer strax till hur bestämmelsen bör utformas.

Beträffande förslaget till *lag om ändring i ärvdabalken* hemställer lagrådet att ändring inte görs i fråga om 7 kap. 4 § och 8 kap. 8 §, eftersom någon

olägenhet inte synes vara att befara, om paragraferna får gälla med oförändrad lydelse. Jag godtar lagrådets uppfattning på denna punkt.

Vad lagrådets majoritet har uttalat i fråga om 18 kap. 2 § ÄB föranleder enligt min mening att till paragrafens andra stycke bör fogas en bestämmelse av innebörd att kommunen för sina kostnader på grund av socialnämndens åligganden har rätt till ersättning av dödsboet. Kommunens fordran på ersättning är inte förenad med förmånsrätt (jfr prop. 1970:142 s. 104).

Jag kan i allt väsentligt biträda de förslag till ändrad utformning av 20 kap. 1, 8 a och 9 §§ ÄB som lagrådets majoritet för fram. Endast när det gäller förslaget att man som villkor för dödsboanmälan skall föra in ett uppenbarhetsrekvisit har jag en avvikande mening. Enligt min åsikt skulle ordet "uppenbart" i sammanhanget kunna bidra till en onödigt restriktiv tillämpning av möjligheten att göra dödsboanmälan. Jag anser alltså att ändringsförslaget på denna punkt inte bör godtas. Detta hindrar inte att principen ändå bör vara att bouppteckning skall förrättas, så snart det uppstår tvekan om huruvida den dödes tillgångar understiger den legala gränsen eller ej.

Vad lagrådets ledamöter i övrigt anför till belysande av de olika bestämmelserna i 20 kap. 1, 8 a och 9 §§ ger mig inte anledning till några erinringar. Beträffande 10 § samma kapitel delar jag lagrådets uppfattning att någon ändring inte behöver göras med hänsyn till den utformning som 8 a § föreslås få.

I remissprotokollet har föreslagits att man för in en bestämmelse i 21 kap. 19 § ÄB som utesluter gäldsansvar för dödsbodelägarna när dödsboanmälan har gjorts. Enligt lagrådets mening kan det av flera skäl sättas i fråga om en sådan bestämmelse bör meddelas. Lagrådet pekar också på den nuvarande regeln om befrielse från gäldsansvar i fall då det efter den döde finns endast utmätningsfri egendom. Enligt lagrådets uppfattning är det svårt att tänka sig något fall där de materiella förutsättningarna för dödsboanmälan föreligger men det ändå efter den döde finns egendom som hade kunnat utmätas hos honom.

För min del anser jag att den nuvarande regeln om utmätningsfri egendom så gott som alltid torde medföra att det inte uppstår något gäldsansvar i fall då förutsättningar för dödsboanmälan föreligger. Som har anförts i remissprotokollet kan dock en sådan situation inte helt och hållet uteslutas. Jag delar emellertid lagrådets uppfattning att det är onödigt att komplicera det nuvarande regelsystemet med en bestämmelse om gäldsbefrielse i fall då dödsboanmälan har gjorts. 21 kap. 19 § ÄB bör alltså lämnas oförändrad.

I fråga om 45 § arvskattelagen biträder jag lagrådets förslag till omredigering.

Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen
att antaga de av lagrådet granskade förslagen med vidtagna ändringar.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar
att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredra-
ganden har lagt fram.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	2
1. Lag om ändring i ärvdabalken	2
2. Lag om ändring i lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt	5
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 21 augusti 1975	6
1 <i>Inledning</i>	6
2 <i>Nuvarande ordning</i>	6
3 <i>Tidigare reformförslag</i>	10
4 <i>Promemorian</i>	13
4.1 Allmänna synpunkter	13
4.2 Förutsättningar för dödsboanmälan	16
4.3 Utformningen av dödsboanmälan	20
4.4 Följdändringar m. m.	22
4.5 Kostnader m. m.	24
5 <i>Remissyttrandena</i>	25
5.1 Allmänna synpunkter	25
5.2 Förutsättningar för dödsboanmälan	30
5.3 Utformningen av dödsboanmälan	34
5.4 Följdändringar m. m.	40
5.5 Kostnader	45
6 <i>Föredraganden</i>	47
6.1 Allmänna synpunkter	47
6.2 Förutsättningar för dödsboanmälan	50
6.3 Utformningen av dödsboanmälan	54
6.4 Följdändringar m. m.	57
6.5 Kostnader	60
6.6 Ikraftträdande	61
7 <i>Upprättade lagförslag</i>	62
8 <i>Specialmotivering</i>	63
8.1 Ärvdabalken	63
8.2 Arvsskattelagen	70
9 <i>Hemställan</i>	71
10 <i>Beslut</i>	71
Bilaga 1 Promemorieförslaget	72
Bilaga 2 Till lagrådet remitterade förslag	79
Utdrag av lagrådets protokoll den 4 november 1975	85
Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 20 november 1975	99

